

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

VIKINGOVÉ: REFLEXE VIKINSKÉ KULTURY V MODERNÍM POJETÍ

Tereza Průšová

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jan Stejskal, M.A., Ph.D.

Bakalářská práce

Přerov, 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Přerově dne 30. 4. 2019

Tereza Průšová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu doc. Mgr. Janu Stejskalovi, M.A., Ph.D. za cenné rady, připomínky i podněty k dalšímu zamyšlení. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině a příteli za podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod	1
1. Staroseveřan a viking	3
1.1. Definice pojmu kultura a jeho vymezení pro práci	6
2. Primární prameny – psané, nepsané a tradiční.....	10
2.1. Ságy a básně	11
2.2. Kroniky, anály	17
2.3. Normativní prameny	20
2.4. Hmotné, nepsané prameny	23
3. Elektronické médium – staronová učební pomůcka	26
3.1. Média v každodenním životě – mediální a filmová výchova	27
3.2. Argumenty k využití audiovizuálních médií ve výuce.....	30
4. Vikingové ve výuce dějepisu a médiích, stereotypy v dnešní společnosti	35
5. Vhodnost seriálu Vikingové ve výuce	38
6. Postavy	46
6.1. Ragnar Lodbrok – cesta k moci	46
6.2. Lagertha – role ženy ve vikinské společnosti	50
Závěr	54
Seznam pramenů, literatury, článků, internetových a jiných zdrojů.....	56
Resumé	66
Resume	66
Anotace	67
Seznam použitých symbolů a zkratek.....	68
Seznam příloh	69

Úvod

Irsko-kanadský televizní seriál *Vikingové*, produkováný společností History, vysílaný na televizním kanálu History Channel, jehož tvůrcem je Michael Hirst, je jedno z nejvíce sledovaných audiovizuálních děl současnosti, jenž se zabývá historickými událostmi. Je to již více než šest let od doby, kdy byl odvysílán první díl a sledovanost seriálu stále narůstá. Diváci si však neuvědomují fakt, že při přípravě seriálu byly použity nejrůznější prameny, což s sebou přináší revoluční možnosti pro jeho využití i možná úskalí při interpretaci informací. Práce si tak dává za cíl zhodnotit, do jaké míry je seriál věrohodný a zdali je možné tento využít ve školní výuce.

Zpočátku si představme jednotlivé kapitoly. V první kapitole si vysvětlíme základní pojmy viking a staroseveřan, neboť mnoho současníků nevidí mezi pojmy rozdíl, nebo je zaměňuje. Dále si vysvětlíme a vymezíme pojem kultura, který je pro tuto práci zásadní. Kulturu totiž nemůžeme vnímat jen jako umění či zvyky, jelikož v širším pojetí zahrnuje v podstatě vše, co „vytvořily ruce a mozek člověka.“¹ Kultura nám tak zprostředkovává celkový obraz společnosti.

V druhé kapitole s názvem *Primární prameny – psané, nepsané a tradiční* se zaměříme na pramenné zdroje, které byly při sběru podkladů pro seriálové dílo významné. Zmíníme nejen ústřední spis *Ságu o Ragnarůvých nohavcích*, ale i jiná unikátní literární díla vzniklá na Islandu – ságy. Následovat budou kroniky, letopisy, normativní prameny a krátká zmínka bude věnovaná archeologickým nálezům, které specifikují vikinskou dobu. U každého pramene vysvětlíme tři důležité skutečnosti: co autoři z díla čerpali, proč zrovna tyto informace a jak je v seriálu *Vikingové* využili. Přístup k informacím o době vikinské je omezený. Z velké části bylo čerpáno z internetových cizojazyčných zdrojů a zahraniční tištěné literatury. Rozhodně nechceme tvrdit, že jsme uvedli všechny spisy, které kdy byly pro inspiraci Michaela Hirsta a jeho spolupracovníků použity. Mnohá díla dosud nebyla přeložena (či jsou v cizím jazyce, tj. dánsky, islandsky atd.), neexistují v knižní podobě (pouze v nezveřejněném či cizojazyčném rukopisu) a nejsou dostupná na internetu (ať už k volnému prohlížení či k zakoupení, popř. ze zahraničí).

Následující dvě kapitoly budeme analyzovat z pedagogického hlediska. V kapitolách *Elektronické médium – staronová učební pomůcka* a *Vikingové ve výuce dějepisu a médiích, stereotypy v dnešní společnosti* charakterizujeme pojem elektronické médium, zaměříme se na jeho klady a zápory, zhodnotíme jeho roli v každodenním životě.

¹ PETRÁŇ, Josef: *Dějiny hmotné kultury I.* 1. díl. Praha: SPN – Státní pedagogické nakladatelství, 1985, s. 11, 17.

Dále stanovíme, zda je vhodné, aby byla elektronická média využívána v didaktice, konkrétně v hodinách dějepisu.

Kapitola *Vhodnost seriálu Vikingové ve výuce* se zaměří na stanovení vhodnosti, či nevhodnosti seriálu jako pomůcky při výuce dějepisu.

A konečně poslední kapitola s jednoduchým názvem *Postavy* nás seznámí s dvěma nejdůležitějšími postavami Vikingů (Ragnar a Lagertha). Jejich prostřednictvím se seznámíme s vybranými aspekty staroseverské kultury.

Otázky, na něž se celá práce snaží odpovědět, zní: Do jaké míry je seriál *Vikingové* věrohodný? Je z pohledu historika možné, aby byl seriál *Vikingové* využíván jako učební pomůcka v hodinách dějepisu?

Seriál *Vikingové* jsme vybrali z důvodu dobré znalosti staroseverské kultury. Chtěli jsme však použít trochu odlišný způsob zkoumání. Premisou byl v tomto případě moderní audiovizuální počín, na který diváci zpravidla nenahlíží kriticky. Přestože se *Vikingové* na první pohled tváří jako dokumentární seriál, jelikož je vysílán na History Channel, není tomu tak. Zkoumali jsme tedy některá seriálová fakta v kontrastu s prameny (hmotnými i nehmotnými) a naším cílem bylo zjistit, zdali je dílo dostatečně věrohodné, aby mohlo být používáno jako pomůcka při didaktice.

Přestože práce vznikla pod záštitou Katedry historie na Univerzitě Palackého v Olomouci, je do jisté míry prací interdisciplinární. Kombinuje jak pohled historikův, tak se snaží o nastínění možného přístupu pedagoga. Ve všech případech (až na výjimky jako je kapitola *Elektronická média – staronová učební pomůcka*) převažuje historie a práce historika nad didaktikou. Autorka nikdy nestudovala pedagogiku, ani didaktiku, doufá však, že práce bude srozumitelná i pro odborníky v těchto oborech.

Předkládaná práce není studií filmové vědy, vyhýbáme se tedy polemice nad fikcí i interpretaci uměleckých záměrů. Zároveň není cílem práce nutit učitele k implementaci seriálu *Vikingové* do výuky. Bakalářská práce za svůj primární cíl považuje inspiraci a osvětu. Snaží se ukázat, že i tak moderní věc jako seriál, který, jak se zdá, nemá s historií nic společného, může být použit jako studijní materiál a může být přínosem a zpestřením dějepisného učiva. Po jeho případném přehrání navazuje reflexe (pracovní listy, diskuze s učitelem o tématu a podobně). Vedlejším záměrem je i upozornění na možné nové přístupy k novodobým uměleckým dílům.

1. Staroseveřan a viking

V úvodu je důležité vymezit stěžejní pojmy viking a starý Seveřan, jelikož mnozí lidé je často zaměňují, chybně je píší a mnohdy ani nevědí, co se za nimi skrývá.

Slovo *viking* pochází ze staroseveského *víkingr*, tedy z označení člověka, jež se vydává na *víking* (česky nájezd, ze slova *vík*, česky zátoka), tedy na sezónní nájezd podél pobřeží. „Slovo *víking* se obvykle pojí se slovesy *vara* (být) a *leggja* (ležet) - *vara í víking* (být na víkingu), *leggja í víking* (ležet/dlít na víkingu).“² Existují však i teorie, které uvádí, že slovo *viking* nemusí být nutně staroseverského původu.³

Ať už je původ termínu jakýkoliv, nic to nemění na jeho zápisu v moderním českém jazyce. *Viking*, jakožto nájezdník, se píše zásadně s malým písmenem na začátku, adjektivum zní vikinský, vikinská, vikinské, nikdy zde tedy nepíšeme písmeno *g* (tj. vikingský). Většina populace také vnímá a používá termín *viking* jako označení veškerého obyvatelstva Skandinávie. Avšak člověk se vikingem nerodí, nýbrž stává. To dokazují slova Bery, Egilovy matky, která řekla, že „v sobě má známky pravého vikinga a až bude dostatečně starý, bude velet posádce vlastní lodi.“⁴ Slovo *viking*, vikinský se vžilo i pro popis 8.–11. století, či je jako přídomek připojováno k předmětům jen proto, že „k jejich prvnímu detailnímu zmapování byly užity norské meče doby vikinské.“⁵ Dnešní populace chápe vikinky jako „uniformní skandinávské kmeny, které obývaly Skandinávii výhradně v letech 793–1066.“⁶ Nepřipouští si fakt, že se doba vikinská (tzv. Viking Age) „rodila v kulturní a jazykové změně a expanzi do pobaltského a severomořského prostoru v 7. a 8. století a byla završena dlouhodobým kulturním přerodem do křesťanské společnosti a pomalým ustáváním nájezdů, které trvaly až hluboko do středověku.“⁷ Daleko vhodnější se tak pro označení obyvatel Skandinávie doby vikinské jeví pojmy starý Seveřan a přidružené adjektivum staroseverský, které se v odborných pracích začínají v poslední době povícero objevovat.⁸

Staroseverská společnost mluvila stejným jazykem, tzv. staroseverštinou (anglicky Old Norse). V námi sledovaném období též podnikala nájezdy do nejrozsáhlejších koutů

² VLASATÝ, Tomáš: *O použití slov „viking“, „vikinský“*. Projekt Forlog. In: <http://sagy.vikingove.cz/o-pouziti-slov-viking-vikinsky/> [cit. 2019–21–03].

³ *Původ slova viking*. In: <http://vikingove.mysteria.cz/puvod-slova-viking.html> [cit. 2019–21–03].

⁴ „... he had the makings of a true Viking when he was old enough to be put in command of warships.“ *The Sagas of Icelanders. A selection*. Předmluva Jane SMILEY. Úvod Robert KELLOGG. New York: Penguin Books, 2001. Penguin Classics, s. 62.

⁵ VLASATÝ, Tomáš: *O použití slov „viking“, „vikinský“*.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž.

světa a zanechávala tam svůj vliv (Příloha 1. Mapa zobrazují rozsah severského osídlení v 8.–11. století). U jednotlivých kmenů můžeme sledovat tendence jejich rozpínavosti. Za počátek vikinských expanzí je tradičně považováno vyplnění kláštera na anglickém ostrově Lindisfarne dánskými vikinky v roce 793.⁹ Poté Dánové plenili hlavně jihovýchodní část Britských ostrovů a pobřeží západofrancké říše. Nejvýznamnějším z útočníků byl Rollo (též staroseversky Gaange Rolf, Hrólf, staronormansky Rou, starofrancouzsky Rollon). Tehdejší západofrancký král Karel III. Francouzský (též zvaný Prostý, latinsky Simplex) byl z nájezdů¹⁰ tak vyděšen, že v roce 911, kdy odrazil Rollův útok na Paříž, s ním uzavřel smlouvu z Saint-Clair-sur-Epte.¹¹ Jejím úspěšnému uzavření předcházela sňatek královny dcery Gisly s pohanským velitelem Rollem. Smlouvou bylo Normanům (latinsky Normanni, též Dani, česky muži ze severu), jak zde Skandinávcům říkali, umožněno usadit se v severozápadní části (území okolo města Rouenu a pravého dolního břehu řeky Seiny) země a vzniklo zde Normanské vévodství. „Karel dohnán strachem dal jim k obývání zemi, která, když se uvázali v její držení, podle Normanů obdržela jméno Normandie.“¹² Rollo však musel přestoupit na křesťanství, být pokřtěn a zavázat se bránit Franky proti případným dalším vikinským útokům. Pozdější výboje Normanů směřovaly do Anglie¹³ i do oblasti Středozeří, kde bojovali po boku svých spojenců a byli za své úspěchy odměněni značnými územními zisky.¹⁴ Po úplné porážce Arabů obsadili též v roce 1091 Sicílii a Maltu. V 11. a 12. století se účastnili výpadů na

⁹ Nájezd na Lindisfarne z roku 793 je v seriálu zobrazován jako vůbec první nájezd, kdy se staroseverané vydávají na viking na západ. Neměli ponětí, zda nějakou zemi naleznou, věřili příběhům poutníka. Nicméně dle pramenů zcela první zpráva o útoku na Anglii pochází z roku 789. Jak uvádí Puchalska: „Skandinávci dobře věděli o křesťanských královstvích na [Britských] Ostrovech, už dříve je totiž navštěvovali je kvůli obchodu a je vysoce pravděpodobné, že tyto původně mírumilovné návštěvy vyvolaly touhu po nájezdech v budoucnu. Severané si uvědomili, že se v kláštrech a kostelech nachází nestřežené bohatství, které bude snadné ukořistit.“ PUCHALSKA, Joanna K.: *Vikings Television Series: When History and Myth Intermingle*. The Polish Journal of the Arts and Culture, roč. 4, 2015, č. 15, s. 97. In: [http://www.pjac.uj.edu.pl/documents/30601109/116471539/6_Puchalska_89_\(106\).pdf](http://www.pjac.uj.edu.pl/documents/30601109/116471539/6_Puchalska_89_(106).pdf) [cit. 2019–21–03]; *Anglo-Saxon Chronicle*. Přeložil James H. INGRAM. Projekt Gutenberg, léta 789, 793. In: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/657/pg657-images.html> [cit. 2019-05-04].

¹⁰ Které trvaly už od čtyřicátých let 9. století a vůdcem plnění v roce 845 byl dle pramenů i Ragnar Lodbrok, v Letopisech Xantenských jako Reginheri. Skupina vikingů útočí na jih Francké říše mezi lety 859–61. Očitým svědkem dalšího útoku z přelomu let 884/885 byl mnich Abbo Cernuus. *Annales Xantenens*. Monumenta Germaniae Historica, s. 14-15. In: https://www.dmgh.de/de/fs1/object/display/bsb00000764_00017.html?zoom=0.75&sortIndex=010:070:0012:010:00:00&leftTab=toc [cit. 2019–05–04]; *Annales de Saint-Bertin*, léta 859–861. In: <http://remacle.org/bloodwolf/historiens/anonyme/annales.htm> [cit. 2019–06–04].

¹¹ DUDO OF SAINT-QUENTIN: *Gesta Normannorum*, s. 26–29. In: https://the-orb.arlima.net/orb_done/dudo/dudinindex.html [cit. 2019–06–04]; *Západofrancká říše*. In: http://cojeco.cz/index.php?s_term=&s_lang=2&detail=1&id_desc=107773 [cit. 2019–06–04].

¹² HELMOLD Z BOSAU: *Výhubení Slovanů pobaltských. Slovanská kronika bošovského kněze Helmholda*. Praha: Šolc a Šimáček, nakladatelská společnost s r. o., 1925, s. 51.

¹³ Vévoda Vilém I. Dobyvatel (též Vilém II. Normanský) si podmanil Anglii po vítězné bitvě u Hastingsu v roce 1066 a vládne zde jako král až do roku 1087.

¹⁴ Byli odměněni ku příkladu hrabstvími Aversa, Apulie, Kalábrie, knížectvími Melfi a Capua.

Byzantskou říši a při třetí křížové výpravě obsadili Kypr. Pro úplnost dodejme, že na počátku 15. století byly Kanárské ostrovy dobyty Normany.

Norové se nejprve vydali podobnou cestou jako Dánové, na západ. Následně však zamířili ještě dál. Po roce 867¹⁵ byl vikingy objeven Island. Mezi prvními byl Flóki Vilgerðarson (též Hrafna-Flóki Vilgerðarson), který ostrov pojmenoval.¹⁶ Poté kolem roku 985 objevení Grónska¹⁷ islandským vyhnancem Erikem Rudým (též Zrzavý, staroseversky Eiríkr rauði, anglicky Erik the Red) a konečně Vínlandu¹⁸ asi roku 1000 Erikovým synem Leifem (Erikson, též Ericson, staroseversky Leifr Eiríksson).¹⁹ Kamkoliv norští objevitelé zavítali, zakládali osady. Pouze však islandské osídlení přetrvalo. Pro úplnost musíme zmínit také to, že Norové se podobně jako Dánové vydali do Středozeří. Mezi lety 859–861 útočili vikingové, v jejichž čele stál Bjorn Železný bok, na jih Francké říše, následně pustošili iberské pobřeží a konečně obsadili toskánské město Pisa.²⁰ Při dalším nájezdu, kdy se pokoušeli dobýt městečko Luni, mylně pokládané za Řím, neuspěli a museli se stáhnout.

Švédové, Varjagové (staroseversky Væringjar), se v námi sledovaném období vydávali na východ Evropy. Do vnitrozemí pronikali po říčních tocích jako je Něva či Volha. Dostali se dokonce i do Kaspického moře, odkud podnikali výpady do arabských

¹⁵ V *Landnámabók* se výslovně uvádí: „Když byl Island objeven a osídlen z Norska, Hadrián [II.] byl papežem Římským a po něm Jan [VIII.], který na apoštolském trůnu byl osmý toho jména, Ludvík [II. Němec], syn Ludvíka [I. Pobožného], byl císařem severně od Alp a Leon [VI. Moudrý] a jeho syn [bratr] Alexander [Alexandr] vládl Konstantinopoli.“ ÞORGILSSON, Ari: *The Book of the Settlement*. Přeložil Thomas ELLWOOD. Kendal: T. Wilson, 1898, s. 2. In: <https://ia800904.us.archive.org/20/items/booksettlementi00ellwgoog/booksettlementi00ellwgoog.pdf> [cit. 2019–09–04].

¹⁶ „... pak Floki vyšel na vrchol hory a objevil severně od ní řeku, jejíž ústí je ucpáno ledovou tříští; podle toho zemi pojmenoval – Island a od té doby ji tak nazývají všichni.“ Flóki Vilgerðarson byl předlohou pro seriálového stavitele lodí Flokiho. ÞORGILSSON, Ari: c. d., s. 4–5; „Druhý se jmenoval Floki.“ THEODORICUS MONACHUS: *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium. An Account of the Ancient History of the Norwegian Kings*. Přeložil MCDOUGALL David a Ian MCDOUGALL. London, 1998. Viking Society for Northern Research, s. 6. In: <http://www.vsnrweb-publications.org.uk/Text%20Series/Theodoricus.pdf> [cit. 2019–09–04].

¹⁷ „V létě šel Erik žít do země, kterou objevil a kterou nazýval Grónskem, protože,“ jak řekl: lidé budou toužit se do ní přesunout tím více, pokud bude mít hezké jméno.“ *Eiríks saga rauða*. Přeložil John SEPTON. Liverpool: Marples, 1880, s. 3. In: https://sagadb.org/files/pdf/eiriks_saga_rauda.en.pdf [cit. 2019–09–04]. „Země nazývaná Grónsko byla objevena a osídlena z Islandu.“ *Íslendingabók. The Book of Icelanders*. Přeložil Siân GRØNLIE. Londýn, 2006. Viking Society for Northern Research, s. 7. In: <http://www.vsnrweb-publications.org.uk/Text%20Series/IsIKr.pdf> [cit. 2019–09–04].

¹⁸ „Dánský král vyprávěl kromě jiného, že mnozí našli v tom oceánu ještě jeden ostrov, který se nazývá Vinland, protože tam roste sama od sebe divoká vinná réva rodící nejlepší víno.“ BRÉMSKÝ, Adam: *Činy biskupů hamburského kostela: velká kronika evropského Severu*. Přeložila Libuše HRABOVÁ, přeložila Jana ENGELBRECHTOVÁ. Praha: Argo, 2009. Memoria medií aevi, s. 220; „Leif vyplul co nejdříve. Moře si s jeho lodí pohrávalo a zavedlo ho ke břehům, o kterých neměl ani zdání. Bylo tam divoké obilí a vzrostlé vinné révy.“ *Íslendingabók. The Book of Icelanders*. Přeložil Siân GRØNLIE. London, 2006, s. 7.

¹⁹ *The Sagas of Icelanders. A selection*, s. xxxi–xxxiv.

²⁰ *Annales de Saint-Bertin*, rok 860.

zemí.²¹ V Kyjevské Rusi s oblibou obsazovali slovanské obce a vybírali od místního obyvatelstva dávky. Mnich tradičně označován jako Nestor uvádí, že první vládnoucí dynastie Rusi, Rurikovci, pocházela z kmene Varjagů.²²

Výpravy byly Seveřany vnímány dle statutu vikinga i podle pleněné oblasti. „Svobodní muži, kupříkladu z Islandu, kteří by se rozhodli vyplnit dánské pobřeží, by zcela jistě upadli v nelibost dánského krále, ale před domácím publikem by získali věhlas.“²³ Ataky podnikané vyhnanci a loupežníky byly zavrhovány, naopak královská dobrodružství byla oslavována, přičemž v nich musíme spatřovat propagandistické tendence. Tehdejší společnost velebila ty, kteří při svých výpravách projevili statečnost, fyzickou zdatnost a přivezli domů bohatství.²⁴ Bleskové přepadávání cizích osad bylo pro skupinu válečníků triviální, neboť ty často nebyly dobře vybaveny ani zbraněmi, natož cvičenou posádkou. Vikingové si tak brzy uvědomili skutečnost snadného výdělků a možnosti expanze.

1.1. Definice pojmu kultura a jeho vymezení pro práci

Podstatou lidského společenství je kultura, avšak její přesná definice není jednoduchá. Není jednoznačně definována v odborném ani společenském diskursu, jednotliví odborníci vnímají termín mírně odlišně. Většina se však shodne na jednom, jako kulturu označujeme „souhrn všeho, co vytvořily ruce a mozek člověka,“²⁵ tj. „soubor (komplex) jevů, který zahrnuje oblast vědění, víry, jazyka, morálky, výroby, směny, práva, umění, zvyků, výchovy a jednání, zkrátka vše, co lidem umožňuje společně se orientovat

²¹ PICKOVÁ, Dana: *Were the Varangians Really the Founders of the Rus'ian State?* In: SKŘIVAN, Aleš a Arnold SUPPAN: *Prague Papers on the History International Relations*. Praha: Ústav světových dějin, 2008,

s. 17–17. In: <http://usd2.ff.cuni.cz/novov/prague-phir-2008.pdf> [cit. 2019–16–04].

²² „Varahy [Varjagy vyhnali] za moře, a nedali jim daně, i počali sami sobě vládnouti, a nebylo u nich práva; i vstal rod na rod, nenáviděli se vespolek, a počali sami proti sobě bojovati. I pravili sami mezi sebou: Vyhledejme sobě kníže, kterýž by vládnu námi, a soudil po zákonu. I šli za moře k Varahům (...) [a řekli:] Země naše veliká jest i oplývá vším, ale v řádu v ní není; i pojdte panovat a námi vládnout. I vybrali se tři bratří s rody svými (...); nejstarší Rurik, usadil se v Novohradě (...).“ NESTOR: *Nestorův letopis ruský*. Přeložil Karel J. ERBEN. Praha: Řivnáč, 1867, s. 12–13. In: <http://numistika.com/books/Erben%201867%20Prague%20-%20Nester%20Chronicle.pdf> [cit. 2019–16–04].

²³ VLASATÝ, Tomáš: *O použití slov „viking“, „vikinský“*.

²⁴ „A pak Egil vyřkl tento verš: Má matka řekla, / že mi koupí / loď s hezkými vesly / vyrazím s vikinky / stanu na přídi, / povedu skvělý výtvor, / vstoupím do přístavu, / zahubím muže a dalšího.“ *The Sagas of Icelanders*.

A selection, s. 63.

²⁵ PETRÁŇ, Josef: *c. d.*, s. 11, 17.

ve světě a společně svůj svět utvářet a konceptualizovat.“²⁶ Jsou to tedy vlastnosti ryze lidské, jimiž se člověk odlišuje od zvířat. Jejím studiem se zabývá sociologie, kulturní antropologie a především kulturologie. Obsáhlým dějinám kultury se nebudeme věnovat, neboť takový výklad by nebyl k žádnému užitku.

Samotné slovo kultura pochází z latinského *cultura* odvozeného od slova *colere* (obdělávat, zušlechtovat půdu k jejímu zkvalitnění) je proces postupné kultivace člověka (přetváření, pečování, vzdělávání) a jako takový ovlivňuje pohled jednotlivce na svět, takže co může připadat bizarní našemu kulturnímu společenství, považují jinde za zcela normální standard a naopak, avšak často dochází k nedorozuměním, která končí konfliktem. Tomu se snaží předcházet multikulturní výchova.²⁷ Obecně se kultura vymezuje pomocí pěti „základních charakteristik, a sice jako integrovaná, adaptivní, negenetická (naučitelná), sdílená a symbolická (specificky lidská).“²⁸

Kultura tvoří systém vzájemně integrovaných, provázaných jevů a vztahů, které antropologie označuje jako kulturní vzorec. Ten utváří sociální stratifikaci (statut jednotlivce) i to, jakým způsobem je ve skupině dělena moc. V případě, že „nastane změna či posun v jedné z kulturních složek, dojde k proměně (rekonfiguraci) celého kulturního vzorce,“²⁹ což znamená, že i drobná změna může způsobit značné otřesy a mít dalekosáhlé následky. Jako příklad si můžeme uvést zdokonalení techniky výstavby lodí ve vikinské době. Obložení lodí, zvaných *langskip*³⁰, bylo tvořeno prkny překládanými přes sebe,³¹ což umožnilo snadnější plavbu oceánem. Jednotlivé části celé lodi byly tvořeny vždy jedním kusem dřeva, tedy i zahnuté součásti, pro které byly totožně pokřivené stromy speciálně vybírány. Spolu s malým ponorem, který umožňoval hluboké pronikání do vnitrozemí, a značnou rychlostí, jež vikingové dokázali veslováním na krátké vzdálenosti vyvinout,

²⁶ BURYÁNEK, Jan (ed.): *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha, 2002. Člověk v tísní - společnost při ČT, o.p.s., s. 48–51. In: https://www.varianty.cz/download/docs/128_interkulturni-vzde-la-va-ni-i.pdf [cit. 2019–21–04].

²⁷ BURYÁNEK, Jan (ed.): c. d., s. 13, 48–49.

²⁸ Tamtéž, s. 49.

²⁹ Tamtéž, s. 49.

³⁰ V překladu *dlouhá loď* je válečná loď běžné velikosti. Největší válečné lodě, drakkary, jichž přídě zdobí dračí hlava, jsou s langskipy často zaměňovány. Dalšími druhy lodí využívanými starosevěry jsou: knorr (největší z nákladních lodí), nákladní loď (cargo vessel, menší verze knorru), bojová loď (warship, menší verze langskipu). *The Sagas of Icelanders. A selection*, s. 730–733.

³¹ Tuto techniku nazýváme jako klinkerovou obšívku. Při výstavbě jsou na žebra lodi připevňována prkna postupně od kýlu k palubě a následující prkno vždy částečně překrývalo prkno pod ním. Metoda zajišťuje mnohem větší stabilitu lodí, výrovni jednoduchost a pružnost konstrukce. Nevýhodou je snadná propustnost vody. Tuto techniku můžeme vidět hned v prvním díle seriálu, *Rites of Passage* (s01e01). *Klinkerová obšívka – Knorr*. In: <http://www.jachting.info/viewtopic.php?t=10474> [cit. 2019–21–04]; *Klinker*. In: <http://www.jachting.info/viewtopic.php?t=4728> [cit. 2019–21–04].

získali staroseveřané nadvládu nad moři i řekami.³² Jiná společenstva (především západní) Evropy se mnoho o plavbu nezajímala; „franské lodě byly neovladatelné a Sasové byli bez šance při snahách bránit své pobřeží a řeky.“³³ Důsledky inovace měly obrovský vliv na způsob života a tedy i kulturu. Umožnily přístup k bohatství (ať už ve formě drahých kovů, nebo půdy, či otroků), novým obchodům a cizím kulturám.

I přes případné rozbití dosavadních norem se kultura znovu ustálí a přizpůsobí, adaptuje, na přírodní podmínky, které společenstvo obývá. Tak se událo na Islandu, jelikož se na „ledový ostrov“ stahovali povětšinou lidé, kteří nesouhlasili s unifikačními tendencemi norského krále Haralda Krásnovlasého.³⁴ Osadníci se museli přizpůsobit tamějším přírodním podmínkám, které se však mnoho nelišily o těch, na které byli zvyklí. Jako jiný příklad bychom mohli uvést polygynii, která byla v staroseverské společnosti běžná. Způsobovala však nárůst obyvatelstva, které se muselo nějak uživit, jelikož majetek dědil nejstarší syn. To je také jeden z důvodů, proč byly podnikány útoky na jiné země.³⁵

Kulturní vzorce jsou negenetické, nelze je zdědit; avšak výchovou si je dokážeme osvojit, jsou tedy naučitelné. „Dítě narozené rodičům, kteří jsou nositeli jedné kultury, avšak od narození vychované náhradními rodiči z kultury druhé, je v plném smyslu nositelem výhradně kultury těch rodičů, kteří je vychovali.“³⁶ Proto Athelstan, jež je vychován v křesťanském světě, není schopen zcela pochopit staroseverskou kulturu.³⁷

³² V západní a jižní Evropě byly v raném středověku známy pouze dva typy lodí a sice: galéra a římská obchodní loď. Ve Středozezemním moři se praktikovala tzv. kabotáž, tedy plavba od přístavu k přístavu, na dosah a dohled pobřeží. Vzdálenosti mezi dvěma přístavy nebyly extrémně velké, navíc Středozezemní moře je relativně klidné. Tehdejší společnost tedy necítila potřebu jakékoliv inovace. BINKOVÁ, Simona: *Čas zámořských objevů*. Praha: Triton, 2008. Dějiny do kapsy, s. 27–29; PUCHALSKA, Joanna K.: c. d., s. 99.

³³ *Secrets of the Vikings - The Saga of Ragnar*. YouTube, 12. 2. 2015. Kanál uživatele HISTORY Canada. In: <https://www.youtube.com/watch?v=yB4s3nQtZqE> [cit. 2019–18–03].

³⁴ DOOVÁ, Lenka: *Srovnání islandského práva před zánikem a po zániku islandského svobodného státu 1262/1264. Grágás – Járnsíða – Jónsbók*. Olomouc, 2012, s. 50–56. (Publikovaná disertační práce.) In: https://theses.cz/id/sdfsyn/DIZERTACE_Lenka_Doov_2012.pdf [cit. 2019–18–03].

³⁵ HOŠEK, Tomáš: *Vikingové – Běžný život na severu Evropy od 8. – 11. století*. Plzeň, 2016, s. 16. (Publikovaná bakalářská práce.) In: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/24532/1/Hosek%2c%20Tomas_BP_Vikingove-Bezny%20zivot%20na%20severu%20Evropy%20v%208.-11.%20stoleti_2016.pdf [cit. 2019–18–03].

³⁶ BURYÁNEK, Jan (ed.): c. d., s. 50.

³⁷ Tuto skutečnost můžeme pozorovat v šestém díle první sezóny (s01e06), kdy se Athelstan zajímá o ragnarök (ragnarøkkr, tzn. soumrak bohů dle Snorriho Sturlusona), zánik éry bohů a znovuzrození světa, a od všech sklízí výsměch za svou nevzdělanost, neboť ragnarök jako představa o konci světa je jedním ze základních stavebních kamenů staroseverské kultury. LINDOW, John: *Norse Mythology: A Guide to the Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs*. New York: Oxford University Press, 2001, s. 254–258. In: <http://www.othroerirkindred.com/resources/Lindow,%20John%20-%20Norse%20Mythology%20-%20A%20Guide%20to%20the%20Gods,%20Heroes,%20Rituals%20and%20Beliefs.pdf> [cit. 2019–20–04]; *Edda*. Přeložil Ladislav HEGER. Argo, Praha, 2013, s. 35–40.

Naproti tomu je Rollo po jeho svatbě s francouzskou princeznou Gislou vystaven tlaku ze všech stran. Nerozumí pařížskému životnímu stylu ani jazyku.³⁸

Další ze základních charakteristik kultury je sdílení významů, symbolů a vzorců jednání. Díky tomu příslušníci jedné kultury shodně vnímají nejrůznější děje a jsou nositeli stejného kulturního vzorce. S tím souvisí poslední vlastnost kultury, symbolismus. Je to uspořádaná „sít“ významů, do níž je člověk zapleten.“³⁹ Neexistuje hmotně, nýbrž pouze v naší mysli. Tato soustava symbolů umožňuje lidem určitým způsobem chápat svět a také ovlivňuje vnímání jiných kultur (předsudky a stereotypy). Výstižným příkladem může být jednání irských křesťanů, původních obyvatel Islandu, kteří „po příchodu Seveřanů ostrov vzápětí opustili, neboť nechtěli své dočasné útočiště sdílet s pohany.“⁴⁰ Také můžeme uvést symbolické ustřížení vlasů či jejich částečné vyholení, tzv. tonzuru.⁴¹ A konečně jako poslední příklad zmíníme vliv mešního vína, což křesťany extrémně pobouřilo.⁴²

Přestože je kultura velmi přitažlivé téma, je také nesmírně obsáhlé. Proto se v této práci zaměříme jen na některá vybraná témata týkající se kultury staroseveřanů. V opačném případě by totiž tato práce byla extrémně dlouhá a ani by nebylo v silách samotného jedince obsáhnout všechny její oblasti. Vybrali jsme proto několik okruhů, jež jsme následně propojili s vybranými hlavními postavami, viz kapitola *Postavy*.

³⁸ To vidíme v epizodě *Mercy* (s04e03), kde princezna Gisla požaduje rozvod. V další epizodě s názvem *Yol* (s04e04) zjistíme, že Rollo se ve velice krátkém čase francouzsky naučil a zároveň manželce předal svůj náramek (viking band), čímž se tak v jejích očích vzdal svého původu.

³⁹ BURYÁNEK, Jan (ed.): c. d., s. 51.

⁴⁰ „Tenkrát tu žili křesťané, které Seveřané nazývali *papar*, ale pak odešli, neboť nechtěli sdílet půdu s pohany.“ DOOVÁ, Lenka: c. d., s. 49. To však vyvrací Theodorik, který říká: „Tehdy se vylodili a prozkoumali okolní zemi včetně hor, ale nenašli žádné známky lidského osídlení.“ THEODORICUS MONACHUS: c. d., s. 6.

⁴¹ Tuto skutečnost můžeme pozorovat u Athelstana v prvních dílech první série. Tonzura je pro něj životně důležitá. Ztratil svou svobodu, ale své čistoty a spásy se vzdát nehodlá. FRANICH, Darren: *Vikings' shocker: Creator Michael Hirst talks the death of [spoiler]*. In: <https://ew.com/article/2015/03/26/vikings-shocker-michael-hirst-talks-death-spoiler/> [cit. 2019–12–04].

⁴² Při útoku na kostel v Hexamu (dnešní Hexham v hrabství Northumberland) v díle *Trial* (s01e04) Floki ochutná mešního vína z kalicha a tekutinu vyplivne. Křesťané jsou v šoku a pohan Floki je pohledem na jejich vyděšené tváře na výsost pobaven.

2. Primární prameny – psané, nepsané a tradiční

Chceme-li proniknout do myšlení autorů seriálu, odlišit skutečnost od fikce a pochopit některé jevy a děje v seriálu se odehrávajících, musíme se nejprve zabývat prameny. Z jakých pramenů autoři čerpali a jaké byly důvody toho, že se nechali inspirovat právě jimi?

Justin Pollard, odborný poradce seriálu, ve své publikaci *The World of Vikings* uvádí seznam nejdůležitějších literárních pramenů, ze kterých byla brána fakta a inspirace pro tvorbu děje i jednotlivých postav. Přiznává však, že dobové záznamy jsou neúplné a zaujaté, neboť žádné zápisy přímo od vikingů se nedochovaly, či ani nikdy neexistovaly. Veškeré záznamy pochází od křesťanských vzdělavců.⁴³

Nejvýznamnějším zdrojem informací jsou dle Pollarda ságy, které, ačkoliv byly zapsány až v pozdějších dobách (tj. ve 12.–14. století), jsou založeny na vikinské mentalitě a prozradí mnoho z jejich života i vnímání světa.⁴⁴

Dalším význačným informátorem o tehdejší době jsou různé kroniky a anály od křesťanských písařů. Ty nám chronologicky popisují jednotlivé události, jsou však často velmi stručné; mnohokrát shrnují celý rok v jediné větě. Přesto však jsou významným pramenem, jelikož zprávy o událostech v nich obsažené byly zaznamenány velmi brzy po jejich uskutečnění.

Následují spisy popisující život autority (biografie), jejichž obsah je mnohdy zaujatý, jelikož dílo vzniklo na žádost oslavovaného. Jindy je zase hlavním motivem rozmach křesťanství a jeho zdárné přijetí tamějšími společnostmi. Biografie jsou psány z pohledu učených mnichů, kteří jako jedni z mála uměli ve své době psát. Proto, pokud se zmiňují o pohanech, mluví o nich ve většině případů negativně. Neméně důležitými jsou zápisy cestovatelů a obchodníků, kteří se s vikinky na svých cestách setkali. Prozradí mnoho o kulturních rozdílech a zvláštnostech, jejich zápisky jsou ovlivněny vlastními předsudky a jiným pohledem na svět.

⁴³ „Naše pramenné zdroje pro 8. a 9. století jsou neúplné a zaujaté, jelikož nemáme žádné zprávy z per staroseveranů. Dějiny této éry se nám dochovaly jen od křesťanů. (...) Většina z toho, co staroseverané v době vikinské zaznamenaly, jsou texty na dřevěných, nebo voskových destičkách, které do dnešních dob nepřežily.“ POLLARD, Justin: *The World of Vikings*. San Francisco, Chronicle Books, 2015, pozice 248, 262–269. Kindle verze.

⁴⁴ Tvůrce seriálu, Michael Hirst, v jednom rozhovoru uvádí: „Samozřejmě, čtení ság je jednoduše úžasné, jsou totiž ze spisovatelova úhlu pohledu. Jsou to výjimečné příběhy. Dávají mi tolik narativní munice.“ *Secrets of the Vikings - The Saga of Ragnar*. YouTube; „Rýmy ság mi pomáhají odhalovat staroseverský život.“ SWINSON, Brock: *I could hear their voices. Michael Hirst on Vikings*. In: <https://creativescreenwriting.com/vikings/> [cit. 2019–12–04]; POLLARD, Justin: c. d., pozice 260–267.

Dále nesmíme opomenout nejrůznější správní dokumety, tj. zákony, listiny potvrzující práva a držbu půdy, či osobní konrespondenci. Normativních pramenů není mnoho, dokazují nám však, jaké byly morální představy tehdejší doby, co bylo považováno za přípustné a co nikoliv.

Na závěr zmíníme i hmotné prameny nepísemné, movité povahy jako jsou nejrůznější předměty denní potřeby, vybavení domů i nálezy v hrobech. Dále nemovité povahy, mezi které řadíme domy, jejich půdorys a vzhled. Zmíníme též jeden z nevýznamnějších nálezů, pohřební bárku, Oseberskou loď, která nám ukazuje, jak velkou úctu chovali staroseveřané k mrtvým.

2.1. Ságy a básně

Jako ságu (z islandského *saga*, v množném čísle *sögur*, česky příběh, historka či sdělení) označujeme literární dílo narativní povahy psané prózou s vloženými aliteračními verši. Obyčejně byly tyto příběhy sestavovány⁴⁵ ze starších orálních i písemných zdrojů⁴⁶ a následně rozšiřovány a předávány ústně.⁴⁷ Samotné slovo *saga*, které je příbuzné s dnešním anglickým *say* (česky říct, vyprávět), může být použito pro označení „skutečných historických událostí, tak i pro naprosto fantaskní historky.“⁴⁸ Písemně zaznamenávány byly teprve v 12.–15. století na Islandu (méně v Norsku) anonymními autory. Ben Waggoner oceňuje jejich unikátní literární styl, který je „odlišuje od čehokoliv, co bylo v této době v Evropě napsáno.“⁴⁹ Ve středověkých evropských pracech se takto propracovaná a brilantní próza islandských ság (která se později vyvinula v klasický styl zapisování ság), až na výjimky,⁵⁰ objevovala v podobné kvalitě častěji teprve od 16. století. Absence život ztěžujících autorit a mimořádný druh samosprávy⁵¹, kde mezi nimi „... není žádný král, jen zákon a hřešit nelze, jelikož odměnou je smrt“⁵²,

⁴⁵ Kompozice ság je též označována slovem *samansetja*, tzn. poskládat dohromady, sestavit. WAGGONER, Ben: *The Sagas of Ragnar Lodbrok*. Connecticut: Troth Publications, 2009, s. xiv.

⁴⁶ Ságy byly inspirovány mnohými díly: rytířskými romány, řeckými a latinskými klasikami, hagiografiemi, křesťanskými kázáními, historickými a pseudohistorickými kronikami. Tamtéž, s. xi.

⁴⁷ Tamtéž, s. xi, xiv.

⁴⁸ „... serious historical chronicles or totally fantastic tales alike.“ PUCHALSKA, Joanna K.: c. d., s. 93.

⁴⁹ „... the saga's unique literary style sets them apart from anything else written in Europe at the time.“ WAGGONER, Ben: c. d., s. xi.

⁵⁰ Zde můžeme zařadit Decameron od italského Boccaccia (14. století), či cyklus Vulgáta (série pěti francouzských textů rozšiřující do té doby poetickou legendu o králi Artušovi, 13. století). *The Sagas of Icelanders. A selection*, s. xxi.

⁵¹ Zákonodárnou a soudní moc vykonával sněm zvaný *Alþing*. Vyskytovaly se také lokální sněmy, *þingy*. Systém byl spravován náčelníky, tzv. *goðar* (jednotné číslo *goði*). Sněm byl založen na demokratickém principu a jedná se o první parlament vůbec. Tamtéž, s. xlvii–xlviii, 748, 757.

⁵² BRĚMSKÝ, Adam: c. d., s. 218–219, Schol. M.

mohl na Islandu vzniknout hrdý národ a jeho unikátní literární styl. Přestože se situace rapidně změnila ve 13. století kvůli nedostatku zemědělské půdy, sociálním rozdílům, roztržkám vládnoucích rodin a hroutícímu se společenství Commonwealthu, stala se potřeba uchovávání starých tradic mnohem silnější než dříve.

Příběhy nejprve nebyly unifikovány a další vypravěči si děj mohli upravit dle vlastního uvážení.⁵³ Žádná dvě vyprávění tedy nebyla totožná. Ve středověku nebylo autorské právo vnímáno stejně jako dnes.⁵⁴ K původním pracem byly často přidávány další pasáže nebo pozměňovány ty staré, aby byl příběh přitažlivější, či oslavoval toho, na jehož půdě byl přednášen.⁵⁵ Jak si můžeme všimnout, některé pozdější zápisy mírné úpravy vypravěči výslovně doporučovaly.⁵⁶

Přestože vikingové ve své době neměli vyprávěné příběhy zaznamenány (či se nedochovaly), milovali jejich přednášení. Odborníci na toto umění, označováni jako skaldové (*skáld*), byli všude vítáni. Přinášeli totiž zprávy ze svých dalekých cest, zpříjemňovali lidem dlouhé chvíle nejrozličnějšími příběhy, které byly často doprovázené hrou na hudební nástroj (na harfu, loutnu) a také vzdělávali mládež.⁵⁷ Skaldové se tak těšili velké společenské prestiži. V Egilově sáze se zmiňuje, že Harald I. Krásnovlasý si „ze všech následovníků nejvíce cenil svých básníků [tzn. skaldů] a dovolil jim sedět na lavici naproti jeho trůnu.“⁵⁸ Při orálním předávání se ale také nezřídka stávalo, že některé pasáže byly záměrně příkrášleny, jiné zapomenuty nebo vypuštěny úmyslně. Jindy byla prolémem perspektiva jedince. Očití svědci vnímali událost rozdílně, vznikalo tedy více verzí téže události. „Příběh je jen poloviční, jestliže jej vypráví jediný muž, jelikož většina lidí je

⁵³ Samozřejmě toho hojně využívali. To vysvětluje až kaleidoskopickou skladbu *Ságy o Ragnar Lodbrokovi*. Nalezneme zde pasáž vypůjčenou z *Dějin králů Británie* (od Geoffroye z Monmouthu), *Aeneis* (Publius Vergilius Maro), několik motivů ze *Ságy Völsungů*, nejméně dvě citace z Bible, jednu z hagiografie, jinou pravděpodobně z keltských mýtů a mnoho dalších z folklórních příběhů celé Evropy. WAGGONER, Ben: c. d., s. xv.

⁵⁴ VAN HOUTS, Elisabeth: *Memory and Gender in Medieval Europe, 900–1200*. Toronto: University of Toronto Press, 1999, s. 19. In: https://books.google.cz/books?id=9Eby7nZtDcC&pg=PA19&hl=cs&source=gbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false [cit. 2019–12–04].

⁵⁵ „I když je teď v módě skaldů velebit ty, na jejichž dvoře pěj, žádný z nich by si nedovolil přehánět tak, aby to bylo okaté. Znal-li by někdo z posluchačů pravdu, znamenalo by to ze strany skalda urážku, ne chválu.“ STURLUSON, Snorri: *Heimskringla. The Chronicle of the Kings of Norway*. Přeložil Douglas B. KILLINGS, and David WIDGER. Projekt Gutenberg. In: https://www.gutenberg.org/files/598/598-h/598-h.htm#link2H_PREF [cit. 2019–12–04].

⁵⁶ Ze *The Saga of Ingvar the Far-travelled* se dozvídáme podrobnosti o sestavení vyprávění i o doporučení k „doplnění detailů, které tato verze postrádá“. *The Saga of Ingvar the Traveller*. In: <https://web.archive.org/web/20050221004606/http://www.northvegr.org/lore/oldheathen/054.php> [cit. 2019–09–04].

⁵⁷ *Ragnar Lothbrok. The Extraordinary Viking*. Biographies, University Press, 2018, s. 56.

⁵⁸ „Of all his followers, the king held his poets in highest regard, and let them sit on the bench opposite his high seat.“ *The Sagas of Icelanders. A selection*, s. 15.

připravena svést své vyprávění k očerňování [a vlastní chvále], je-li více způsobů jak je vyložit.“⁵⁹ Justin Pollard dodává: „Reputace utvářela staroseverské vůdce a příběhy o jejich úspěších byly kruciální pro jejich vzestup. Není proto pochyb, že příběhy jsou přehnané a s každým dalším převyprávěním jsou přidávány další smyšlenky. Takže v době, kdy byly ságy sepisovány, byly neskutečně heroické.“⁶⁰

Po mnohých změnách založených na kritice posluchačů, nespočtech opakování a úprav, krystalizovalo neocenitelné islandské dědictví v podobě ság, historické fikce, mýtů, legend a poezie do své jedinečné podoby a jako takové bylo písemně zaznamenáno na konci vrcholného středověku v destabilizované době mezi léty 1220–1264⁶¹ známé jako *Sturlungaöld* (*Age of the Sturlungs*, Věk Sturlungů) do sbírky zvané *Sturlunga saga* (Sága rodu Sturlungů, *The Saga of the Sturlung Family*). Nejznámějším členem rodiny byl Snorri Sturluson (někdy také Snorre Sturlason, 1179–1241), který je považován za autora (či alespoň kompilátora) několika sbírek: *Snorra Edda* (Prozaická Edda, též Mladší, Snorriho i pouze Edda), *Heimskringla* (Královské ságy), *Egils saga* (Sága o Egilovi). I když se finální, zapsaná, verze mohla značně lišit od prapůvodní události „a my si nyní nemůžeme být jistí, nakolik jsou tyto zápisy pravdivé, s jistotou však víme, že staří a moudří muži je za skutečné považovali.“⁶² Považujeme tedy kritický pohled na věrohodnost ság za nezbytnost, jejich historická přesnost je stále předmětem vědeckého bádání.

Obecný konsenz dělí nejznámější ságy do několika hlavních žánrů.⁶³

Íslendingasögur (ságy Island'ánů, rodinné ságy) jsou smyšlené verze reálných událostí,⁶⁴ které se odehrály na Islandu ve vikinské době, tedy těsně před jeho osídlením kolem roku 870 až do přijetí křesťanství Althingem (islandsky *Alþingi*, tj. islandský

⁵⁹ „... tale is half told if one man tells it, for most folk are readiest to bring their stories to the worser side when there are two ways of telling them.“ *Grettis Saga*. Přeložil William MORRIS, Eiríkr MAGNUSSON. University of California Libraries, 1869, s. 66. In: https://sagadb.org/files/pdf/grettis_saga.en.pdf [cit. 2019–20–03].

⁶⁰ „Reputation made and broke Scandinavian warlords, and tales of their achievements were vital to their success. No doubt these were often greatly exaggerated even at the time, and then further embroidered with each retelling, so by the era of the saga writers such leaders had often become impossibly heroic.“ POLLARD, Justin: c. d., pozice 375.

⁶¹ V této době probíhaly na Islandu boje mezi pěti nejzámožnějšími rodinami, které nakonec vedly ke zhroucení celého společenství a podrobení se Norsku v roce 1262 za vlády Haakona IV. Norského. Při nepokojích byl na žádost norského krále zavražděn Snorri Sturluson. *The Sagas of Icelanders. A selection*, s. xlvii; KRISTINSSON, Axel: *Lords and Literature: The Icelandic Sagas as Political and Social Instruments*. In: *Scandinavian Journal of History*, roč. 28, č. 1, rok 2003, s. 3. In: https://www.researchgate.net/publication/232894434_Lords_and_Literature_The_Icelandic_Sagas_as_Political_and_Social_Instruments [cit. 2019–09–03].

⁶² „Now, although we cannot just say what truth there may be in these, yet we have the certainty that old and wise men held them to be true.“ STURLUSON, Snorri: c. d.

⁶³ WAGGONER, Ben: c. d., s. xi–xiv; *The Sagas of Icelanders. A selection.*, s. xviii–xxi.

⁶⁴ *The Sagas of Icelanders. A selection.*, s. xxix.

parlament) kompromisním zákonem v roce 1000. Příslušníci prvních generací zakladatelů osad na Islandu zde vystupují jako hrdinové (i jako hrdinky), kteří vynikají svými ctnostmi, a to počestností, statečností a odvahou. Přitom však balancují na hraně zákona a zákon samotný je zde podrobován zkouškám.⁶⁵ Dávají nám tak možnost seznámit se s tehdejšími sociálními, antropologickými a právními poměry. Dle Roberta Kellogga má tento typ ság mnoho společného s eposy a novelami.⁶⁶ Narozdíl od tehdejších románů jsou ságy Islandců přímější ve výkladu (čistá próza je upřednostňována před veršem, chybí popisy vzhledu, psychologie, důvodů jednání), zaměřují se na skutečné sociální skupiny (tzn. na bohaté farmářské rodiny), které zasazují do historicky a geograficky přesného kontextu s minimálním zájmem o nadpřirozeno, často nekončí šťastně až do smrti.⁶⁷ Axel Kristinsson je ve svém článku označuje za unikátní sociální a politický fenomén. Dle něj je důvodem, proč ságy vznikaly právě na Islandu, tamější politická situace, tj. chybějící státní autorita. Méně vlivní vládcové brzy pochopili, že různé písně a příběhy oslavující jejich jméno jim mohou přinést uznání. Nejenže tak sloužily jako legitimizace nových autorit a vylepšovaly jejich postavení i prestiž, zároveň podporovaly společné historické povědomí.⁶⁸

Velmi podobným žánrem jsou *þættir* (v jednotném čísle *þáttur*, česky příběhy, kapitoly Islandců), což jsou krátké islandské historky vyskytující se osamoceně i jako doprovod rozsáhlejších děl, zvláště královských ság, kde plní roli jakýchsi anekdot podávajících detailnější popis vládcovy povahy, historický či učený pohled na věc. Pravděpodobně se formovaly až ve 13. století kvůli podrobení se nadvládě Norska a následnému postupnému hospodářskému úpadku. Tomu odpovídá i jejich obsah, zpravidla se zde totiž setkává pokorný Islandec s králem Norska (nejčastěji s Haraldem III. Norským) a celá zápleтка vyvrcholí komicky. Spolu s *Íslendingasögur* tvoří provázaný celek.⁶⁹

⁶⁵ Ku příkladu: *Sága o Grettim*, *Sága Gislím*.

⁶⁶ Jako je Dekameron (Boccaccio), Píseň o Rolandovi, Beowulf, příběhy o králi Artuši.

⁶⁷ *The Sagas of Icelanders. A selection*, s. xviii–xx.

⁶⁸ KRISTINSSON, Axel: c. d., s. 3–19; COROBAN, Costel: *Ideology and Power in Norway and Iceland, 1150-1250*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2018, s. 111. In: https://books.google.cz/books?id=Vp9fDwAAQBAJ&dq=Ideology+and+Power+in+Norway+and+Iceland,+1150-1250&hl=cs&source=gbs_navlinks_s [cit. 2019–15–03].

⁶⁹ Některé postavy se mohou vyskytovat jak v *þættir*, tak i v *Íslendingasögur*, což příběhu dodává na detailu. Pro nás se jeví jako nejvhodnější příklad ságy *Sága o Ragnaru Huňaté nohavici* a navazující *þáttur The Tale of Ragnar's Sons. The Sagas of Icelanders. A selection*, s. xx.

Konungasögur (ságy králů) pojednávají o životech polo-legendárních a legendárních severských králů. Sestavovány byly jak na Islandu, tak i v Norsku mezi 12. a 14. stoletím.⁷⁰

Fornaldarsögur (ságy o dávných časech, tzn. před osídlením Islandu kolem roku 930 až do roku 1030) jsou ságy zachycující legendární události. Vyprávějí o germánských mýtických hrdinech vycházejících z folklóru. *Fornaldarsögur* jsou fantastické, kombinují fakta s fikcí, umění s historií, glorifikují minulost.⁷¹ Objevují se v nich pohanští severští bohové, obři, trolové, duchové, berserkeři, příšery, moudří králové a jejich krásné dcery. To vše na pozadí mýtické Skandinávie či jiné, podivnější země v nejsevernějším cípu světa. Někteří odborníci dělí *fornaldarsögur* na tři typy, a sice: *hrdinské ságy* pojednávající o ahistorických skutečích a skonech bájných hrdinů, často mající spojitost se starými germánskými texty (např. Beowulf). *Vikingské ságy*, které jsou údajně založeny na skutečných událostech, a konečně *dobrodružné příběhy* se šťastným koncem odehrávající se v neskutečné Zemi Nezemi.⁷² Poté, co byla první díla ságového stylu objevena, přitáhly především *fornaldarsögur* značnou pozornost, jelikož se zdálo, že jsou důkazem starobylosti a vyspělosti severských království podobně jako tomu bylo u antického Řecka a Říma.⁷³ Nicméně moderní badatelé upřednostňují výzkum *Íslendingasögur*, které jsou historicky mnohem akurátnější a jsou také považovány za jedny z nejkvalitnějších středověkých próz. Dávají nám možnost nahlédnout pod pokličku islandské společnosti.

Riddarasögur (rytířské ságy) zahrnují jak překlady cizojazyčné rytířské literatury (tzv. *chansons de geste*; Artušovské legendy, Karolínský cyklus atd.), tak originální islandské kompozice, jež jsou imitací těch zahraničních. Podobně jako ve *fornaldarsögur* se i zde mohou vyskytovat nadpřirozené bytosti, nicméně děj je zasazen do jižních oblastí Evropy nebo i dále (tzn. do Indie, Arábie). Vzhlíží ke kontinentálním ideálům rytířství, dvorní etiky a radovánkám (např. rytířská klání, hraní šachů).⁷⁴ Spolu s *fornaldarsögur* jsou na Islandu stále velmi oblíbené, jejich sestavování pokračovalo až do raného 20. století. Tento typ ság byl odborníky dlouho přehlížen, neboť se soudilo, že spolu s romantičtějšími *fornaldarsögur* jsou pouze jakýmsi derivátem. Dle Waggonera je „uprchlickou literaturou (escapist literature) vzniklou po ztrátě nezávislosti [tj. roku 1262

⁷⁰ WAGGONER, Ben: c. d., s. xi–xiii.

⁷¹ FINCH, Ronald G.: *The Saga of the Volsungs*. Londýn: Nelson, 1965, s. viii–ix.

⁷² WAGGONER, Ben: c. d., s. xi–xii, 96.

⁷³ Tamtéž, s. xii.

⁷⁴ *The Sagas of Icelanders. A selection*, s. xx; WAGGONER, Ben: c. d., s. xxii.

podepsáním tzv. *Staré dohody*], kde se jejich autoři ukrývali ve vysněných dalekých zemích před tvrdou realitou.⁷⁵

O dalších ságách krátce. *Samtíðarsögur* (současné ságy) byly zapsány relativně brzy po svém uskutečnění. Pocházejí nejčastěji ze 13. století. *Biskupasögur* (biskupské ságy) popisují život prvních islandských biskupů. Hlavním tématem *heilagra manna sögur* (ságy svatých mužů, ságy světců) jsou životy svatých mužů, překlady a adaptace historických

a pseudohistorických prací (např. Trojská válka, Římská republika atd.).

Jak však uvádí Ben Waggoner, problém nastává, chceme-li určitou ságu do jedné z kategorií zařadit.⁷⁶ *Fornaldarsögur* se často překrývají s *riddarasögur*, mnoho z nich totiž obsahuje rytířské ideály (tzv. *kurtesei*⁷⁷), exotické prostředí, turnajová klání a blasony erbů, takže někteří odborníci je spojují do jednoho žánru, tzv. *romancí*. Jiné ságy, které jsou řazené mezi *fornaldarsögur* se odehrávají v historicky přesném prostředí skutečných králů a mohly by proto být řazeny i mezi *konungasögur*. A takto bychom mohli pokračovat. Ve skutečnosti žánry ság nelze chápat jako žánry dnešních knih či filmů (např. komedie, horor, drama atd.), spíše bychom je měli vnímat jako orientační pomůcku. Autoři a kompilátoři na svá díla nenahlíželi současníkovým pohledem, neměli potřebu je vtěsnat do nějaké kategorie. Jejich cílem bylo vytvořit práci, která pobaví, poučí nebo okomentuje tehdejší situaci. Ságy tak dokazují, že jsou více uvědomělé a sebejisté než se může na první pohled zdát. Setkáme se v nich s parodií i jemnými narážkami, které v minulosti mohly v určitých situacích vyvolat nostalgii nebo úsměv a dnešní společnost už tyto maličkosti nedokáže plně vnímat, neboť novodobá kultura je značně odlišná.⁷⁸

Justin Pollard ve své seriálové příručce *The World of Vikings* uvádí přehled primárních pramenů využitých pro potřeby hlavní zápletky a pro výzkum kultury a životního stylu.⁷⁹

Nejpřednějšími prameny, kterými se Michael Hirst a jeho historičtí poradci při přípravě seriálu nechali inspirovat, jsou ságy označovány jako *fornaldarsögur*; tedy do

⁷⁵ „... escapist literature, that allowed Icelanders to hide from gloomy reality...” WAGGONER, Ben: c. d., s. xii.

⁷⁶ WAGGONER, Ben: c. d., s. xiii.

⁷⁷ Norský termín ze starofrancouzského *cortésie* označujícího souhrn vystupování, chování, etiky, citění, tedy rytířských ideálů. COLLINS, Frank: *The terms cortois, cortoise and cortésie in the works of Chrétien de Troyes*. In: Vox Romanica, roč. 36, 1977, s. 84–92. In: <https://www.e-periodica.ch/cntmng?pid=vxr-001:1977:36::422> [cit. 2019–15–03].

⁷⁸ *The Sagas of Icelanders. A selection.*, s. xxi.

⁷⁹ POLLARD, Justin: c. d., pozice 269–282.

jisté míry legendy, což samozřejmě nesmíme vnímat jako negativum. Mýty a legendy jsou odrazem kultury a mentality společnosti. Pro příklad uveďme *Ságu o Ragnarův Huňaté nohavici* (*The Saga of Ragnar Lodbrok*, též *The Tale of Ragnar Lodbrok and his Sons*, staroseversky *Ragnars saga loðbrókar*) pocházející ze 13. století. Sága je pokračováním *Ságy Völsungů* (*The Saga of Völsungs*, staroseversky *Völsunga saga*) a obě jsou řazeny mezi *fornaldarsögur*. Na rozdíl od *Ságy Völsungů* v *Sáze o Ragnarův Huňaté nohavici* nenarazíme na žádné obry, troly a monstra. Nejnadpřirozenějším jevem jsou zde prorocké sny postav, které pro *fornaldarsögur* nejsou ničím výjimečným. Navíc *Ságu o Ragnarův Huňaté nohavici* můžeme zařadit také mezi *konungasögur*, neboť Ragnar v ní vystupuje jako legendární král. Stejně tak ji můžeme označit jako *riddarasagu* díky Ragnarově dvoření se Aslaug a hrdinskému vysvobození Thory.⁸⁰ Navazujícím dílem je *The Tale of Ragnar's Sons* (staroseversky *Ragnarssona þáttur*). Povídka stručně popisuje Ragnarův život a následné činy jeho synů.

The Lay of Kraka (staroseversky *Krákumál*) je skaldická báseň pocházející z 12. století pravděpodobně ze Skotska. Jedná se o Ragnarův monolog těsně před jeho skonem v jámě plné hadů northumbrijského krále Aelly. Ragnar v něm bilancuje svůj život, výboje a též králi slibuje brzkou pomstu svých synů.

Další ságy jako: *Sága o Grónsku* a *Sága o Eiríkovi Rudém* (*The Saga of the Greenlanders*, staroseversky *Grœnlendinga saga*; též Zrzavém, *The Saga of Erik the Red*, *Eiríks saga rauða*), *The Tale of Bolli Bollason* (*Bollapáttur Bollasonar*), *The Saga of King Hrolf Kraki* (*Hrólfs saga kraka*), *Sága o Ynglinzích* (*The Saga of the Ynglings*, *Ynglinga Saga*), *Sága o Völsunzích* (*Saga of the Völsungs*, *Völsunga Saga*), *Færeyinga Saga* (*The Saga of the Faroese*), *Rauðúlfs þáttur* (*Rauðúlfr's Tale*), *Landnámabók* (*The Book of Settlements*), *Íslendingabók* (*The Book of Icelanders*) byly použity jako podklady pro nejrůznější skutečnosti dotvářející co největší snahu o autenticitu pořadu od popisu lodí a plaveb, přes lidské vztahy a interakce, až po vzhled staroseverské vesnice a život v ní.

2.2. Kroniky, anály

Ságy samozřejmě nebyly jedinými a ani nejstaršími písemnými záznamy. Anály (z latinského *annus*, česky rok) jsou strukturovaná historiografická díla. Jedná se o jednoduché chronologické záznamy (rok po roku), jejichž autor je anonymní. Původně byly důležité události roku zaznamenávány jako marginálie na komputech, později se tato

⁸⁰ WAGGONER, Ben: c. d., s. xii–xiii.

činnost přenesla ve větším měřítku na celý klášter. Často zaznamenávají dějiny instituce, občas jsou však pod patronací autority.

Pro naši práci je nejvýznamnějším souborem análů *Anglosaská kronika* (*Anglo-Saxon Chronicle*). Původně kompilována z nařízení krále Wessexu Alfréda Velikého okolo roku 890. Následující generace písařů však přispívaly dalšími záznamy až do poloviny 12. století. Jazykem originálu je staroangličtina, avšak pozdější zápisy vykazují prvky střední angličtiny. Kronika je tak významná i pro pozorování vývoje tehdejšího anglického jazyka. O vikinských nájezdech hovoří velmi obecně a mírně zainteresovaně, nepřekvapí tak, že Alfréd je za všech okolností vyzdvihován jako jediný, který se pohanům nepoklonil.⁸¹

Zkušenosti s vikinskými nájezdy popisují i *Fragmentary Annals of Ireland*. Jsou kombinací análů a kroniky, kompilovány byly pravděpodobně za života krále Osraige a Leinsteru Donnchada mac Gilla Pátraica. V letech 851–852 i zde proběhl nájezd.⁸²

Bertininánské letopisy (*Annales de Saint-Bertin*) jsou francké anály nalezené v benediktínském klášteře Saint-Bertin. Vznikly pravděpodobně za vlády Ludvíka I. Pobožného a pokrývají období let 830–882.⁸³ Nalezneme tu nespočet zmínek o návštěvách Severanů. Dalšími franckými anály jsou *Letopisy Xantenské* (*Annales Xantenens*) pro dobu 832–873. V nich se dovídáme především o nájezdu z roku 845, v jehož čele stál jakýsi Reginheri.⁸⁴

Oproti análům jsou kroniky uměleckým literárním žánrem vzniklým ve středověku, který chronologicky zaznamenává události na daném území. Na rozdíl od jiných literárních žánrů své doby jsou kroniky neselektivní, za stejně závažné považují historické, celozemské i lokální události.⁸⁵ Zapsány mohou být jak v próze, tak ve verších. Většina zápisů v kronikách pochází od očitého svědka či kronikáře, který měl informace tzv. z první ruky. Nicméně nalezneme tu i zprávy starší, které byly delší dobu předávány ústně, dokonce i texty, jež byly součástí práce jiného kronikáře. Jak už jsme ale uvedli dříve, žádná autorská práva neexistovala, takže přebírání informací bylo na denním pořádku. Elisabeth

⁸¹ *Anglo-Saxon Chronicle*, rok 878.

⁸² *Fragmentary Annals of Ireland*. Projekt CELT: Corpus of Electronic Texts: University College Cork, s. 83 In: <https://celt.ucc.ie/published/T100017/index.html> [cit. 2019–07–04].

⁸³ *Annales de Saint-Bertin*, s. V. In: <http://remacle.org/bloodwolf/historiens/anonyme/Annales.htm> [cit. 2019–06–04].

⁸⁴ Pravděpodobně Ragnar. „Postea vero ingenti clade percussi sunt predones, in qua et princeps sceleratorum, qui Christianos et loca sancta predaverat, nomine Reginheri Domino percutiente inheriit.“ *Annales Xantenens*, s. 14.

⁸⁵ VAN HOUTS, Elisabeth: c. d., s. 19.

van Houts dodává, že údaje byly přepisovány (kopírovány) ručně, což podporovalo tvořivost.⁸⁶ Tato kreativita měla za následek rozšíření původního obsahu, neboť kronikář už znal jeho důsledky a mohl zpětně posoudit určitý časový úsek dění. Některé skutečnosti mohly být také minulému zapisovateli zamlčené či nejasné. Kronikář se většinou nezajímal o autenticitu zapsaného, nerozlišoval legendu od skutečnosti. Jak uvádí Libuše Hrabová v úvodu překladu *Činů biskupů hamburského kostela*, kroniky byly dlouhou dobu odsouvány na vedlejší kolej a používány jen jako doplňující podklady pro ztracené či chybějící normativní prameny.⁸⁷ Kroniky však „jsou historickým zpracováním výzkumu pramenů (...) a podobně jako novodobé historické studie [vytvářejí] obraz dějin, v němž autor postihuje proces společenského pohybu a vyjadřuje své hodnocení tohoto procesu.“⁸⁸ Dle obsahu a formy můžeme pro naši práci vyčlenit z kronik následující: gesta (činy), biografie a cestovní zprávy (cestopisy).

Snad nejznámějšími jsou *The Deeds of the Danes* (v originále *Gesta Danorum*) od dánského kronikáře Saxa (tradiční přídomek Grammaticus).⁸⁹ O jeho životě nemáme mnoho zpráv. S jistotou alespoň víme, že byl Dán, přesněji pocházel z ostrova Sjaelland, což prozrazuje jeho přísný patriotismus. Gesta obsahují celkem 16 knih, z nichž jen devět bylo dodnes ze Saxovy kostrbaté latiny přeloženo. Pro výrobu seriálu byla nejdůležitější Kniha devátá. Ta nám popisuje nejen Ragnarův život, ale také rodiče, manželky (mezi nimi Ladgerdu a milenku Swanlogu, jejichž jména se v žádných jiných pramenech nevyskytují) a syny (opět uvádí jména, která bychom jinde hledali marně).

Dalším významným dílem je historiografický spis brémského kanovníka Adama, *Činy biskupů hamburského kostela* (*Deeds of Bishops of the Hamburg Church*, v originále *Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum*), jehož hlavním tématem jsou činy misionářů 9.–11. století, kteří šířili křesťanství ve Skandinávii. „Proces christianizace severní Evropy líčí autor kroniky (...) se všemi jeho úspěchy i zvraty od vzniku brémského biskupství, později arcibiskupství brémsko-hamburského, a od prvních misijních cest do Dánska a Švédska až po 2. polovinu 11. století, kdy byl sám jeho svědkem.“⁹⁰ Kronika je neocenitelná jako zdroj informací o dějinách severní Evropy, zvláště její Kniha čtvrtá, která je „zeměpisně-historickým popisem oblastí kolem Baltského a Severního moře

⁸⁶ „Fakt, že texty musely být přepisovány písaři, pokud měly být vůbec rozšířeny, znamená, že skýtal místo pro kreativitu.“ Tamtéž, s. 19.

⁸⁷ BRÉMSKÝ, Adam: c. d., s. 5.

⁸⁸ Tamtéž, s. 5.

⁸⁹ „Je obecně znám jako Saxo „Grammaticus“ (Učený) od té doby, kdy se v jednom výtahu z roku 1431 uvádí: Učený muž písmen („grammaticus“), Zealand’an, jménem Saxo, napsal...“ GRAMMATICUS, Saxo: c. d.

⁹⁰ BRÉMSKÝ, Adam: c. d., obálka.

a severní části Atlantského oceánu.⁹¹ Autoři seriálu z Adamových *Činů* jednoznačně čerpali celkový vzhled nejslavnějšího chrámu na Uppsale, „Vatikánu pohanů“,⁹² i provádění rituálních obětí.⁹³ Zajímavostí je, že Adam se ve svém díle zmiňuje o Ivaru, synu Ragnara Lodbroka, který „všude mučil a zabíjel křesťany (...) [dokonce] zajal a mučil i svatého Edmunda, nejdříve ho bičoval pruty, pak ho zbavil hlavy a pohodil, tělo nechal nepohřbené psům.“⁹⁴

Ranějším dílem podobného rázu jako *Činy* od Adama Brémského je *Life of Anskar* (*Vita Ansgari*) brémsko-hamburského arcibiskupa Rimberta. Jedná se o biografii Rimbertova předchůdce Ansgara. Nejdůležitějšími tématy spisu jsou sice misijní činnost a míra úspěšnosti christianizace, ale zároveň se jedná o důležitý pramen pro poznání každodenního života staroseveřanů. Sepsána byla v poslední čtvrtině 9. století.

Konečně také nesmíme opomenout významného arabského cestovatele a diplomata Ahmada ibn Fadlāna (též Ahmad ibn Fadlān ibn al-Abbās ibn Rāšid ibn Hammād), jež na začátku dvacátých let 10. století cestoval Volžským Bulharskem. Jeho posláním bylo přivést bulharskému chānu Almišovi, sídlícímu v tehdejší hlavní město Bulgdadu, islámské učení. Ve svém díle *Risale* (česky „zápisky, deník“) popisuje, jak se setkal s Rusy (tzn. Švédy),⁹⁵ kteří přijeli za obchodem. Dále charakterizuje jejich vzhled, zvyky i návyky. Navíc zaznamenal pohřeb bárky, jehož byl očitým svědkem. Zmiňuje tak nejen geografické, historické, ale také etnické poměry. Mnohé skutečnosti následně využil Hirst pro svůj seriál.⁹⁶

2.3. Normativní prameny

Neméně významnými jsou normativní prameny, které zachovávají představy o tom, co je pro danou skupinu obyvatelstva normální, přijatelné v rámci společného soužití. Tehdejší právní praxe (též severogermánské právo) se značně lišila od té současné. V době vikinské se jednalo o zvykové právo. Tehdejší právo bylo nepsané, takže neposkytovalo právní jistotu. Kde nebyl žalobce, nebyl soudce. Jelikož bylo založeno na ústní tradici, učení lidé, tzv. vykladači práva (anglicky *lawspeaker*, starošvédsky *laghman*,

⁹¹ Tamtéž, s. 21.

⁹² POLLARD, Justin: c. d., s. 57.

⁹³ Chrám můžeme vidět v díle s názvem *Sacrifice* (s01e08), BRÉMSKÝ, Adam: c. d., s. 208–211.

⁹⁴ Tamtéž, s. 70.

⁹⁵ „Předpokládá se, že [Rus] byla východoslovanská podoba slova Ruotsi, které i dnes znamená „Švédsko“ ve finštině.“ PICKOVÁ, Dana: c. d., s. 27.

⁹⁶ Díl s názvem *Burial of the Dead* (s01e06). Celý pohřeb jarla Haraldsona je inspirován ibn Fadlánovým spisem.

islandsky *lögmaður*), ho memorovali a na požádání byli schopni ho přednést. Tyto osoby byly vesměs vysokého původu a požívaly velké úcty. Pouze ve Skandinávii se funkce vykladače práva přetvořila dokonce v oficiální úřad, jeho přijetí však proběhlo až kolem 12. století. Ve Švédsku se účastnil þingů, kde formuloval zákony, vykonával funkci soudce a zodpovídal za vykonání rozhodnutí soudu. Též chránil práva obyčejných lidí a přimlouval se za ně u krále. V Norsku zůstával zprostředkovatel práva u krále a zastával poradní funkci. Až v polovině 13. století figurovali jako soudci a předsedové lagþingů (norský nejvyšší soud). Dánsko bylo v této době rozděleno do tří jurisdikcí a každý z nich užíval jiné zemské právo (Skånelandské, Zealandské, Jutlandské). Oproti tomu na Islandu dochází k vytvoření úřadu už v roce 930 spolu se zřízením Alþingu. Vykladač práva byl volen na tři roky a jeho pravomocí byly omezen. Směl pouze radit a odřikávat normy. Nejznámějším vykladačem byl dozajista Island'an Snorri Sturluson.⁹⁷

Nejpodrobnější představu o fungování staroseverského práva máme z Islandu. Přestože byly tamější zákoníky sepsány až v pozdější době (dvacátá léta 12. století), podstata a typické rysy se změnit či vytratit nemohly. Jak už kdysi zmínil Adam Brémský, na Islandu vládl pouze zákon.⁹⁸ Fungoval zde, tak jako v celém staroseverském světě, systém þingů. Jednalo se o vládní shromáždění pod širým nebem obvykle se scházející jednou za rok. Existovaly místní þingy, regionální þingy a celonárodní þing, Alþing (pouze na Islandu). Účastnit se jich mohl kterýkoliv svobodný muž.⁹⁹ Na těchto sešlostech se vznášela obvinění, řešily stížnosti a vydávaly zákony. V pozdější době, kdy byl Island rozdělen na čtyři správní celky, se objevili tzv. náčelníci (islandsky *goði*). Celkem jich bylo 36 a měli na starosti právo a administrativu. Každý svobodný muž a vlastník pozemku se navíc musel jednomu z náčelníků zavázat a sloužit mu jako tzv. þingman, což znamenalo, že jej buď musel doprovázet na shromáždění, či zaplatit poplatek za svou neúčast.¹⁰⁰

Ne všechny spory bylo nutné řešit na þinzích. Dle zvyku bylo možné využít práva tzv. krevní msty.¹⁰¹ Bylo „právem, ale zároveň i morální povinností každého Island'ana.“¹⁰²

⁹⁷ HIORTHØY, Finn: *Scandinavian law*. In: <https://www.britannica.com/topic/Scandinavian-law> [cit. 2019–12–04].

⁹⁸ BRÉMSKÝ, Adam: *c. d.*, s. 218–219, Schol. M.

⁹⁹ Pouze však za předpokladu, že byl „schopen zvládnout celodenní výpravu a přivést vlastního koně a najít sám cestu v neznámém prostředí.“ SHORT, William R.: *Viking-Age Laws and Legal Procedures*. In: <http://www.hurstwic.org/history/articles/society/text/laws.htm> [cit. 2019–19–04].

¹⁰⁰ *The Sagas of Icelanders. A selection.*, s. 748, 757.

¹⁰¹ Nejznámějším případem krevní msty je zabití krále Aelly. The Sagas of Ragnar Lodbrok, s. 36, 69. I provedení jednoho z nejbrutálnějších trestů – krvavého orla. V seriálu v dílech Blood Eagle (s02e07), Revenge (s04e18). Ragnar si byl vědom jisté pomsty svých synů na králi Aellovi, proto těsně před svou smrtí vykřikl verš: „Prasátka [synové] by hlasitě protestovala...“ a v *Krákumál* „Mí synové musí zuřit / že je jejich

Toto právo, ačkoliv to možná není na první pohled zřejmé, mělo svá jasná pravidla. „Jejich porušením mstitel ztrácel vyhlídky na úspěšné prosazení pře v následném soudním procesu a nemohl si tak nárokovat finanční odškodnění za způsobenou újmu. V případě zabití či napadení ztratil pachatel právo na osobní imunitu, mohl být tedy zabit do 24 hodin od spáchání zločinu.“¹⁰³ Mstu mohl provést sám napadený, nejbližší pokrevní příbuzný oběti, či další dědici v pořadí, jak stanovuje dědické právo.¹⁰⁴ „Pokud násilná smrt rodinného příslušníka zůstala poškozenou rodinou nepotrestána, ani jimi nebyla iniciována žádná jiná forma právního vyrovnání, přiznávali tím pozůstalí svoji slabost, ztráceli společenskou prestiž, ale především se vystavovali obecnému pohrdání.“¹⁰⁵

Nejvýznačnějšími inslandskými normativními prameny jsou soubory zákonů: tzv. *Šedá husa* (*Grágás*), *Železná stránka* (*Járnsíða*, též *Hákonova kniha*, *Hákonarbók*) a *Jónova kniha* (*Jónsbók*). *Grágás* je nejobsáhlejší sbírkou právní povahy středověkého Severu. Pochází z druhé poloviny 13. století. Skládá se ze dvou knih, starší je označována jako *Královská kniha* (latinsky *Codex regius*, islandsky *Konungsbók*) a vznikla těsně před zánikem samostatnosti, mladší *Kniha ze Staðarhóll* (islandsky *Staðarhólsbók*) už byla sepsána pod nadvládou Norska. „Nejstaršími normami (...) byly dle islandské tradice v podání Ariho Þorgilssona tzv. Úlfjótovy zákony, které schválil Alþing roku 930.“¹⁰⁶ Důvodem k jejich sepsání bylo pravděpodobně poukázání na dlouhou tradici islandského práva, které nebylo respektováno nově vydanou *Železnou stránkou* z nařízení norského krále Magnúse VI. Norský (též Zákonodárce, Hákonarson). Obě sbírky mají mnoho společných rysů, lze tedy předpokládat, že existovala společná předloha, která se do dnešních dnů nedochovala.¹⁰⁷ „Jelikož již neplatné zákony zůstaly v řadě případů součástí právního korpusu i poté, co byly v praxi nahrazeny novějšími normami, (...) [znalci práva zmatek] vyřešili prostým ustanovením, že v případě nejasností či přímo si odporujících ustanovení platí vždy verze z právní knihy nacházející se ve vlastnictví skálholtského biskupa.“¹⁰⁸

otec vystaven smrti, / má milá prasátka nebudou trpět / v tichosti až to zvědí.“ Dvacet let nato dorazila do Velké Británie Velká pohanská armáda. WAGGONER, Ben: c. d., s. 30, 83.

¹⁰² DOOVÁ, Lenka: c. d., s. 202.

¹⁰³ Tamtéž, s. 202.

¹⁰⁴ *The Sagas of Icelanders. A selection.*, s. xl–xli.

¹⁰⁵ DOOVÁ, Lenka: c. d., s. 202. To dokazuje úryvek ze Ságy o Njálovi: „Dobře,“ řekl Skarphedinn, „to je dluh, který musíme všichni splatit, ale ty bys spíše měl pomstít svého otce, než mi tímto způsobem předpovídat budoucnost.“ *Brennu-Njáls saga*. Přeložil George W. DASENT. 1861, kapitola 118. In: https://sagadb.org/brennu-njals_saga.en [cit. 2019–19–04].

¹⁰⁶ DOOVÁ, Lenka: c. d., s. 8.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 13.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 15.

Železná stránka je první královskou kodifikací norem v islandských dějinách. Island'any však byla nenáviděná nejen pro nerespektování zažitých tradic, ale ani její zpracování nebylo příliš kvalitní. Za autora je považován Sturla Þórðarson.

Po mnohých vlnách odporu proti norskému zákoníku¹⁰⁹ *Járnsíðe*, byl Alþingem přijat zákoník nový. Stejně jako v případě *Železné stránky* byl *Jónsbók* (též *Kniha Island'anů*) zhotoven na žádost Magnúse VI. Norského. V tomto případě bylo sepsání bráno s největší důsledností a Alþingem byl přijat v roce 1281. Prolíná v něm ustanovení *Šedé husy* a norských zákonů.¹¹⁰

2.4. Hmotné, nepsané prameny

Přestože naším hlavním oborem je zkoumání pramenů, byla by velká chyba neuvést vybrané archeologické nálezy, jež dotvoří celkový obraz staroseverského života. V písemných pramenech se popisy vzhledů domů či lodí příliš nevyskytují, je tedy nutné si vypomoci archeologickými nálezy.

Neodmyslitelným ořem vikinga (popř. obchodníka) je loď. Na rozdíl od Islandu byly v evropské Skandinávii nalezeny pozůstatky celých lodí. Nejokázalejším nálezem je pohřební bárka z Osebergu v Norsku objevená roku 1903.¹¹¹ Velmi dobře zachovaná loď je bohatě zdobena zvířecími motivy. Pohřební výbava sestávala z mnoha tapisérií, oděvů, kuchyňských, farmářských, lodních a pletacích potřeb. Byl zde také povoz s truhlou s divokými jablky¹¹² a nádherně zdobené sáně. Na palubě se nacházely ostatky dvou žen. Podle některých zdrojů se jednalo o významné a vážené ženy, neboť jim byl dopřán skvostný pohřeb.¹¹³ Podle jiného zdroje se mohlo jednat o ženu a její služebnou, která byla obětována, aby se později připojila ke své paní na onom světě; či o ženu, která byla obětována při příležitosti manželova pohřbu. Avšak v tomto případě by se muselo jednat

¹⁰⁹ „Celých 83 % jejích norem autoři inkorporovali z norských zákonů (nedochovaná revidovaná verze Gulapingu z roku 1267). Pouhých 24 kapitol, což představuje 17 %, pocházelo původně z *Šedé husy*.“ Tamtéž, s. 19.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 20–21.

¹¹¹ *The Story Begins*. In: <http://www.khm.uio.no/english/visit-us/viking-ship-museum/exhibitions/oseberg/1-osebergfound.html> [cit. 2019–20–04].

¹¹² Možná podobnost s jablky bohyně Iduny. Když je bohové snědí, omládnou. LINDOW, John: c. d., s. 198–199.

¹¹³ *The Women in the Oseberg Burial*. In: <http://www.khm.uio.no/english/visit-us/viking-ship-museum/exhibitions/oseberg/3-osebergwomen.html> [cit. 2019–20–04].

o nesmírně význačnou osobu.¹¹⁴ Konečně podle posledního zdroje se mohlo jednat dokonce o královnu Ásu (Ása), matku Halfdana Černého, babičku sjednotitele Norska Haralda Krásnovlasého. Starší z žen, která zemřela okolo 70. roku života,¹¹⁵ trpěla osteoporózou, zlomeninou bederní kosti a rakovinou. Mladší žena zemřela nejspíše okolo 50. roku věku, měla zlomenou klíční kost, přesto je důvod její smrti nejasný.¹¹⁶ Bližší informace o nich známy nejsou. Jisté je však to, že přinejmenším jedna z žen musela být politicky, nábožensky či jinak význačná.

Obě těla byla též znatelně poškozena v oblati rukou. Jelikož byla loď vykradena, byly ženám usekány některé prsty spolu se šperky, které na nich byly navlečeny. Neméně důležitou součástí oseberské pohřební výbavy byla zvířata. Celkem se na lodi nacházely ostatky 14 koní, 3 psů a tělo vola, jehož hlava byla položena na jednom z lůžek.¹¹⁷ Tento významný nález dokazuje, jaká úcta byla prokazována mrtvým a jak bylo smýšleno o posmrtném životě.

Centrem ať už islandské farmy či skandinávské osady byla dlouhá síň (též *farmhouse*, islandsky *skáli*; *longhouse*, islandsky *langhús*), ve které se odehrával každodenní

i společenský život. Dlouhá síň je symbolem staroseverských hodnot.¹¹⁸ Uprostřed síně bylo kameny ohrazeno dlouhé ohniště (tzv. *long fire*), obklopené lavicemi u zdí. Z bezpečnostních důvodů (požár, krádež) byly odděleně za dveřmi skladovány sudy s potravinami. Podobně i kuchyně byla oddělena, vařilo se nad menším ohništěm. Konstrukce domů byla zhotovena ze dřeva, zdi z kamenů a hlíny, takže dům byl vcelku dobře izolován. Přestože byl ve střeše otvor (bez komínu), místnosti byly dosti zakouřené. Z nálezů je patrné, že méně majetní obyvatelé domů spali na zemi u ohně, na dřevěném stupínku, lavici, či v podkroví. Bohatší si mohli dovolit dřevěnou postel (nalezena na

¹¹⁴ ELLIS, Hilda R.: *The Road to Hel, A Study of the Conception of the Dead in Old Norse Literature*. Greenwood Press, New York, 1968, s. 17–19. In: http://www.germanicmythology.com/scholarship/road_to_hel.pdf [cit. 2019–21–04].

¹¹⁵ Dle staršího zdroje se předpokládal věk starší ženy asi 50 let, mladší asi 25 let. ELLIS, Hilda R: c. d., s. 18.

¹¹⁶ *Two Wealthy Women*. In: <http://www.khm.uio.no/english/visit-us/viking-ship-museum/exhibitions/oseberg/skeletons.html> [cit. 2019–20–04].

¹¹⁷ BRØGGER, Anton W.: *The Oseberg Ship. Curtis and Beamish, Coventry, 1928–1929. Vol. X. (1919–1927)*. Viking Society for Northern Research, s. 3, 7. In: <http://www.vsnrweb-publications.org.uk/Saga-Book%20X.pdf> [cit. 2019–20–04].

¹¹⁸ Michael Hirst: „[Síně] jsou metaforou pro politiku, intriky, vraždy a nájezdy. Jsou symbolické, jelikož symbolizují mnohé ze staroseverských hodnot.“ Neil Price: „Pouta důvěry, závazky, pohostinnost, to je cement, který stmeluje staroseverskou společnost. Síň je arénou, kde se toto všechno odehrává, zobrazuje, mluví se o tom a demonstruje.“ *Secrets of the Vikings: The Great Halls*. In: YouTube, 10. 2. 2015. Kanál uživatele HISTORY Canada. In: <https://www.youtube.com/watch?v=AmMfuS8kGtU> [cit. 2019–18–03].

oseberské lodi) se slamníkem i péřovou matrací.¹¹⁹ Svítilo se různými druhy lamp (též nalezeny na oseberské lodi) na rybí, tulení či velrybí olej.¹²⁰ Dle potřeby byly k domu postupem času přidávány další části (místnosti, křídla). Jiné součásti farmy jako zeď, přístřešek pro zvířata, louka pro pěstování píce, měly vždy své přesně dané místo.¹²¹ Z takovýchto nálezů domů můžeme vyvodit skutečnost, že staroseverské obyvatelstvo bylo vyspělé a mělo určité matematické znalosti, neboť bylo schopné vybudovat tak honosné a velké domy. Do dnešních dob se však dochovaly pouze půdorysy těchto kdysi kriticky důležitých staveb. Můžeme je navštívit například v Lejre v Dánsku.

¹¹⁹ VLASATÝ, Tomáš: *Jak se spalo v minulosti*. Projekt Forlog. In: <http://sagy.vikingove.cz/jak-se-spalo-v-minulosti/> [cit. 2019–18–04].

¹²⁰ VLASATÝ, Tomáš: *Osvětlení v době vikinské*. Projekt Forlog. In: <http://sagy.vikingove.cz/osvetleni-v-dobe-vikinske/> [cit. 2019–18–04].

¹²¹ *The Sagas of Icelanders. A selection.*, 733–735.

3. Elektronické médium – staronová učební pomůcka

V minulé kapitole jsme uvedli nejdůležitější prameny, ze kterých bylo při přípravě seriálu čerpáno, nyní se více zaměříme na novodobá média, přesněji masmédia. Nejprve vymezíme základní pojem, uvedeme dělení médií, následně zhodnotíme, zda a jakým způsobem jsou média využívána v didaktice. Nakonec se zaměříme na dezinformace a stanovíme, čemu bychom se měli při využívání (mas)médií ve výuce vyhnout.

Jako médium (z latinského *medium*, čili prostředek, střed) v nejobširnějším významu označujeme zprostředkovatele nejrůznějších informací.¹²² Tím může být činitel, nástroj, technologie i člověk. Média můžeme rozdělit na klasická (tj. tištěná, papírová) a elektronická (tj. rozhlas, televize, internet). Média jistě můžeme dále dělit dle nejrůznějších kritérií, těmi se však zabývat nebudeme, nejsou pro nás podstatná.

Slovo médium však ponejvíce využíváme jako označení pro hromadné sdělovací prostředky, souhrnně označované jako masmédia. Pod termínem masmédia, jak uvádí zákon č. 40/1995 Sb., se rozumí „prostředky umožňující přenášení reklamy, zejména periodický tisk a neperiodické publikace, rozhlasové a televizní vysílání, audiovizuální mediální služby na vyžádání, audiovizuální produkce, počítačové sítě, nosiče audiovizuálních děl, plakáty a letáky.“¹²³ Masmédia tedy chápeme jako typ sdělovacího prostředku, jenž je garantem demokracie a masám zprostředkovává přístup k informacím, a jeho nosiče mohou být masově reprodukovány, čímž oslovují co největší počet populace: periodický a neperiodický tisk (noviny, časopisy, knihy, letáky, plakáty), rozhlasové a televizní vysílání, audiovizuální a umělecká média (počítačové sítě, film, umělecké reprodukce atd.). Pro naši práci však budeme užívat obecného termínu médium (popř. elektronické médium), jehož je masmédium pouze typem.

Funkcí médií je hned několik. Mezi ty nejzákladnější patří: informovat, bavit, vychovávat, přesvědčovat, vzdělávat.¹²⁴ Jelikož jsou média dnes přístupná prakticky všude, jsou povětšinou bezplatná (či za minimální poplatek), naslouchá jim drtivá většina lidstva. Oplývají tak ohromnou silou, že jsou někdy označována za čtvrtou složku moci ve státě

¹²² *Ottova všeobecná encyklopedie. Ve dvou svazcích M-Ž. Nové aktualizované vydání.* Praha: Ottovo nakladatelství, 2010, s. 43, heslo médium, média.

¹²³ Zákon č. 40/1995 Sb. Zákon o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů. In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-40> [cit. 2019–21–03].

¹²⁴ ŽÁK, Michal: *Veřejnoprávní média v 21. století? Nerezignovat na hledání pravdy, zaznělo na konferenci BBC a ČRo.* In: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/konference-truth-and-power-bbc-cesky-rozhlas_1806192112_miz [cit. 2019–21–03]; PALÁN, Zdeněk: *Hromadné sdělovací prostředky (masmédia).* In: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/hromadne-sdelovaci-prostredky-masmedia> [cit. 2019–21–03].

vedle moci zákonodárné, výkonné a soudní; či za sedmou velmoc světa.¹²⁵ „Kdo ovládá média, ovládá mysl,“ vyřkl kdysi frontman kapely The Doors, Jim Morrison.¹²⁶

3.1. Média v každodenním životě – mediální a filmová výchova

Z dosavadního výkladu se může zdát, že média působí na společnost vesměs negativně. Nejenže se značnou úspěšností matou a ovládají populaci, ale navíc vychovávají budoucí generace. Pokud si uvědomíme, jak obrovské škody by mohla (a často se tak i děje) média napáchat v myslích mladých, kolik lidí pozbylo selského rozumu a hloupě se zachovali jen proto, aby si jich média všimla, jednoznačně dojdeme k závěru, že je nutné takovému jednání a myšlení předcházet. Vždy bychom měli mít na paměti, že zprávy, které média vypouštějí, nikdy nejsou zcela pravdivé. Je nezbytné k nim přistupovat s opatrností a kritickým pohledem.

Ať už se setkáváme s médii aktivně či pasivně,¹²⁷ tvoří nedílnou součást našich životů. Narážíme na ně na každém kroku, prostřednictvím nich se z velké části uskutečňuje jak společenský život, tak i komunikace s okolím. Není před nimi úniku. Tím spíše bychom se médii měli zabývat a učit naši i další generace k jejich správnému přístupu a porozumění, tedy mediální gramotnosti. Dle Anny-Marie Lichtenbergové by se mediální gramotnost „dala stručně charakterizovat jako dovednost porozumět médiím (...), je tvořena poznatky na jedné straně potřebnými pro získání kritického odstupu od médií, na druhé straně umožňujícími maximální využití potenciálu médií jako zdroje informací, kvalitní zábavy, aktivního naplnění volného času apod., dovednostmi dovolujícími a usnadňujícími tento kritický odstup i maximální kontrolu vlastního využívání médií.“¹²⁸ Rámcový vzdělávací program označuje mediální gramotnost za „soubor poznatků a dovedností, které člověku umožňují nakládat s mediální produkcí, jež se mu nabízí, účelně a poučeně, dovoluje mu média využívat ku svému prospěchu a dává mu nástroje,

¹²⁵ Proč se říká, že tisk je čtvrtá velmoc? In: <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/proc-se-rika-ze-tisk-je-ctvrta-velmoc> [cit. 2019–21–03].

¹²⁶ MORRISON, Jim: Kdo ovládá média, ovládá mysl. In: <https://citaty.net/citaty/270601-jim-morrison-kdo-ovlada-media-ovlada-mysl/> [cit. 2019–21–03].

¹²⁷ Taková média, která nelze jednoduše vypnout jako: billboardy, plakáty atd.

¹²⁸ ČINÁTL Kamil a Jaroslav PINKAS a kol.: *Dějiny ve filmu. Film ve výuce dějepisu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014, s. 19. In: <http://www.dejepis21.cz/userfiles/pagefiles/book-dejiny-ve-filmu-web-digi.pdf> [cit. 2019–09–04]; MIČIENKA, Marek, JIRÁK, Jan: *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál, 2007, s. 9.

aby dokázal ty oblasti mediální produkce, které se jím snaží skrytě manipulovat, odhalit.“¹²⁹

Média nám nabízejí ohromnou škálu informací, z nichž určitá část není nutně pravdivá. Důvody jsou nejrůznější, od potřeby vyvolat city (ať už pozitivní, či negativní), přes snahu nepoctivého obohacení a nalákání nových zákazníků, až po nutnost skrýt vlastní neinformovat médií.¹³⁰ S postupným začleňováním mediální gramotnosti do výuky bylo započato už v polovině 20. století. Jak uvádí ve své práci *Výuka dějepisu pomocí filmu* Anna-Marie Lichtenbergová, ohromné procento populace uvěřilo Goebbelsově nacistické propagandě, jelikož nevěnovalo pozornost informacím seriózních prostředků. Do výuky bylo proto zařazeno čtení novin. V padesátých a šedesátých letech 20. století bylo nutno ve Spojených státech amerických, kvůli přílišné komercializaci médií, přistoupit k výuce mediální výchovy. Mladá generace nespatořovala mezi reklamním sdělním a seriózními zprávami rozdíl. V Evropě se tento trend začal šířit až po roce 1989, kdy se v médiích stále více objevovaly zavádějící komerční ukázky. Rámcový vzdělávací program na tuto skutečnost pamatuje a zahrnuje mediální výchovu do svých osnov.¹³¹

S mediální výchovou je úzce spjata filmová výchova. Ta se zaměřuje na vzdělávání v oblasti kinematografie a učí jak chápat tvůrčí zpracování audiovizuálního díla.¹³² Přestože je filmová výchova na školách často opomíjena, je neméně důležitá. Nesoustřeďuje se totiž na výuku a zdokonalování žáků ve vlastní tvorbě filmů, ale „zkoumá příběhy a umělecké, kulturní a ekonomické důsledky filmu.“¹³³ Dekonstruuje zažitě, tradiční pojetí filmu, kriticky na ně pohlíží jako na světopisné umění.¹³⁴ V dnešní době, jak uvádí ve své stati Martin Čihák, je „tzv. filmový analfabetismus zapříčiněn nikoli nedostatkem, ale naopak přemírou vizuálních obrazů, jimž je každý od nejútlejšího dětství vystaven.“¹³⁵ Problém často tkví i v mysli pedagogů, kteří vnímají film jako zjevení

¹²⁹ NÁRODNÍ USTAV PRO VZDĚLÁNÍ: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. In: <http://www.nuv.cz/file/159>, s. 77.

¹³⁰ JIRÁK, Jan: *Komercializace médií a tradic*. In: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/P/281/KOMERCIALIZACE-MEDII-A-TRADIC.html/> [cit. 2019–10–04].

¹³¹ Avšak až od kurikulární reformy roku 2006/2007. NÁRODNÍ USTAV PRO VZDĚLÁNÍ: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 77–81.

¹³² Mediální a filmová výchova. In: <https://www.mkcr.cz/medialni-a-filmova-vychova-41.html> [cit. 2019–11–04].

¹³³ LICHTENBERGOVÁ, Anna-Marie: *Film jako edukativní nástroj v hodinách dějepisu na českých středních školách*. Praha, 2019, s. 22. (Publikovaná diplomová práce.) In: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/104888/120322073.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [cit. 2019–11–04].

¹³⁴ ČIHÁK, Martin: *Filmová výchova*. In: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/1652/FILMOVA-VYCHOVA.html/> [cit. 2019–11–04].

¹³⁵ Tamtéž.

skutečných pravd. Filmová výchova si tak klade za cíl naučit pedagogy i studenty vnímat fakt, že film je pouze odrazem filmařovy kreativity a jeho hry s prostorem, časem a světlem. „Film je událost, která se uskutečňuje teprve v interakci s divákem!“¹³⁶

Podívejme se nyní, v jakém poměru elektronická média zprostředkovávají historii svým příjemcům. Zdeněk Beneš ve svém příspěvku uvádí, že v jednom pozorovaném týdnu televizního vysílání tvořily historické pořady „asi 17 % celkové vysílací doby.“¹³⁷ Nesmíme však zapomínat, že taková vysílání jsou různé kvality. Pro nezasvěceného diváka není jednoduché rozlišit historickou skutečnost od uměleckého počinu autorů. Zejména děti předškolního věku a senioři, bývají k médiím důvěřivější a často nejsou schopni ověřit si přijímané informace,¹³⁸ vznikají tak mnohé stereotypy a mýlky.

Výzkumná stat' Sociologického ústavu Akademie věd České republiky z roku 2009/2010 vypracovaná sociology Jiřím Šubrtem a Jiřím Vinopalem potvrzuje, že nejvíce informací o historii získává populace sledováním televizních pořadů a dokumentárních filmů. Mnohem méně pochází z odborné literatury, historických románů, rozhlasových pořadů

a školní výuky (!).¹³⁹ Specifickým zdrojem informací je Internet. Starší generací je využíván minimalně, naopak mládež čerpá informace zejména právě zde.¹⁴⁰

Autoři knihy *Dějiny ve filmu* doporučují, aby bylo na filmy a seriály pohlíženo podobně jako na reklamu. Studenti pak pravděpodobně budou k filmu podvědomě přistupovat s opatrností a budou očekávat dvojznačnost sdělení, jelikož už mají s manipulativními technikami product placementu zkušenosti. Avšak film je, narozdíl od reklamy, nositelem děje. Dle Činátla a Pinkase tak filmová tvorba představuje pro výuku „problém i šanci zároveň.“¹⁴¹ Ohromná síla prožitku často ovlivňuje žákův úsudek, ten se pak chybně ztotožňuje s filmovou perspektivou. „Čím je film zábavnější, tím je

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ BENEŠ, Zdeněk: *Minulost v médiích či mediální minulost?* In: JIRÁK, Jan a Radim WOLÁK: Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání. Praha: Radioservis, 2007, s. 39. In: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/files/mvp-1-version1-jirak-wolak-medialni-gramotnost-novy-rozmer-vzdelavani.pdf> [cit. 2019–11–04].

¹³⁸ Častokrát ani netuší, že se jedná o dezinformaci. Ta je však podávána tak přesvědčivě, že přeci není možné, aby pravdivá nebyla.

¹³⁹ U možnosti *Škola, školní výuka* na otázku *Zdroje, z nichž občané získávají informace o historii* byl vůbec největší podíl odpovědi *vůbec ne* (celých 42 %) ze všech možností. ŠUBRT, Jiří a JIŘÍ VINOPAL: *K otázce historického vědomí obyvatel České republiky*. In: http://dlib.lib.cas.cz/6276/1/K_otazce_historickeho....pdf [cit. 2019–12–04].

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ ČINÁTL Kamil a Jaroslav PINKAS a kol.: *c. d.*, s. 16.

pravdivější.¹⁴² Filmy rády útočí na divákovy city a snaží se v něm vyvolat nejrůznější postoje. Právě zde by měl na scénu vstoupit učitel s navazující prací k reflexi ukázky.¹⁴³

Přestože je možné obě výchovy vyučovat, mnoho škol tak nečiní, neboť Rámcový vzdělávací program (RVP) je jako samostatné předměty nenabízí. Studenti mohou alespoň doufat, že se mediální výchově budou okrajově věnovat jako průřežovému tématu v humanitních předmětech, jakými jsou Občanský a společenskovědní základ, Český jazyk a literatura, Dějepis.¹⁴⁴ To považujeme za nedostatečné, nicméně z časového hlediska za nevyhnutelné.

3.2. Argumenty k využití audiovizuálních médií ve výuce

V dnešní převážně konzumní společnosti zaujímá televizní, počítačová a mobilní obrazovka významné místo. Naši rodiče (a občas také prarodiče) byli televizí ovlivňováni od útlého dětství; současná generace je odkojena technikou vyspělejší, počítačovou a mobilní. Není proto s podivem, že elektronická média už dlouhou dobu pronikají do školních vyučovacích hodin. Ať už se jedná o promítání obrázků, videí a textů na projektoru, přehrávání hudby z rádio přehrávače či využívání počítačů s přístupem k internetu a dalších elektrotechnických zařízení ve výuce. Jelikož na školách proběhla (či probíhá) modernizace, mnoho učeben je vybaveno nejnovějšími technologickými vymoženostmi lidstva. Promítání audiovizuálních děl je tak velice snadné a rychlé.

První výzkum vlivu filmu na studenty proběhl už v roce 1929.¹⁴⁵ Protože nejen komunikační a mediální technologie prošly za necelých sto let velkými proměnami, můžeme tak v současnosti požívat vyspělejších technologií a zobrazovat téměř nemožné. Faktem ale je, že mnozí učitelé se na elektronické médium (a především na přehrávání videí) dívají skepticky. Z výzkumu, který provedla Anna-Marie Lichtenbergová, vyplývá, že dotazovaní nevyužívají filmového díla ve výuce především kvůli „nedostatku času, technickým problémům, délce filmových materiálů, či jejich nevhodnosti pro výuku“. Respondenti „současně vidí problémy v možné špatné práci učitelů s filmem či ve zkreslení informací v zobrazovaném médiu.“¹⁴⁶ Jak dále uvádí, škola je totiž stále

¹⁴² Tamtéž, s. 16.

¹⁴³ Tamtéž, s. 16–17.

¹⁴⁴ NÁRODNÍ USTAV PRO VZDĚLÁNÍ: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 65.

¹⁴⁵ LICHTENBERGOVÁ, Anna-Marie: *c. d.*, s. 25.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 96.

konzervativní institucí, nicméně praxe ukazuje, že využívání filmových ukázek ve výuce s následnou reflexí ze strany učitele přináší úspěchy.¹⁴⁷

Obrazy jsou pro naši mysl přirozené a díky nim si ledačos snadněji zapamatujeme. Ne nadarmo tak existuje staré čínské přísloví, že „jeden obraz vydá za tisíc slov.“¹⁴⁸ Spoluvytvářejí naše historické povědomí a nejsou-li formovány pedagogem (nejlépe už v mladém věku), mohou se v nezasvěcených myslích přetvořit do nesmyslných závěrů.¹⁴⁹ Soudobá generace je s filmy značně sžitá a považuje je z velké části za díla zábavná, takže můžeme předpokládat, že se na vyučovací hodinu obohacenou filmovou ukázkou bude těšit daleko více. Činát a Pinkas věří, že demonstrací filmu se z nezáživného monologu učitele stane atraktivní hodina dějepisu, která „má šanci navázat vztah s žitou zkušeností a proměnit se ze sociální hry v hru poznávací.“¹⁵⁰ Obohacení hodiny o filmové ukázky má tak za cíl odprostit žáky od „drcení“ se dat nazpaměť (zvláště v dnešní éře Internetu a Wikipedie), kdy „potřebují dobré známky, a tak respektují pravidla, aniž by se vnitřně ztotožnili s cílem vzdělávání.“¹⁵¹

Naše tvrzení si můžeme ověřit na tabulce amerického psychiatra Williama Glassera, který sestavil žebříček nejúčinnějších způsobů učení. Dle něj si zapamatujeme:¹⁵²

- 10 % toho, co čteme	- 70 % toho, o čem diskutujeme
- 20 % toho, co slyšíme	- 80 % toho, co si vyzkoušíme
- 30 % toho, co vidíme	- 95 % toho, co učíme ostatní
- 50 % toho, co vidíme a slyšíme	

Z uvedeného vyplývá, že film je z ideálních podmínek pro výuku daleko účinnější než například samostatná četba v učebnici (zapamatujeme si pouze asi 10 % z přečteného) či holý výklad učitele (asi 20 %). Protože audiovizuální ukázka obsahuje obraz i zvuk, dokáží si po jejím zhlédnutí studenti zapamatovat až asi 50 % obsahu. Následuje-li však pracovní list, diskuze, či jiná reflexe, vyšplháme se až na neuvěřitelné procento zapamtovaných informací, tedy asi 70 %.

¹⁴⁷ Tamtéž, 96-97.

¹⁴⁸ Čínská přísloví. In: <http://chi.cz/prislovi/cinska-prislovi> [cit. 2019-12-04].

¹⁴⁹ PRŮCHOVÁ, Andrea: *Figury a stopy paměti. Proměny dynamiky kulturní paměti ve vztahu k vizuální kultuře.* (Publikovaná disertační práce.) Praha: 2018, s. 53-54. In: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/96094/140064462.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [cit. 2019-13-04].

¹⁵⁰ ČINÁTL Kamil a Jaroslav PINKAS a kol.: c. d., s. 12.

¹⁵¹ Takto nabyté znalosti se v krátkém čase opět vytrácejí. Tamtéž, s. 44-45.

¹⁵² LICHTENBERGOVÁ, Anna-Marie: c. d., s. 33.

Znamená to tedy, že elektronická média vytlačí ze školních hodin tištěná, papírová, média? Rozhodně ne. Zahrnutí filmových ukázek do výuky nutně nepředpokládá vytlačení tradiční knihy, jelikož dovednosti a kritický přístup, které žáci získají při úvahách nad ukázkou, jim obecně rozšiřuje obzory a pomáhá ke čtenářské gramotnosti.¹⁵³ Činátl a Pinkas v publikaci *Dějiny ve filmu* dodávají, že „s ohledem na sociálně-kulturní kontext, v němž dnešní mládež dospívá, je cesta od filmu k textu zcela v souladu s dodnes živou pedagogickou zásadou Jana Amose Komenského, dle níž by měl učitel postupovat od blízkého k vzdálenému, od známého k neznámému.“¹⁵⁴ Film totiž dokáže vnímat variabilitu a proměnlivost dějin lépe než pouhý text.¹⁵⁵

Učitele samozřejmě nelze nutit k používání elektronických médií v rámci výuky. Touto prací se však snažíme dokázat, že hodina dějepisu může být pro oba, žáka i učitele, zábavná. Navíc, při správném zvolení filmového vzorku, je možné kus hodiny ušetřit, neboť obrazy sdělí mnohem více než samotný monolog učitele. Zde, v hodinách dějepisu, je také alespoň z části řešena mediální a filmová výuka.¹⁵⁶ Značný počet studentů bude při suchopárném výkladu faktografie usínat, nebude dávat pozor, tím pádem se bude drasticky snižovat šance, že si z hodiny nějaké informace odnese. Zbývající pravděpodobně brzy zapomene. Navíc by mohly ukázky pomoci v aktivitě stydlivějším studentům, kteří se nezapojují do diskuze především z důvodu obavy ze špatné odpovědi a následného posměchu. V případě audiovizuálních ukázek by pro ně s velkou pravděpodobností bylo snazší reagovat, jelikož je vnímají jako něco důvěrně známého. Hodina se navíc nebude jevit tak formálně. Též bude spíše pro mládež snadnější chápat moderní zpracování určitého tématu, než jej zkoumat na složitých textech.

Shrňme si tedy důvody k užití filmu ve výuce, jak se uvádí Činátl a Pinkas v *Dějínách ve filmu*¹⁵⁷ a sice: didaktický, motivační a pedagogicko-psychologický. Didaktický, důvod má svůj základ v zobrazování dějin plasticky, tím podněcuje k analýze ukázky. Pobízí tak žáky k využívání dalších pramenů, které by mohli s demonstrací srovnávat a o ní diskutovat. Motivační důvod „přesahuje učebnici i výklad učitele. Probouzí sympatie a antipatie. Každý žák se může na emotivní úrovni vyjádřit k filmu bez

¹⁵³ ČINÁTL Kamil a Jaroslav PINKAS a kol.: c. d., s. 18.

¹⁵⁴ ČINÁTL Kamil a Jaroslav PINKAS a kol.: c. d., s. 18.

¹⁵⁵ LICHTENBERGOVÁ, Anna-Marie: c. d., s. 25.

¹⁵⁶ Rozvinou se tak nejen historické vědomosti, ale i mediální a filmová gramotnost. Tamtéž, s. 21.

¹⁵⁷ ČINÁTL Kamil a Jaroslav PINKAS a kol.: c. d., s. 11. In: GÜNTHER-ARNDT, Hilke (ed.): *Geschichts-didaktik: Praxishandbuch für die Sekundarstufe I in II*. Berlin 2011, s. 128.

obavy z chybných názorů.“¹⁵⁸ Vhodně zvolená scéna motivuje k vysvětlení problému. Pedagogicko-psychologický důvod zaručuje, že student si díky emocím, které v něm audiovizuální příklad vyvolal, zapamatuje a uchová více znalostí. Zde je však nejdůležitější navazující analýza a využití dalších pramenů.

Na závěr *Dějiny ve filmu* doporučují, že filmový vzorek by neměl být dlouhý. Žákova pozornost je přímo úměrná s délkou ukázky. Jak by taková audiovizuální ukázka měla správně vypadat? Jak by se s ní mělo pracovat?

Pro využití ve výuce rozhodně nejsou vhodné filmy v celé jejich délce, jelikož pak již nezbude čas na jeho rozbor a diskuzi. Činátl a Pinkas doporučují ukázky nanejvýš desetiminutové. Využít je možno jak filmu hraného, tak i dokumentárního.¹⁵⁹ Také zmiňují, jak by se měl pedagog při výběru a práci s ukázkou chovat. „Učitel pracuje s filmem účelově, často záměrně narušuje původní zaměření snímku, rozkládá ho na části, aby žákům usnadnil kritickou reflexi. Srovnává dílčí scény z různých filmů, aby modeloval poznávací situaci s ohledem na cíle vzdělávání. Dílčí filmové ukázky zde mohou fungovat obdobně jako skládanka puzzle. Takový způsob práce s filmem se výrazně liší nejen od běžné divácké praxe...“¹⁶⁰

Pokud si pedagogové nejsou jistí svými schopnostmi a obávají se, aby svým výběrem nezmátli neinformovaného žáka nevhodnou ukázkou, mohou se nechat inspirovat nejrůznějšími českými i zahraničními projekty, které se tématu využití elektronických médií věnují a poskytují pestré edukační semináře.¹⁶¹

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 11.

¹⁵⁹ Zde musíme mít na paměti, že k dokumentárnímu filmu musíme přistupovat se stejnou opatrností jako k filmu hranému, fiktivnímu. Ani jeden ze žánrů nedokáže historické události objektivně zachytit. „Dokumentární film se může jevit jako ambivalentní, jelikož se na jednu stranu snaží diváka přiblížit co nejvíce realitě, na druhou stranu ale pracuje s historickou skutečností, archivními materiály či svědectvími pamětníků, avšak stejně jako u filmu hraného je prezentovaná historie pouze selekcí režiséra, montáže archivních záběrů a vzpomínky pamětníků mohou být v průběhu času též pozměněny.“ LICHTENBERGOVÁ, Anna-Marie: c. d., s. 30–31; ČINÁTL Kamil a Jaroslav PINKAS a kol.: c. d., s. 65–66.

¹⁶⁰ ČINÁTL Kamil a Jaroslav PINKAS a kol.: c. d., s. 24.

¹⁶¹ Za všechny si uveďme britský projekt *Film Education* založený roku 1985, který nabízí nejen učitelům kurzy, podklady pro výuku nebo sponzorované návštěvy kin pro školy. *Film Education*. In: <http://filmeducation.org/> [cit. 2019–13–04]. Existují i jiné projekty, které edukují učitele v práci s elektrotechnikou pomocí zábavných videí, např. kalifornské sdružení Virtual Vikings. VOPRŠÁLEK, Radek: *Virtuální Vikingové*. In: <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/18883/VIRTUALNI-VIKINGOVE.html> [cit. 2019–13–04]. Z domácích projektů si zmiňme *Film aktivně* nebo *Dějepis v 21. století*, kde za pomoci zkušených lektorů jsou učitelé i studenti vedeni k tvůrčímu sledování, interpretování a hodnocení filmového díla. *Aeroškola. Film aktivně*. In: <http://www.aeroskola.cz/pro-skoly/film-aktivne/> [cit. 2019–13–04]; *Dějepis 21. století. O projektu*. In: <http://www.dejepis21.cz/o-projektu> [cit. 2019–13–04].

Dostatečné nevyužívání filmových ukázek je možná zapříčiněno i obavou z porušení autorského zákona.¹⁶² Popřípadě, jak uvádí Činátl s Pinkasem, učitelé, ba ani žáci, často o existenci a dostupnosti děl nevědí. „Pokud se totiž učitelé a případně studenti (ale nakonec třeba i tvůrci didaktických pomůcek) nemohou k dílům dostat, případně dokonce nevědí o jejich existenci, pak je dokonalá znalost autorského zákona k ničemu.“¹⁶³ Školní vyučování je však pro autorský zákon výjimkou. Pro ilustrační účely (§ 31) je udělena tzv. bezúplatná zákonná licence (§ 92), která umožňuje dílo použít „pro účely vědecké nebo vyučovací, uvede-li pramen, v rozsahu odůvodněném sledovaným nevýdělečným účelem.“¹⁶⁴ Zároveň si však musíme uvědomit, že „v každém případě však takové užití musí být součástí vyučování a současně nesmí být jeho hlavní částí.“¹⁶⁵ Vztahuje se pouze na školní vyučování, tím rozumíme skutečnost, že „třeba studentský filmový klub takové výjimky nepožívá.“¹⁶⁶

Na co by však učitelé nikdy neměli po přehrání demonstrace v hodině zapomínat, je navazující reflexe. V tom se shodují všichni odborníci. Pedagog by si vždy měl dopředu ukázky připravit a vyhradit čas na diskuzi či na práci s pracovním listem.

Jaké žánry filmů je možné promítat? „Z didaktického hlediska není mezi filmovými žánry podstatný kvalitativní rozdíl.“¹⁶⁷ Záleží zcela na vzdělávacím cíli, který si učitel stanoví. Chceme-li si uvést extrémní příklad, nabízí se nám hollywoodská série *Piráti z Karibiku*. Pokud obezřetně vybereme krátký úsek, můžeme s žáky prodiskutovat nejružnější témata od oděvů postav, přes vzhled a vybavení lodi, až po způsob, jakým bylo s piráty jednáno a nakládáno.¹⁶⁸ Materiály vhodné pro promítání ve výuce nemají speciální označení, po pečlivé úvaze může být proto promítán, s trochou nadsázky, jakýkoliv film.

¹⁶² Zákon č. 121/2000 Sb. Zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121> [cit. 2019–13–04].

¹⁶³ ČINÁTL Kamil a Jaroslav PINKAS a kol.: c. d., s. 39.

¹⁶⁴ Zákon č. 121/2000 Sb. Zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

¹⁶⁵ Otázky a odpovědi k aplikaci autorského zákona ve školách. In: http://www.msm.cz/file/10229_1_1/download/ [cit. 2019–13–04].

¹⁶⁶ ČINÁTL Kamil a Jaroslav PINKAS a kol.: c. d., s. 39.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 23.

¹⁶⁸ Ku příkladu zde bychom mohli informovanost žáků kultivovat pomocí pramenů institucionálního původu jako jsou například Královské proklamace krále (Spojeného království) Velké Británie a Irska Jiřího III., záznamy ze soudního líčení; dále si uveďme zápisky napraveného piráta kapitána Woodese Rogerse, či publikaci kapitána Charlese Johnsona *A General History of the Pyrates* (v úplnosti *A General History of the Robberies and Murders of the most notorious Pyrates*).

4. Vikingové ve výuce dějepisu a médiích, stereotypy v dnešní společnosti

Nyní se zaměříme na samotné vikinky. Kdo byli a jaký měli v historii význam? Učí se o nich vůbec na základních a středních školách? Pokud ano, jaké informace si o nich žáci z hodin dějepisu odnášejí? Pokud ne, mělo by se to změnit? Může nám pomoci seriál?

Nedílnou součástí hodiny dějepisu a pomůckou k poznání je učebnice, začněme tedy s ní. Z výběru učebnic¹⁶⁹ pro základní a střední školy se dozvídáme o vikinzích následující. „Zatímco se jižní Evropa potýkala v raném středověku s muslimy, rodící se západoevropské

a stredoevropské státy čelily nebezpečí ze severu. Od sklonku 8. až do konce 11. století útočili na britské ostrovy a jižní pobřeží Severního moře na svých lodích vikingové. Byli to předkové nynějších Švédů, Norů, Dánů a Islandanů. Náleželi k severským germánským kmenům, které dlouho odmítaly přijmout křesťanství. (...) Svou roli [při podnikání nájezdů] zřejmě sehrála nehostinnost evropského severu (...), došlo i k určitému přelidnění, (...) dědicem půdy byl jen nejstarší syn, mladším sourozencům [tedy zbývalo] pouze vystěhování nebo kořistění na cizí účet.“¹⁷⁰ Následuje podkapitola Vikinská expanze, v níž se dozvídáme, že velký význam měla vojenská družina a její náčelník (jarl), při výpadech byli vikingové označováni jako Normané (tj. muži severu). Norové se plavili především k britským ostrovům, objevili Island, Grónsko a dopluli také k severoamerickému pobřeží. Švédové naopak vyráželi na jih, do pozdější Rusi. Dánové na západofrancké pobřeží, kde se usadili na území, jež je poté nazýváno Normandií. O vikinské kultuře se dozvídáme absolutní minimum. Pouze, že vikingové byli skvělí stavitelé lodí, užívali runové písmo a vyprávěli ságy.¹⁷¹

Učebnice nám sice podávají základní informace o severských společenstvech, nicméně vikingové jsou v učebnicích dějepisu líčeni jen jako nelítostní dobyvatelé pěstující mnohoženství. Úryvek nám také neříká prakticky nic o jejich vyspělé kultuře a bohatém panteonu bohů. Samotné označení *viking* je zde v několika případech použito nesprávně, jako označení všech vrstev staroseverské společnosti. Má navíc pejorativní nádech, studentům mohou staroseverené připadat jako bezvěrci, barbarští nájezdníci

¹⁶⁹ Pro ukázkou jsme vybrali jednu z nejoblíbenějších učebnic dějepisu, se kterou se s jistotou setkala naprostá většina dnešní mládeže, *Dějepis pro gymnázia a SŠ 2. Středověk a raný novověk*. V mnoha jiných učebnicích jakékoliv informace k vikingům chybí, v ostatních často nemají vlastní kapitolu, je jim věnováno jen minimum prostoru (průměrně méně než dvě stránky). ČORNEJ, Petr a kol.: *Dějepis pro gymnázia a SŠ 2. Středověk a raný novověk*. Praha: SPN – Státní pedagogické nakladatelství, 2010, s. 22–24.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 23–24.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 24.

porušující snad všechny evropské morální standardy té doby. Jak uvádí Hirst, informace pocházejí povětšinou z per mužů, kteří vikingsy chápali jako marginály a z tohoto důvodu byli vnímáni zcela negativně jako temná síla předcházející biblické apokalypse.¹⁷²

Samozřejmě, nelze se jen spoléhat na učebnici a předpokládat, že nahradí výklad učitele, avšak pedagogovým ideálem „je učebnice, která by vyhovovala každému žákovi a pracovalo by se s ní tak, aby učitel ji mohl použít jako průvodce vyučovací hodinou.“¹⁷³ To je však nesplnitelný sen a vyučující by měl iniciativně „hledat vlastní cestu, jak se k němu v praxi přiblížit. Učebnice není návodem k vyučování, nelze v ní vymezit klíčové (základní) učivo, nelze vytvořit text, který by odpovídal variabilní časové dotaci a není možné ani vytvořit velmi jednoduchý text.“¹⁷⁴ Závise především na uvážení samotného učitele, zdali o určitém tématu hovořit bude, či nikoliv.

Na vině je pravděpodobně také fakt, že Rámcový vzdělávací program nepožaduje znalosti o vikinzích na žádném stupni základního, ani středního vzdělání. Pedagogové tak nejsou nuceni o tématu hovořit, ani se jej jakkoliv dotknout, což jim nelze zaslívat, neboť už tak jsou na ně ze strany RVP kladeny velké časově omezené nároky na výklad dějin, které považuje za důležitější.

Jediný možný předmět, kde je vhodné ve větší míře o středověkých Skandinávciích hovořit, je dějepis. Ten je na základních školách dotován dvěma hodinami týdně. Na středních všeobecných školách (gymnáziích) je u čtyřletého studia v 1. a 2. ročníku povinný, poté jeho zařazení do výuky stanovuje Školní vzdělávací program (ŠVP), jež si každá ze škol stanovuje sama. Šestiletá dvojjazyčná gymnázia vyučují dějepis povinně v 1.–5. ročníku (navíc může být ve 3.–5. ročníku kontinuálně vyučován ve druhém vyučovacím jazyce), 6. ročník upravuje ŠVP. U osmiletého a šestiletého všeobecného gymnázia je jeho dotace na druhém stupni (6.–9. ročník) sdílena s Výchovou k občanství, minimálně by však oba předměty měly být ve výuce zastoupeny jedenácti hodinami za čtyři roky. Mnohem méně je dějepis vyučován na středních odborných školách,¹⁷⁵ kde je často vnímán jen jako průřezové téma s cílem komplexně-pedagogického působení na žáky, o staroseveřanech se tedy až na absolutní výjimky neučí.¹⁷⁶

¹⁷² SWINSON, Brock: c. d.

¹⁷³ HUDECOVÁ, Dagmar: *Jak učitelé využívají a hodnotí učebnice dějepisu*. In: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=2194&edmc=2194 [cit. 2019–14–04].

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Jako jsou konzervatoře, středoškolské vzdělání s maturitou (mimo gymnázia), s výučním listem a bez výučního listu a maturity. Pro více informací o hodinových dotacích předmětů: *Výběr oboru vzdělání*. In: <https://www.infoabsolvent.cz/Obory/1#filtr-main> [cit. 2019–14–04].

¹⁷⁶ „Průřezová témata přispívají zejména k rozvoji klíčových kompetencí a k vytváření žádoucích postojů a návyků žáků v dané oblasti. (...) Záměrem není rozšiřovat učivo základních předmětů, ale naopak vhodně

Pokud bychom se nezajímavého člověka zeptali na jeho představu starosevěřana (vikinga), dostalo by se nám pravděpodobně následné odpovědi, že vikingové byli skvělí válečníci, ne však moc chytrí. Bojovali do posledních chvil, byli to potetovaní s dlouhými vlasy a spletenými vousy, odění do kožešin.

Povšimněme si mnohých stereotypů, jejichž iracionalita je jasně prokazatelná ať už písemnými prameny, či archeologickými nálezy a skutečností, že studenti neprošli ani úvodem do tématu. Pravděpodobně zde sehrává roli i nevědomost učitele o výskytu určitých sekundárních zdrojů informací, jež je možné v časovém presu využít.

Vraťme se ještě na chvíli k požadavkům RVP.¹⁷⁷ Ten v obou případech uvádí jako očekávané výstupy samozřejmě vývoj Velké Moravy a českého státu, utváření států nových, pochopení christianizace, křížových výprav, stigma islámu atd. Nikde se však nezmiňuje

o severní Evropě (Skandinávii a jiných příbuzných oblastech). Stejným způsobem je přehlížen Dálný východ (Čína, Japonsko atd.), dále Afrika či Amerika. Veškeré učivo je tak omezeno jen do „západoevropské, byzantsko-slovanské a islámské kulturní oblasti“¹⁷⁸ (resp. „byzantsko-slovanské oblasti, francké říše a oblasti západní, východní a střední Evropy“).¹⁷⁹ Z jakého důvodu byla severní oblast Evropy z RVP vydělena? Copak pohanství nebylo ve středověku stejně potíráno jako islám? Pokud se Program zabývá „islámem a arabskou říší, mongolskou a tureckou expanzí; utvářením středověké Evropy,“¹⁸⁰ proč ne vikinskými výboji a objevy (Island, Grónsko, Vínland)? Je snad staroseverská kultura tak nevýrazná, aby nebyla dotována alespoň jednou vyučovací hodinou?

propojovat výuku základních předmětů s dalšími aktivitami, které jsou pro žáky zajímavé a neformální.“ *Průřezová témata*. In: <http://www.nuov.cz/kurikulum/prurezova-temata> [cit. 2019–14–04].

¹⁷⁷ Přesněji k RVP pro základní školy a gymnázia, neboť zde je dějepis nejvíce dotován a je tak největší pravděpodobnost se právě tady s vikinky setkat.

¹⁷⁸ NÁRODNÍ USTAV PRO VZDĚLÁNÍ: *Rámcový vzdělávací program základní školy*, s. 45. In: <http://www.nuv.cz/file/133/> [cit. 2019–15–04].

¹⁷⁹ NÁRODNÍ USTAV PRO VZDĚLÁNÍ: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 44.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 44.

5. Vhodnost seriálu Vikingové ve výuce

Co rozumíme pod pojmem elektronické médium, jsme si vysvětlili výše. Pro úplnost si však musíme uvést definici seriálu v nejširším pojetí, to jest televizního seriálu, audiovizuálního seriálového díla určeného pro vysílání v televizi, na něhož je tato kapitola zaměřena. Kapitola zvažuje nejrůznější argumenty pro vhodnost, či nevhodnost seriálu (uvádí popis některých nesmyslných anachronismů a jiných historických přešlapů), implementace seriálu ve výuce.

Jako seriál označujeme dramatické dílo rozdělené do několika částí.¹⁸¹ Serialita se objevuje už v 19. století, kdy v několika dílech vychází ku příkladu *Kronika Picwickova klubu* od anglického spisovatele Charlese Dickense. S rozvojem techniky můžeme seriálové prvky pozorovat v prvních filmech (např. *Fantomas* od Louise Feuilladea) a rozhlasovém vysílání ve dvacátých letech 20. století.¹⁸² Tímto slovem tak můžeme označit nejen, jak by se na první pohled mohlo zdát, televizní pořady na pokračování (ty přesněji označujeme jako televizní seriály), ale vesměs všechny opakující se události, děje a díla; tzn. sled novinových či časopiseckých článků, umělecké (např. soubory fotografií, kreseb, maleb, divadelních představení), knižní (např. *Píseň ledu a ohně* od George R. R. Martina), novinové (např. v místním Novém Přerovsku), filmové (např. *Star Wars*), komiksové (rozdělujeme na: komiksy anglo-americké – např. *Batman*, belgo-francouzské – např. *Asterix a Obelix*, japonské, tzv. manga – např. *Naruto*) a herní (např. *Call of Duty*) série.

Televizní seriály jsou jedním z typů televizního pořadu. Zpravidla mají podobný časový rozsah a často bývají kratší než samostatné dílo (např. celovečerní film). Přestože je jejich primárním cílem pobavení uživatele, mohou být využívány i jako učební pomůcky. To autoři seriálu *Vikingové* potvrzují a dodávají, že seriál je z velké části založen na pramenech

a má tak vypovídající hodnotu o vikinské době.¹⁸³ Samozřejmě, že součástí seriálu je drama, moderní zápletky a fikce, které se z velké části nezakládají na pravdě, dílo tedy nesmí být považováno za historický dokument. Nicméně bez fiktivních konfliktů se seriál

¹⁸¹ *Ottova všeobecná encyklopedie. Ve dvou svazcích M-Ž. Nové aktualizované vydání*, s. 370; KUŠOVÁ, Tereza: *Seriál o seriálech: Co jsou to seriály?* In: <http://www.webmagazin.cz/index.php?stype=all&id=8061> [cit. 2019–17–04].

¹⁸² KORDA, Jakub: *Úvod do studia televize 1*. Olomouc, 2014, s. 31 In: <https://kdfs.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/kdu/dokumenty/Korda-Uvod-do-studia-tel.1.pdf> [cit. 2019–17–04].

¹⁸³ Jak už jsme si demonstrovali v kapitole 2. Primární prameny. Hirst dodává: „První věc, kterou musím zmínit, ve vztahu s mou prací na seriálu, *Vikingové* jsou drama, ne dokument. Druhá, stejně důležitá poznámka: seriál je založen na historickém výzkumu a záznamech.“ POLLARD, Justin: c. d., pozice 172.

jednoduše neobejde. Jsou pro něj kriticky důležité a vypomáhá si jimi k přilákání nových diváků, obnovení zájmu u těch starých a k celkovému udržení publika. Pokud by se to autorům nepovedlo, seriálu by se komerčně nedařilo a brzy nato by ho s velkou pravděpodobností stáhli z vysílání a následně zrušili. Vždyť jen natočení jednoho dílu Vikingů přijde asi na 7 miliónů dolarů!¹⁸⁴ Puchalska ve svém článku přistupuje k uvedenému faktu mírně kriticky a podezřívá tvůrce z přílišného přizpůsobování se obecenstvu na úkor historicity.¹⁸⁵ To podle ní platí jak pro seriálové postavy, tak pro některá kulturní fakta. Na obranu autora seriálu, Michaela Hirsta, každý jeho historicky nepodložený nápad na zauzlení příběhu je konzultován s odborníky, historiky, ti teprve rozhodují o věrohodnosti zápletky a jejím uvedení do seriálového světa.¹⁸⁶

K tomu Justin Pollard, Hirstův historický poradce, uvádí: „Pečlivě si dáváme záležet na tom, abychom byli historicky přesní, jak jen je to možné. Nicméně je jasné, že jsme svázáni a omezeni výdaji, časovým rozpětím seriálu, dostupností a věkem herců, potřebou dramatu a konečně také nedostatkem pramenů z 9. století.“¹⁸⁷ Nicméně Michael a já si nemyslíme, že zábavná šou by nemohla být zároveň vzdělávací. Pravda je často podivnější

a fantastičtější než fikce, takže pokud je to možné, užíváme historická fakta pro vytvoření postav a příběhů.“¹⁸⁸ To Michael Hirst potvrzuje, avšak přestože výrobě seriálu předchází obrovské množství výzkumu, jeho hlavním cílem není (a nikdy nebylo) vytvořit historický dokument.¹⁸⁹

Přípravná práce pro seriál Vikingové je vysoce precizní a odborná. Autoři při shromažďování podkladů postupují stejně jako odborní historici. Prameny a dramatické texty nejprve vyhledají, poté analyzují a kriticky zhodnotí. Zkoumají podmínky a faktory, za kterých díla vznikla a jednotlivé aspekty kultury v nich zmíněné. Navíc využívají archeologické poznatky a spolupracují s instituty zabývajícími se dějinami (např. muzea).

¹⁸⁴ „Shows like Vikings are expensive (around \$7m an hour) so they have to be commercial successes around the world (Vikings is currently the no.4 show on earth) otherwise the studios behind them (MGM in our case) won't pay for them.“ E-mailová korespondence s Justinem Pollardem [online], 13. 3. 2019.

¹⁸⁵ PUCHALSKA, Joanna K.: c. d., s. 93.

¹⁸⁶ SWINSON, Brock: c. d.

¹⁸⁷ „We start from the perspective of trying to be as accurate as possible but we are obviously constrained by the cost, the timing of the show, the availability and age of actors, the needs of the drama and, not least, the paucity of ninth century primary material.“ E-mailová korespondence s Justinem Pollardem, 13. 3. 2019.

¹⁸⁸ „However Michael and I believe that there is nothing to say that a popular show can't also be an educational show. The truth is nearly always stranger and more wonderful than fiction so wherever possible we use historically data to build our characters and stories.“ Tamtéž.

¹⁸⁹ LEWIS, Evan: *Vikings Attack Paris: How Closely Did the TV Show Follow History?* In: <https://www.tvinsider.com/1555/vikings-history-raiding-paris/> [cit. 2019-07-04].

Mnozí odborníci a vyučující, kteří by chtěli Vikingy použít ve výuce, mohou namítat, že seriál je z hlediska chronologie nepřesný. Ragnar přeci nemůže být Rollův bratr!¹⁹⁰ To samé platí pro útok na Paříž, což znamená, že bychom se rázem z roku 793 (nájezd na Lindisfarne) přesunuli do roku 845, hlavním postavám by tak rázem bylo kolem sedmdesáti let. Záměr tvůrců je však možné snadno vysvětlit. Na komprimaci děje Hirst divákům demonstruje „jak rychle se četnost vikinských nájezdů zvyšovala.“¹⁹¹ Navíc je omezen, jak už jsme si uvedli, mnohými dalšími skutečnostmi a nemůže si dovolit setrvávat například v období několika málo let, jelikož pramenné podklady jsou roztroušené. Jediným možným řešením je tak zmáčknutí děje, čímž je vyřešeno několik problémů najednou. „Mnozí autoři se navíc shodují, že nejdůležitější není historická přesnost nebo role filmu jako historického pramene, ale historické otázky, jejichž pokládání může film u diváků povzbudit.“¹⁹²

Konečně sami autoři předpokládají, že seriál se stane pomůckou ve výuce i mimo ni. Nejenže připravili několika stránkový podklad pro učitele *The Idea Book for Educators*,¹⁹³ kde je uvádí do tématu, ale také veřejně zpřístupnili sérii videí, kde pojednávají o různých aspektech staroseverské kultury.¹⁹⁴ V letošním roce by navíc měla knižně vyjít veškerá antologie k seriálu ve vydavatelství McFarland.¹⁹⁵ Nevelkou překážkou pro případné zájemce je jejich dostupnost pouze v angličtině.

Přesto se však v televizním pořadu *Vikingové* objevuje nespočet anachronismů. Ať už jsou důvodem finanční možnosti, či se prostě jedná o nepozornost serálových tvůrců, zdá se, jak soudí Puchalska, že Michael Hirst dává přednost produkci strhujícího díla se specifickou atmosférou, díla, které bude současnými diváky označováno jako tzv. „husté, cool.“¹⁹⁶ A má pravdu, seriál *Vikingové* je nyní na 4. místě nejsledovanějších seriálů na světě a na IMDb, nejznámější filmové internetové databázi, má velmi slušné hodnocení

¹⁹⁰ Předpokládá se, že Ragnar zemřel někdy v polovině 9. století (možná data jsou: rok 840, což je tradiční rok Ragnarovy smrti v hadí jámě krále Ælly; rok 845, kdy Ragnar provedl útok na Paříž a následně zemřel na úplavici), tedy v době, kdy se Rollo narodil (pravděpodobně okolo roku 860, jelikož jeho vláda na území Francie říše započala po uzavření smlouvy s Karlem III. Francouzským v roce 911, tehdy starší 50 let tedy s určitostí nebyl).

¹⁹¹ „... Hirst views the attack as a way to demonstrate to the TV audience how quickly the scale of Viking raids escalated during that period of history.“ LEWIS, Evan: c. d.

¹⁹² LICHTENBERGOVÁ, Anna-Marie: c. d., s. 41.

¹⁹³ *The Idea Book for Educators*. In: http://cdn.history.com/sites/2/2015/02/Vikings_EducationGuide.pdf [cit. 2019–06–03].

¹⁹⁴ *Secrets of the Vikings*. HISTORY Canada. In: YouTube, 12. 2. 2015. Kanál uživatele HISTORY Canada. In: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLQsJnhFlAanBNqBSILW4H3a8ZAsp1bmyi> [cit. 2019–18–03].

¹⁹⁵ „Professor [Paul] Hardwick is bringing out an entire academic anthology of papers on the show later this year published by McFarland.“ E-mailová korespondence s Justinem Pollardem [online], 13. 3. 2019.

¹⁹⁶ PUCHALSKA, Joanna K.: c. d, s. 93.

8,6 bodů z 10 možných.¹⁹⁷ Proč je seriál *Vikingové* tak úspěšný? Joanna Puchalska nám ve svém článku podává jednoduché vysvětlení, které se skládá z několika aspektů. Podle ní nachází Hirstův výtvar široké publikum hlavně mezi nezainteresovanými lidmi, kteří nejsou se životem staroseveřanů příliš obeznámení. Na vině by též mohla být skutečnost, že seriál je vysílán na televizním kanálu History Channel, což u mnohých z nich evokuje pocit, že sledují dokumentární dílo. Navíc se tvůrci ani nesnaží poukázat na skutečnost, že tento kanál není přísně vzato čistě historický a ne vždy vysílá historicky akurátní pořady.¹⁹⁸ Pokud by však bylo dílo promítáno ve školách, je možné redukovat chybné domněnky následnou reflexí. O její důležitosti jsme se již zmiňovali v kapitole *Argumenty k využití audiovizuálních médií ve výuce*.

Na jaké historické nepřesnosti bychom si tedy měli dávat pozor? Co z hlediska historie považujeme za hrubé chyby, na které musejí být studenti při demonstraci úryvku upozorněni? Vyhněme se nyní zkoumání vztahů mezi jednotlivými postavami, těmi se budeme podrobněji zabývat v kapitole *Postavy*. Zaměřme svoji pozornost na různé reálie, vzhled postav, geografické chyby a faktické přešlapy.¹⁹⁹

Děj *Vikingu* je zhuštěn, celý příběh se odehrává v rozmezí několika málo let a celá dějová linka je přeházená. V době nájezdu na ostrov Lindisfarne se Ragnar buď ještě nenarodil, či byl velmi mlád. Pokud bychom ho považovali za totožného s vikingem jménem Reginheri, který provedl útok na Paříž v roce 845, muselo by mu být v této době k šedesáti letům, což je nepravděpodobné. Navíc wessexský král Egbert ve skutečnosti zemřel dříve než Ragnar, v roce 839. Jeho syn Ethelwulf poté vládl devatenáct let (v letech 839–858), zemřel však dříve, než dorazila Velká pohanská armáda (roku 865), přesto v seriálu ve válce bojuje. Král Aelle byl sice král Northumbrie, avšak stal se jím až v roce 866 na krátkou chvíli. Samotná Armáda se dle pramenů do Velké Británie vydala až dvacet let po Ragnarově smrti, kdežto v seriálu vyráží téměř okamžitě a zastihuje ještě Egberta jako krále.²⁰⁰ Avšak důvody pro uvedenou kompresi jsme si již uvedli dříve.

Další problematikou je vzhled postav. Většinu informací o vzezření staroseveřanů získáváme z archeologických nálezů, méně ze ság a jiných pramenů.²⁰¹ Designérka

¹⁹⁷ „Vikings is currently the no.4 show on earth.“ E-mailová korespondence s Justinem Pollardem, 13. 3. 2019. *Vikings*. In: <https://www.imdb.com/title/tt2306299/> [cit. 2019–18–04].

¹⁹⁸ PUCHALSKA, Joanna K.: c. d, s. 92.

¹⁹⁹ Jejich přehled nalezneme na IMDb. *Vikings. Goofs*. In: https://www.imdb.com/title/tt2306299/goofs/?tab=gf&ref=tt_trv_gf [cit. 2019–18–04]. Jiné ve svém článku zmiňuje Puchalska. PUCHALSKA, Joanna K.: c. d, s. 98–102.

²⁰⁰ *Anglo-Saxon Chronicle*, rok 836, 855, 865; PUCHALSKA, Joanna K.: c. d, s. 97.

²⁰¹ Tak se například z *Egilovy ságy* dozvídáme o existenci jakýchsi šatů pro plavbu: „Poté, co si oblékli tuniky místo svých lodní svršků (sailing clothes)...“ *The Sagas of Icelanders. A selection*, s. 14.

kostýmů Joan Bergin, kadeřnice Dee Corcoran a vizážista Tom McInerney, jak se zdá, nejsou při výrobě kostýmů a úpravě vzhledu postav nijak výrazně omezováni. Sami uvádí, že vzhled postav je volen záměrně tak, aby vystihoval podstatu a roli postavy. Ku příkladu je tedy na první pohled zřejmé, že Lagertha je válečnice, naopak Aslaug ne.²⁰² Samozřejmě, stylisti si nemohou dovolit obléknout či nalíčit herce podle poslední módy a jistá snaha o autentičnost je patrná. V mnoha dílech si však cvičené oko může povšimnout jistých neshod. V průběhu děje se nesčetněkrát setkáváme s modernějšími střihy šatů (např. gotické šaty s prodlouženými rukávy), nereálnými vzory (výjimkou je tzv. plisování) a celkový oděv se blíží spíše představám a přáním moderního člověka.²⁰³ Tehdejší žena (ani z bohatší vrstvy) by si navíc nemohla dovolit tolik rozmanitých modelů, kolik jich můžeme v seriálu vidět. Jedny šaty se častokrát dědily po několik generací. Pro úplnost, vojáci Wessexu mají v mnohých záběrech na hlavách mnohem mladší helmy, tzv. burgonety, které se v Itálii objevily až v 16. století. Jindy na sobě mají vycpávané kožené vesty. Takovým příkladem je i Thorstein (Ragnarův přítel), který si s oblibou obléká brigandinu, středověké brnění připomínající kabát, pocházející však až z 12. století. Jediným pochopitelným přehmatem jsou helmy nošené Švédy, jež ve skutečnosti pocházejí z 8. století z Velké Británie. Jestliže se Hirst nechal inspirovat švédskými archeologickými nálezy,²⁰⁴ opomněl fakt, že seriálový Ragnar podniká výpravu na západ zcela poprvé.

Seriálové staroseverské ženy obecně vlastní mnohem méně šperků než skutečné ženy tehdejší doby. Jak popisuje ibn Fadlān, ženy byly ověšeny šperky dle statutu svého

Ze *Ságy lidu z Lososího údolí* o tom, že i ženy nosily kalhoty: „Pastýř udělal, o co jej požádala a krátce před západem slunce se Aud vyhoupla do sedla, oděná v kalhotách...“ *The Sagas of Icelanders. A selection*, s. 335.

Ze *Ságy o Rígovi* o úpravě vlasů a vousů: „Muž sekyrou tesal / vratidlo k stavu, / vous měl přistřižen, / vlas sčesan k čelu, / košili těsnou; / v koutě měli truhlu.“ O „žehlení“ šatů: „Mladá žena / s pletí jak mléko, / zdobená šperky, / si hladila šat.“ I o ideálech krásy: „Plavé měl vlasy, / plné tváře, / jak ještěrka / jiskrné oči. (...) Od krav přišla / krívonohá, / s lýtky spálenými, / ožehlá sluncem, / s ohrnutým nosem / otrokyně.“ *Edda*, s. 173, 174, 177. VLASATÝ, Tomáš: *Hlazení a žehlení oděvu*. Projekt Forlog. In: <http://sagy.vikingove.cz/hlazení-a-zehlení-odevu/> [cit. 2019–18–04].

Jak dodává Hošek, barva vlasů mohla dokonce signalizovat společenský status: „otrok [je] černý a tmavovlasý, sedlák světlý a rusovlasý, a jarl je světlý a plavovlasý.“ Ideálem tedy byly blondaté vlasy, které si muži bělili za pomoci mýdla s vysokým obsahem louhu. Také se každou sobotu koupali v horkých pramenech. HOŠEK, Tomáš: *c. d.*, s. 21.

Přesevše, co ibn Fadlān v *Risale* popisuje, vikingové byli čistotní, což se ostatně potvrzuje ve *Výrocích Vysokého*, básni, jež je součástí *Poetické Eddy*: „Vody potřebuje, / kdo k jídlu přišel, / utěrky a uvítání (...).“ *Edda*. Výroky Vysokého, s. 41.

²⁰² Joan Bergin o Ragnarově oděvu: „Zamýšlený vzhled byl kompaktní, aby dobře seděl a sloužil svému účelu, zároveň tak, aby skrýval přítomnost něčeho mocného.“ Joan Bergin o Lagerthině oděvu: „Oproti Ragnarovi, [Lagertha] se často ocitá uvězněná v pocitu cti, ať už jako známky tradice, či respektu, ale také protože bylo velmi zajímavé udržovat styl válečnice.“ Dee Corcoran o účesu Lagerthy: „Chtěli jsme se ujistit, že její vzhled štítonošky bude přesvědčivý, takže její stažené vlasy jsou vždy připraveny do bitvy.“ POLLARD, Justin: *c. d.*, pozice 567, 667.

²⁰³ V přílohách je možné nalézt typický severský oděv.

²⁰⁴ Je jisté, že vikingové si po bojích odnášeli vybavení nepřátel, jelikož jeho výroba byla složitá a zdlouhavá.

manžela.²⁰⁵ Na druhou stranu, kostyméři se správně vyhnuli snad nejznámějšímu stereotypu dnešních dob vytvořeného Wagnerovými operami, a sice rohatým přilbám. Z části úspěšně se vyvarovali podobně ustálené představě dlouhých vlasů u staroseverských mužů. „Vlasy a vousy byly a jsou klíčové zejména v otázce praktičnosti, módnosti, stáří a příslušnosti, a jejich úprava je zástupným vyjádřením kolektivních (tradice, móda) nebo individuálních hodnot.“²⁰⁶ Krátké vlasy jsou jednoduše praktičtější ať už v bitvě, či při práci na poli.²⁰⁷

Nakonec musíme zmínit tělesnou stavbu většiny mužů v seriálu. Vyrýsované svaly jsou v jistém slova smyslu v pořádku, neboť vikingové často veslovali, což je značně namáhavá činnost, jak ze zkušenosti vypráví Tomáš Vlasatý, který se zúčastnil rekonstrukce pětidenní plavby na replice oseberské lodi.²⁰⁸ Mnozí se také podivují nad tetováním, jimiž jsou některé z postav zdobeny. Přestože o tetováních na lebce nejsou žádné zprávy, ibn Fadlān se zmiňuje o „tmavě zelených linkách a obrázcích, jež pokrývaly každého muže od krku až po palce u nohou.“²⁰⁹

Nyní se budeme zabývat mentalitou a tresty staroseveřanů. V seriálu se objevují dva z nejbrutálnějších trestů, jaké jsme kdy mohli na televizních obrazovkách vidět. Prvním je krvavý orel (*blood eagle*).²¹⁰ Zmínku o jeho provedení nalezneme v nejen v *Sáze o Ragnarův Huňatý nohavici*, ale i v *Příběhu o Ragnarových synech*.²¹¹ Pro Hirsta je uvedení krvavého orla významné, neboť „přináší hluboký zážitek z utrpení a spirituality, je

²⁰⁵ „Každá žena měla na prsou malý disk vyrobený buď ze železa, stříbra, mědi, nebo zlata dle toho, jak byl její manžel bohatý. Každý disk měl kroužek, k němuž byla připevněna dýka spočívající jí na hrudi.“ FADLAN, Ahmad ibn: *Risale*. Přeložil James E. MONTGOMERY. In: *Journal of Arabic and Islamic Studies*. Cambridge, 2000, s. 6. In: <http://collectiondevelopment.library.cornell.edu/mideast/montgo1.pdf> [cit. 2019–21–03].

²⁰⁶ VLASATÝ, Tomáš: *Stříhat a česat*. Projekt Forlog. In: <http://sagy.vikingove.cz/strihat-a-cesat/> [cit. 2019–21–03].

²⁰⁷ Dee Corcoran dodává: „Bjornův originální styl je z velké části založen na archeologických nálezech – ostrý, válečnický střih, což je staroseverská verze krátkých vlasů vzadu a po stranách a delších vpředu. Účes byl oblíbený z několika důvodů. Všichni byli hojně a nepřítel bojovníka neměl v bitvě za co popadnout.“ POLLARD, Justin: c. d., pozice 730.

²⁰⁸ VLASATÝ, Tomáš: *Plavba na lodi: historie a současnost*. Projekt Forlog. In: <http://sagy.vikingove.cz/plavba-na-lodi-historie-a-soucasnost/> [cit. 2019–04–04].

²⁰⁹ „Each man, from the tip of his toes to his neck, is covered in dark-green lines, pictures and such like.“ FADLAN, Ahmad ibn: c. d., s. 6.

²¹⁰ V seriálu jej můžeme vidět hned dvakrát. Poprvé v díle s příznačným názvem *Blood Eagle* (s02e07), podruhé v díle *Revenge* (s04e18).

²¹¹ *The Saga of Ragnar Lodbrok and his Sons*: „Ivar byl poblíž a řekl, že by teď měli jednat [Aellově] smrti. „Moje rada zní,“ řekl: „pamatujte na utrpení našeho otce a smrt, kterou mu nařídil. Muž, kterýžto je výborným řezbářem [Aellovi] vyřeže na záda orla tak opatrně, jak jen to bude možné. A orel se zbarví do rudě jeho krví.“ *The Tale of Ragnar's Sons*: „Ivar a jeho bratři se rozpomněli na muka jejich otce. Vyřezali proto Aellovi na záda orla a následně jeho žebra oddělili od páteře mečem a vyndali jeho plíce.“ Ben Waggoner však dodává, že se může jednat o nepochopení *kenningu* „carved [i. e. scavenged, eaten] by an eagle.“ WAGGONER, Ben: c. d., s. 36, 69, 111.

to klíč k pochopení staroseverské mentality.²¹² Záměrem není šokovat, ale vysvětlit myšlení. Přestože se dnešní společnosti mohou některé děje v seriálu zdát kontroverzní, krvavé rituály (obětování zvířat a lidí) byly součástí staroseverské kultury a neměli bychom před nimi zavírat oči. Druhým, podobně krutým zážitkem je ukřižování Athelstana wessexským biskupem za jeho odpadlictví. Zde si však musíme uvědomit, že toto je absolutní fikce. Není známo, že by středověcí křesťané v Evropě takto jednali. Navíc, císař Konstantin zakázal praktikování trestu ukřižováním v roce 337.²¹³ Vykonavatel by se tak nejen postaral o ztracení vlastní duše, o pošpinění Ježíše Krista, ale i celé církve a bylo by pravděpodobně vnímáno stejně, ba možná i hůře, než odpadlictví. Hirst nejen tímto aktem zobrazuje křesťany jako neskutečně proradné, čemuž se nemůžeme divit, přeci jen je seriál vnímán předněji z perspektivy starosevera, vikinga a odpadlíka, jejichž příběh vypráví. Bourá také některé představy o spořádaném životě zavedené učenými křesťanskými pápami.²¹⁴

Diskutovanými jevy se staly tzv. sluneční kámen (*sun-stone*) a stínová destička (*sun shadow board*), které se objevují v úplně prvním dílu seriálu. Odborníci považují sluneční kámen za aventurínový živec, který námořníkům dovoľoval určit pozici Slunce, i když bylo za horizontem, bylo oblačno či mlha.²¹⁵ Jev označovaný jako dvojlom (*birefringence*) nemusel být vikingům znám, to však není na obtíž, jelikož jeho používání je natolik triviální, že ho pochopí i nezasvěcené kultury. Akademici však namítají, že takový kámen nikdy nebyl mezi archeologickými nálezy objeven. Jiní hypotézu brání, protože živec se jednoduše snadno rozkládá.²¹⁶ Nicméně o kameni se zmiňují i ságy.²¹⁷

²¹² „But for me, this whole episode and the reason why this episode is so important, is that it delivers a profound experience of suffering and spirituality and it gets you deeper into a Viking mindset.“ FIENBER, Daniel: Interview: *Vikings* creator Michael Hirst talks *Blood Eagle* and targeting Paris. In: <https://uproxx.com/hitfix/interview-vikings-creator-michael-hirst-talks-blood-eagle-and-targeting-paris/> [cit. 2019-09-04].

²¹³ *Crucifixion. Capital punishment*. In: <https://www.britannica.com/topic/crucifixion-capital-punishment> [cit. 2019-09-04].

²¹⁴ Samozřejmě, že ne všichni křesťané žili spořádaným a počestným životem. I svěťice Judith podlehla svým tužbám v díle *Scarred* (s03e04). Taková je jednoduše povaha člověka.

²¹⁵ SATTER, Raphael: *Researchers: We may have found a fabled sunstone*. In: <https://phys.org/news/2013-03-fabled-sunstone.html> [cit. 2019-11-04].

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ *The Life of Gudmund the Good, Bishop of Holar*. Přeložil Gabrielle TURVILLE-PETRE. Coventry, 1942. Viking Society for Northern Research, s. 72. In: <http://vsnrweb-publications.org.uk/The%20Life%20of%20Gudmund%20the%20Good.pdf> [cit. 2019-10-04]; *The Story of Raud and his Sons*. Přeložila Joan TUREVILLE-PETRE. Titus Wilson, 1947. Viking Society for Northern Research, s. 24. In: <http://vsnrweb-publications.org.uk/The%20Story%20Of%20Raud%20And%20His%20Sons.pdf> [cit. 2019-10-04]; LECOUEUX, Claude: *A Lapidary of Sacred Stones: Their Magical and Medicinal Powers Based on the Earliest Sources*. Inner Traditions, 2012, heslo Solársteinn. In:

Podobně záhadný nástroj, stínová destička, byl pravděpodobně používán k solární navigaci. V roce 1948 byl nalezen dřevěný fragment exempláře s mnoha hlubokými zářezy. Nejnovější interpretace předpokládají, že mořeplavci s jeho pomocí určovali lokální poledne, což jim umožnilo stanovit jejich zeměpisnou šířku.²¹⁸

Závěrem uveďme některé detaily, které stojí a povšimnutí. V tehdejší Skandinávii byla typická volená monarchie, kdy byl panovník do úřadu dosazován nedědičně, kdežto v seriálu je vláda zobrazována jako teokratická. Ve vesnici by úlohu věštce zastávala spíše žena, *völva*.²¹⁹ Ragnarovi synové, jež jsou označováni jako Bjorn Lothbrok apod., by měli být pojmenováni spíše Bjorn Ragnarsson, jelikož Lothbrok je přezdívka, patronymum.²²⁰ Uppsala leží na pláních, ne v horách. Při různých scénách si můžeme všimnout zapřažení koní do chomoutu, ten se do Evropy dostal sice v 8. století, k jeho rozšíření však došlo až ve století dvanáctém.²²¹ Také Anglosasové by v této době nemohli zpívat *Bože, chraň Anglii* (*God save England*),²²² jelikož Anglie byla unifikována králem Ethelstanem až v roce 927, kdy po nespočtu vikinských nájezdů byla ostatní teritoria tak politicky zdevastována, že pro Wessex nepředstavovalo jejich podrobení velkou výzvu. V době seriálového děje existovalo uskupení sedmi králoství, tzv. Heptarchie.

Seriál Vikingové není dokumentem. Občasné historické nepřesnosti jsou do určité míry povoleny, publikum by si však jejich přítomnost mělo uvědomit a nahlížet na něj kriticky, podobně jako na reklamu. Přesevše si tvůrci seriálu zaslouží obdiv, neboť se vydali na tenký, kontroverzní led. Možná ale zaujmou svým dílem a zaujmou některé nadšence, kteří se pustí do zkoumání nejrůznějších aspektů a rozšíří tak veřejné povědomí. Zatím jsou pro laika všechny uvedené detaily sotva znatelné. Historik však považuje jejich zdůraznění za důležité, jelikož odhalování smyšlenek a jejich oddělení od faktu je jeho prací a radostí.

https://books.google.cz/books/about/A_Lapidary_of_Sacred_Stones.html?id=ZEmMtgAACAAJ&redir_esc=y [cit. 2019–09–04].

²¹⁸ ZYGA, Lisa: *Errors on Viking sun compass hint at alternative purpose*. In: <https://phys.org/news/2013-04-errors-viking-sun-compass-hint.html> [cit. 2019–09–04].

²¹⁹ Staroseverské völvy byly považovány za velmi mocné. V básni *Völuspá* (Proroctví věštkyň) samotný Ódin přichází k völvě, aby mu odhalila budoucnost. Další odkazy je možné nalézt například v *Sáze o Eriku Rudém*:

„V osadě byla žena, jejíž jméno bylo Thorbjorg. Byla věštkyň a říkali jí Litilvolva. [Lidé, kteří] chtěli zvědět svůj osud [si ji zvali do domu].“ *Eiríks saga rauða*, kapitola 4.

²²⁰ Příjmení se ve Skandinávii neužívala až do 17. století. Standartem se stala až v 19. století. Typicky se za dané jméno (given name) přidávalo jméno otce či matky, ja vysvětluje Robert Kellogg. Například na Islandu nikdy nedošlo k nahrazení patronym (popř. matronym) příjmeními. S *The Sagas of Icelanders. A selection.*, s. xvii.

²²¹ Koně zapřaženého do chomoutu si můžeme všimnout v díle *Brother's War*, kdy Lagertha odjíždí (s02e01). PUCHALSKA, Joanna K.: s. 98.

²²² Díl s názvem *Blood Eagle* (s02e07). Tamtéž, s. 97–98.

6. Postavy

Poslední kapitola se zaměří na manželskou dvojici nejdůležitějších postav seriálu. Jsou jimi Ragnar a Lagertha. Bylo nutné vybrat jen tyto dva protagonisty, jelikož i stručný výklad ke každé z postav, která se kdy v seriálu objevila, by způsobil obrovský nárůst obsahu práce. Proč jsme vybrali zrovna tyto postavy a ne některé jiné? Obě figury se v seriálu vyskytují po dlouhý časový úsek, pro diváka je tedy jednoduché si je zapamatovat. Oba představují určitý a důležitý aspekt tehdejší kultury.

6.1. Ragnar Lodbrok – cesta k moci

Ragnar Lodbrok (staroseversky Ragnarr Loðbrók, česky Ragnar Huňatá nohavice v seriálu Ragnar Lothbrok, hraje Travis Fimmel) je legendární postavou stojící na samé hranici historie a mýtu. Přestože neexistuje důkaz o tom, že Ragnar skutečně žil, informace o jeho životě a skutcích nám podává několik příběhů a zmínek z více či méně důvěryhodných zdrojů.

Většinu informací o Ragnarovi nacházíme spíše v narativních spisech než v kronikách a análech. Jak už bylo zmíněno v kapitole *Primární prameny*, tyto příběhy, ságy, byly sepisovány se značným časovým odstupem; asi 450 let. Mnohé cenné detaily se z paměti skaldů vytratily, byly pozměněny k obrazu své doby, nebo chybně zaznamenány. Z tohoto důvodu na sebe vyprávění často nenavazují, jsou nekonzistentní. Nicméně, některá fakta se v různých pracích opakují, což nelze chápat jen jako náhodu.

Asi nejdůležitějším zdrojem informací o životě hlavního hrdiny seriálu je *Sága o Ragnarhu Huňatém nohavici*, jež je pokračováním *Ságy Völsungů*. Ta popisuje původ, vzestup a pád klanu. Sepsána byla ve 13. století (okolo 1270)²²³ na Islandu neznámým autorem. Dle *Ságy o Ragnarhu Lodbrokovi* byl Ragnar vznešeného původu. Jeho otec, švédský a později dánský, král Sigurd Hring (asi 750–804, též Sigvard Ring, staroseversky Sigurðr hringr), vítěz bitvy Brávellirů,²²⁴ měl za manželku Alfild (staroseversky Álfild), pravnučku Álfa Starého (staroseversky Álfuren gamle). Sigurd vnukem Nora, prvního

²²³ *Völsunga saga*. In: <https://www.britannica.com/topic/Volsunga-saga> [cit. 2019–19–04].

²²⁴ Legendární bitva mezi Sigurdem Hringem a jeho strýcem Haraldem Wartoothem (*Haraldr hilditǫnn*), tehdejší vládcem Dánska. Saxo zmiňuje obrovské ztráty na obou stranách. GRAMMATICUS, Saxo: c. d., kniha VIII.

Ben Waggoner věří v určitý historický základ, nicméně dodává, že v současné době je míra ověřitelnosti prakticky nulová. WAGGONER, Ben: c. d., s. xviii, 5, 58.

a legendárního krále Norska.²²⁵ Po své matce prý Ragnar zdědil krásný vzhled a po otci vysokou postavu a inteligenci, štědrost vůči přátelům a dravost proti nepřátelům.²²⁶

Když Sigurd zemřel, ujal se vlády nad Švédskem a Dánskem Ragnar. Brzy však musel čelit nájezdům sousedních vládců, kteří v Ragnarově mládí viděli slabinu. Moudří muži mu radili, aby se co nejdříve oženil a zajistil si tak spojence.²²⁷ Jeho první manželkou byla Thora Fortress-Hart (staroseversky Þóra Borgarhjǫrtr, též Thora Town-Hart), dcera jarla Herruda (též Herraud). Nejmilejší žena, kterou Ragnar získal porážkou obřího hada (v jiné verzi se vyskytují hadi dva),²²⁸ jež strážil její komnaty a byl tak velký, že obepínal celou budovu a všichni se ho báli. Při boji s hadem si Ragnar oblékl předem připravený oděv, chlupaté kalhoty a chlupatou kápi, které vyvařil v dehtu, takže jím nepronikl hadův jed (dle jiné verze se Ragnar promáčel a nechal oděv zmrznout, aby tak zabránil uštknutím).²²⁹ Díky svému vzhledu získal přezdívku *lodbrog* (též *lodbrok*, staroseversky *loðbrók*, česky chlupaté nohavice). Spolu měli dva syny: Eireka a Agnara. Bohužel, Thora brzy zemřela na neznámou nemoc a Ragnar se vydal na viking. Při cestě do Norska zakotvil u malé farmy nazývané Spangareid.

Zde se setkal s dívkou jménem Kraka.²³⁰ Byla velmi krásná, avšak její rodiče oškliví. Ragnar nechtěl věřit, že Kraka je jejich dcera. Proto ji pozval na svou loď, ale trval na třech podmínkách: nesměla přijít ani oblečená, ani neoblečená, sytá ani hladová, nesměla přijít samotná ani v doprovodu nikoho.²³¹ Kraka tedy okusila sousto pórku a na loď dorazila oděná v rybářské síti v doprovodu psa. Po vikingu se pro ni Ragnar na farmu vrátil a poté v jeho sídle si ji vzal za ženu. Hned první noc, kdy spolu sdíleli lože, chtěl Ragnar naplnit manželství. Kraka jej však varovala, pokud nepočkají tři dny, jejich dítě bude trpět.²³²

Její proroctví se vyplnilo. Narodil se syn Ivar (přezdívaný Bezkostý). Byl krásný a v moudrosti neměl sobě rovného, „avšak byl bez kostí, jakoby měl chrupavku místo kostí.“²³³ Dalšími syny byli Hvitserk, Bjorn a Rognvald. Když vyrostli, chtěli být po vzoru

²²⁵ Tamtéž, s. 60-61.

²²⁶ Tamtéž, s. 58.

²²⁷ Tamtéž, s. 61.

²²⁸ GRAMMATICUS, Saxo: c. d., kapitola IX.

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ O příběhu Kraky (Aslaug) více v kapitole 6.2. Lagertha – role ženy ve vikinské společnosti.

²³¹ Zde si můžeme povšimnout nápadné podobnosti s folklorním motivem, kdy budoucí královna vyřešit „opačné paradoxy“. WAGGONER, Ben: c. d., s. 99, pozn. 12.

²³² Ben Waggoner vysvětluje, že motiv zdrženlivosti může pocházet z Bible (Tóbijáš, 8:4), manželé by se první tři noci měli modlit. Tamtéž, s. 99, pozn. 16.

²³³ „But the boy was boneless, as if there were gristle where his bones should be.“ Tamtéž, s. 12.

svého otce a starších bratrů také vikings, aby získali slávu, obdiv a bohatství. Při jednom z nájezdů však nejmladší Rognvald zahynul.

Jelikož Ragnar ctil své sousedy, vydával se každý rok k jarlu Eysteinovi. Vypili spolu pár pohárů a jarl Ragnarovi nabídl ruku své dcery. Po návratu domů se Kraka zeptala Ragnara na novinky. Velmi dobře však věděla o Eysteinově nabídce, jelikož byla völv. Proto raději Ragnarovi odhalila svůj pravý původ a jméno Aslaug, aby ho odradila od sňatku s Eysteinovou dcerou. Aslaug chtěla Ragnara přesvědčit o pravdivosti svého původu. Předpověděla, že mluvčí-li pravdu, jejich zatím nenarozený syn bude mít v oku skvrnu podobnou hadovi. To se skutečně stalo a syn dostal jméno Sigurd Hadí Oko. Ragnar tedy jarlovu nabídku odmítl, což znamenalo válku. Tu Ragnar, přes značné ztráty, kdy padli i jeho synové Eirek a Agnar, vyhrál.

Po nějaký čas pak Ragnar zůstal ve svém sídle. Jeho synové mezitím podnikali nájezdy a nikdo nebyl slavnější než oni. Ragnar proto zatoužil po vikingu a vydal se s dvěma loděmi do Velké Británie.²³⁴ V té době tam vládl král Aelle. Jakmile se doslechl o příjezdu pohana, vyslal armádu, aby ho zastavila. Nakonec byli všichni Ragnarovi muži pobiti, sám Ragnar zajat a vhozen do jámy s hady, kde zemřel. Král následně vypravil své muže do Dánska, aby o Ragnarově skonu vyrozuměli jeho syny. Ivar a Hvitserk se pak vypravili do Northumbrie pro vybrání pokuty za vraždu svého otce. Ivar získal kus území a spřátelil se s králem. Po příjezdu zbylých bratrů však Aellu snadno zradil a potrestal krvavým orlem. Ivar zůstal v Anglii a ostatní bratři se vydali do svých království.²³⁵

Ragnarův život se v *Příběhu o Ragnarových synech* liší jen v několika málo detailech, které nejsou podstatné.

Přestože je dnes Ragnar Lodbrok mnohými historiky považován za legendární postavu, někteří akademikové spíše zdůrazňují teorii, že Ragnar je směsí historických postav.²³⁶ Tuto domněnku podporuje i fakt, že v pramenech existuje několik verzí hláskování Ragnarova jména. Dodnes nevíme s určitostí, zdali všechna označují jednu a tu samou osobu. Znamenalo by to, že Ragnar je buď historickou postavou, či legendou,

²³⁴ „Žádnou slávu nezískám,“ řekl: „obsadím-li zemi s mnoha loděmi a vojáky. Nikdy jsem však neslyšel příběh

o zemi jako je Anglie, aby byla zabrána dvěma loděmi. A pokud budu poražen, pak čím méně lodí s sebou budu mít, tím lépe.“ WAGGONER, Ben: c. d., s. 28.

²³⁵ Tamtéž, s. 39–41.

²³⁶ Někteří dokonce považují Ragnara za skutečnou historickou postavu. HOŠEK, Tomáš: c. d., s. 71.

„amalgámem různých historických figur a čistý literární výmysl.“²³⁷ V různých pramenech je Ragnar nazýván jako: Reginheri (*Letopisy Xantenské*),²³⁸ Raginarius (*Life of Anskar*),²³⁹ Lodbrok (*Činy biskupů hamburského kostela*),²⁴⁰ Ragnar Lodbrog (*Činy Dánů*),²⁴¹ Ragnall (*Fragmentary Annals of Ireland*),²⁴² Ragnarr loðbrók (*Ísledingabók*),²⁴³ Ragnar Lodbrok (*Heimskringla*)²⁴⁴ a Lodbroch (*Annals of the Reign of Alfred the Great*).²⁴⁵

Podobně jako v seriálu byla Ragnarova smrt spouštěčem invaze do Velké Británie.²⁴⁶

Proč Michael Hirst vybral jako protagonistu právě Ragnara Lodbroka? V ságách se setkáváme s mnoha hrdiny: špatnými, dobrými, kriminálníky, farmáři, otroky, králi atd., jejichž příběhy jsou stejně neuvěřitelné jako ten Ragnarův. Hirst vysvětluje, že Ragnar „byl první, kdo vystoupil z mýtů a legend. Měl mnoho synů a pravděpodobně byl prvním, kdo zaútočil na pobřeží Anglie. (...) A tak jsem našel svého hrdinu. Pomyslel jsem si, že je to vážně chytré, jelikož jsem měl protagonistu, který měl mnoho synů. Seriál by tak mohl pokračovat donekonečna.“²⁴⁷ Ragnar byl v plození dětí značně aktivní, z pramenů je známo přes deset potomků (ať už legitimních, či nelegitimních).²⁴⁸ „Pro náš seriál jsme samozřejmě potřebovali hrdinu,... který v televizním dramatu nemusí být nutně kladný dle

²³⁷ „... amalgam of several different historical figures and pure literary invention.“ PUCHALSKA, Joanna K.: c. d., s. 94.

²³⁸ *Annales Xantenes*, s. 14-15.

²³⁹ RIMBERT: *Life of Anskar*. Přeložil Charles H. ROBINSON. London: SPCK, 1921, kapitola XXI a XXXVI. In: <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/anskar.asp> [cit. 2019–16–04].

²⁴⁰ Zmínka i o jeho synu Ingvarovi (Ivarovi). BRÉMSKÝ, Adam: c. d., s. 70–71.

²⁴¹ GRAMMATICUS, Saxo: c. d., kniha IX.

²⁴² V *Krákumál* je psáno, že Ragnar těsně před smrtí působil v Irsku. *Fragmentary Annals of Ireland*, FA 330, s. 83.

²⁴³ *Ísledingabók. The Book of Icelanders*, s. 3.

²⁴⁴ STURLUSON, Snorri: c. d.

²⁴⁵ ASSER: *Annals of the Reign of Alfred the Great*. Přeložil John Allen GILES. Cambridge: Ontario, 2000. Medieval Latin Series, rok 870. In: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/657/pg657-images.html> [cit. 2019–07–04].

²⁴⁶ *Real Floki (Vikings), Raven/Hrafn-Flóki Vilgerðarson*. In: <http://mythologian.net/real-floki-vikings-ravenhrafn-floki-vilgerderson/> [cit. 2019–08–04].

²⁴⁷ „He’s the first guy who emerges from the myth and legend. He had lots of sons, and he probably was the first person to attack England. (...) So, I found my hero in that way. I thought it was really clever because I had a lead character who had a lot of sons. (...) This series could go on forever.“ RADISH, Christina: *Show Creator Michael Hirst Talks VIKINGS, Compelling Stories, Finding the Hero, Writing Every Episode, and the Outcome of the Episode Blood Eagle*. In: <http://collider.com/michael-hirst-vikings-interview/> [cit. 2019–07–04].

²⁴⁸ Ragnarovy dcery se v pramenech vyskytují zřídka. V *Činech Dánů* nalezneme zmínku o dvou dcerách s Ladgerdou, v *Annals of the Reign of Alfred the Great* je zpráva o třech dcerách, sestrách „Hingwara a Hubby [Ivara a Ubbiho], dcerách Lodbrochových.“ GRAMMATICUS, Saxo: c. d., kniha IX; ASSER: c. d., s. 20.

současných morálních standardů. Často rozhoduje o životě a smrti jiných postav. Tak jsem hledal výjimečného vikinga. Hledal jsem vikinga, který něco změní.“²⁴⁹

Michael Hirst se nedržel informací z pramenů při stanovení Ragnarova původu. V seriálu totiž vystupuje jako farmář (ne jako potomek krále, jak se dočteme v *Sáze o Ragnarův Huňatý nohavici*), jehož cesta ke slávě se před ničím nehodlá zastavit a jejíž velikosti se může jen těžko něco vyrovnat. Zde se autor snažil o vyvolání emocí a senzačnost.

Podobně jako v pramenech se Ragnar i v seriálu vydává ke konci života na výpravu do Velké Británie. V obou případech je příčinou jeho neúspěchu slabá armáda. Ze Ság víme, že bojeschopní muži jsou s Ragnarovými syny na vikingu, podobně je tomu v seriálu, kde odjíždí s Bjornem na nájezd do Středomoří. Navzdory tomu se Ragnar chce přesvědčit o své výjimečnosti a při tom překonat slávu svých synů tím, že se na invazi vypraví pouze s dvěma loděmi. Těsně před svou smrtí v jámě plné hadů předpoví northumbrijskému králi Aellovi brzký příchod svých synů.

Ať už věříme legendárním důvodům ság, či pragmatictější argumentům historie (snaha o expanzi a nespokojenost s politickou situací ve Skandinávii), jisté je, že v roce 865 dorazila do Velké Británie Velká pohanská armáda (dle legend vedená Bjornem Železným bokem, Ivarem Bezkostým a Hvitserkem).²⁵⁰ Ta v konečném důsledku způsobila oslabení a rozpad Heptarchie. K obnovení moci nad původním územím a jeho spojením do Anglického království došlo v roce 925 za krále Ethelstana.

6.2. Lagertha – role ženy ve vikinské společnosti

Ladgerda (též Lathgertha, staroseversky Hlaðgerðr, v seriálu Lagertha, hraje Katheryn Winnick) je podobně jako Ragnar považována za legendární postavu. Zatímco však u Ragnara existuje určitá šance, že je směsí historických postav, Lagertha je fiktivní. Jedná se s velkou pravděpodobností o čistý výmysl Saxona Grammatica v jeho deváté knize *Činů Dánů*. Tvrzení podporuje i fakt, že Saxo je jediný, kdo se o ní zmiňuje.

Ladgerda byla Ragnarovou první ženou. Za manželku ji pojal poté, co zachránil všechny milenky svého otce Siwarda (Sigurda) z nevěstince, mezi nimiž byla i ona. Tam je

²⁴⁹ „We clearly need a hero for the series. I needed a lead character. The lead character in television drama doesn't have to be a good person. They often have to have a power over the life and death of other people. And so I was looking for an important viking. I was looking for a viking who made a difference.“ *Secrets of the Vikings - The Saga of Ragnar*.

²⁵⁰ Prameny uvádějí místo Hvitserka Halfdana. Tyto dvě osoby se však nikdy nevyskytují v pramenech současně, proto je souzeno, že je to jedna a táž osoba.

nechal zavřít Siwardův vrah, král Švédů, Fro. Saxo ji popisuje jako „zkušenou amazonku, která (...) měla odvahu muže, bojovala v přední linii mezi těmi nejstatečnějšími muži a vlasy měla spuštěné na ramena.“²⁵¹ S Ladgerdou žil tři léta, měli dvě dcery neznámých jmen a syna Fridleifa. Časně nato však Ragnar musel řešit potíže v království. Na svých cestách se doslechl o Thoře, k níž zahořel láskou, takže s Ladgerdou se rozvedl.

Mezitím Jutové a Skanové nahradili Ragnara na trůnu. Při pokusu získat trůn zpět, mu Ladgerda, která ho stále milovala, propůjčila na 120 lodí a spolu se svým novým manželem a synem Fridleifem se účastnila bojů. V bitvě napadla uzurpátory zezadu, čímž dopomohla Ragnarovi k vítězství. Když se pak vrátila domů, zavraždila v noci svého manžela, přivlastnila si jeho jméno i území a vládla raději sama celému kraji.²⁵²

Lagertha v seriálu představuje archetyp válečnice. Justin Pollard ve svém emailu uvedl, že „chtěl, aby ženy měly v seriálu větší roli,“ a své rozhodnutí považuje za úspěšné.²⁵³

Ženství v staroseverské společnosti nebylo úplně potlačeno, jak se to děje ve zbytku Evropy, kdy je žena jen jakýsi odlesk muže, spíše bylo odsunuto na vedlejší kolej. Muž hrál v staroseverské společnosti prim, nicméně žena na této skutečnosti netratila. Jak zmiňuje Hirst, přístup k staroseverským ženám byl daleko více osvícený, než je tomu u Franků či Sasů. „Mohly vlastnit majetek, rozvést se, bojovat, občas dokonce vládnout.“²⁵⁴

„Dle islandského práva pouze muž a žena svobodného původu mohli mezi sebou uzavírat plnoprávné sňatky. (...) Nejen severní Germáni na sňatek pohlíželi spíše jako na obchodní transakci, nežli na legální instituci. V pohanské době bylo manželství stvrzeno uzavřením finanční dohody mezi ženichem a ženiným otcem, poté došlo k předání nevěsty jejímu manželovi.“²⁵⁵ Dále, jak uvádí Doová, bylo v době vikingů nepsaným pravidlem, že pokud svobodná žena dosáhla dvaceti let a nebyla provdána, mohla o svém partnerovi rozhodovat sama. Jedinou výjimkou byl otec, který svou dceru mohl zasnoubit i bez jejího

²⁵¹ „Among them was Ladgerda, a skilled amazon, who, though a maiden, had the courage of a man, and fought in front among the bravest with her hair loose over her shoulders.“ Odkaz na Saxonovy *Činy Dánů* najdeme i v seriálu: Rollo: „Gydo, už tě matka naučila zacházet se štítem?“ Gyda: „Ano, vím, jak se používá.“ Rollo: „Tvá matka byla slavná štítonoška.“ Díl s názvem *Rites of Passage* (s01e01). GRAMMATICUS, Saxo: c. d., kniha IX.

²⁵² GRAMMATICUS, Saxo: c. d., kniha IX.

²⁵³ E-mailová korespondence s Justinem Pollardem [online], 13. 3. 2019.

²⁵⁴ „Women could own a property, divorce their husband, fight, rule sometimes.“ *Secrets of the Vikings – Shield Maiden*. In: YouTube, 12. 2. 2015. Kanál uživatele HISTORY Canada. In: <https://www.youtube.com/watch?v=eUrq3aYuGOw> [cit. 2019–18–03].

²⁵⁵ DOOVÁ, c. d., s. 240–241.

souhlasu.²⁵⁶ „Muž, a to ani nezletilý, zastupování nepotřeboval.“²⁵⁷ Pro zrušení manželského svazku stačilo, aby jeden z manželů učinil prohlášení před svědky.²⁵⁸ Roli ženy v staroseverské společnosti vystihuje Justin Pollard: „Mužova úloha je cestovat, obchodovat

a lovit, ale ženina úloha je vést domácnost. Překroč práh a vstoupíš do jejího světa. Pravda, je to sice svět vaření a tkaní, péče o děti a hospodářství, avšak severská žena není žádným majetkem. Na jejím pásu jsou zavěšeny klíče od každého zámku v domě; majetek, půdu i celou rodinu má ve své péči. To jsou její majetky. Manželka musí být silná, musí mít sílu vládnout domu, když je její muž na cestách i po několik let. Musí být schopná plísnit manžela za jeho zbabělost, v případě krvavé pomsty mu musí ukázat směr. Je také natolik silná, aby zabránila muži vtrhnout na bojiště, kde není šance na vítězství. Troufalý je muž, který si nenechá vládnout. Mnoho žen oplatilo políček manžela hrotem dýky a nikdo se jí nemůže divit. Uhodit ženu je urážka zasluhující smrt.“²⁵⁹

Štítonošky, jak uvádí kniha *The World of Vikings* a poslední výzkumy, skutečně existovaly. Zmínky nalezneme i v některých pramenech, které však byly napsány až po skončení vikinské doby.²⁶⁰ V tomto bodě oceníme archeologické nálezy. Jak uvádí Neil Price, byly nalezeny plastiky zobrazující dvě ženy, první sedí na koni a druhá ho vede. Co znamenaly? Nelze s určitostí stanovit, zda se jedná o skutečný či mýtický výjev. Můžeme říci, že představa ozbrojené ženy byla přítomna v staroseverské společnosti. Unikátní nález figurky válečnice byl v odkryt v Dánsku v roce 2012. Také je ozbrojená, drží štít a meč. Nevíme s určitostí, byla-li nalezena plastika valkyry nebo obyčejné ženy-válečnice.

²⁵⁶ „Když Höskuld oznámil Hallgerdě zasnuby, řekla: „Nyní konečně vím, co jsem dlouho tušila, že mě nemáš rád, jak jsi vždycky říkal, když jsem ti nestála za to, abys o mých zasnubách jednal se mnou. Také se mi nezdá tento sňatek tak skvělý, jak jste mi slibovali.“ (...) bylo zřejmé, že se cítila odstrčena: „Nezáleží mi tolik na tvé hrdosti, aby mi bránila v mých plánech,“ prohlásil Höskuld. „Kde se neshodneme, tak rozhodnu sám.“ Tamtéž, s. 242–243. „Dobrý otec se dcery zeptá na její názor, jelikož ví, že špatný sňatek může skončit smrtí.“ POLLARD, Justin: c. d., pozice 1314.

²⁵⁷ DOOVÁ, c. d., s. 242.

²⁵⁸ To si snadno můžeme na příkladu Ladgerdy, která před své sídlo dala medvěda a psa jako zkoušku pro Ragnara, který se přišel ucházet o její ruku. Ragnar na to nikdy nezapomněl a poté, co se zamiloval do Thory, se právě z toho důvodu nechal s Ladgerdou rozvést. GRAMMATICUS, Saxo: c. d., kniha IX.

²⁵⁹ „It is the husband's place to travel and trade and hunt—that is his role—but it is for the wife to rule the home. Step over the threshold and you enter her world. True, it is a world of cooking and weaving and tending the children and farm, but a Norse woman is no possession. On her belt you will see the keys to every lock in the house; the treasure, the land, and all the family has is in her care. The possessions are hers. A wife must be strong—strong to rule the home when husbands tarry abroad, sometimes for years. Strong to chide her man when he flees from insults and set him instead on a course of bloody revenge. Strong, too, to throw her cloak over his drawn sword when he rushes foolishly into the fray and so prevent a disaster. And brave indeed is the man who will not be so ruled. Many a wife has repaid a slap from her husband with the point of a dagger, and none have blamed her. To strike a woman is a deadly insult.“ POLLARD, Justin: c. d., pozice 1314–1321.

²⁶⁰ Tamtéž, pozice 664–670.

Podobně i hrob z Birky (odkryt v roce 1870), o němž se dlouhou dobu soudilo, že se jedná o hrob bohatého muže, je ve skutečnosti hrobem ženy. Obsahuje masivní sbírku zbraní, odborníci proto soudí, že za života měla co do činění s bojem. Price je přesvědčen, že se jedná o místo posledního odpočinku štítonošky.²⁶¹

„Už od začátku jsem byl přesvědčen, že nebudeme mít jen ženskou hlavní hrdinku, ale budeme mít i ženy, které bojují po boku mužů.“ říká Hirst.²⁶²

²⁶¹ *Secrets of the Vikings – Shield Maidens.*

²⁶² „So I was quite determined from the start not only to have a major female character, who wasn’t goona be just a housewife, but to have women fighting alongside men.“ Tamtéž.

Závěr

Seriál *Vikingové* nám představuje staroseverskou kulturu z několika úhlů pohledu: z křesťanského i vikinského, mužského i ženského, krále i poddaného, rodiče i dítěte, silných i slabých. Přestože je ve většině dílů hlavním tématem boj, ať už náboženský, či bratrský, boj o území, o bohatství, o lásku, za pomstu, či za Valhallu po smrti, sem tam se objeví i volnější, kulturně zaměřené díly, které nás seznamují s každodenním staroseverským životem. Shrňme nyní poznatky a odpovězme na otázky, které jsme stanovili v úvodu.

V první kapitole s názvem *Staroseveřan a viking* jsme vymezili pojmy, kterými se práce zabývala. Tato kapitola osvětlila užívání obou pojmů.

V následující kapitole *Primární prameny* jsme uvedli nejdůležitější historické zdroje, ze kterých tvůrce seriálu Michael Hirst a jeho kolegové čerpali a s jejichž pomocí formovali svět audiovizuálního díla. Došli jsme k závěru, že k tomu jim posloužila široká škála pramenů od ság, přes kroniky, anály, normativní prameny, až po archeologické nálezy. Ke každému z aspektů jsme uvedli mnoho příkladů.

V další kapitole s názvem *Elektronické médium – staronová učební pomůcka* jsme se zaměřili na představení elektronických médií, která každodenně používáme. Zhodnotili jsme jejich roli. Upozornili jsme na důležitost mediální a filmové výchovy na školách, jelikož, jak bylo demonstrováno na příkladech z minulosti, nejen studenti jsou obětí dezinformací a často si tuto skutečnost ani neuvědomují. Uvedli jsme argumenty k využití elektronických médií ve výuce. Též jsme poukázali na různá úskalí, která s sebou médium nutně přináší, a došli jsme k závěru, že v ideálním případě, kdy po demonstraci dochází ze strany učitele k reflexi právě viděného, si student zapamatuje až 70 % zprostředkovaných informací. Je doporučováno, aby ukázky byly kratší, kolem deseti minut. Spolu s diskuzí s učitelem pravděpodobně celková délka nepřesáhne třicet minut. Z toho jsme vyvodili, že takovýto způsob výuky je obzvláště efektivní a časově úspornější než monolog pedagoga.

Zjistili jsme, že studenti často nejsou dostatečně informováni a vytvářejí si předsudky o staroseverské kultuře, jelikož toto téma se, až na výjimky, nevyskytuje v Rámcovém vzdělávacím programu. Z předchozích zjištění se však domníváme, že by bylo možné pomocí seriálu *Vikingové* vyučovat o staroseverské kultuře například i na středních odborných školách, kde je dějepis jen průřezovým tématem. Na tomto místě by bylo vhodné podotknout, že uvedení problematiky do praxe a výzkum provedený

odborným pedagogem by ukázal, zda jsou naše teorie a domněnky správné; zda skutečně lze využít seriálu *Vikingové* jako názorné pomůcky v hodinách dějepisu.

V páté kapitole s názvem *Vhodnost seriálu Vikingové ve výuce* byla pozornost zaměřena na vybrané anachronismy, které se v seriálu vyskytují. Přestože se s trochou nadsázky v každém díle objeví alespoň jedna nepřesnost, v konečném důsledu to nesnižuje hodnotu díla. Diváci si nejčastěji stěžují na chronologickou nepřesnost, kdy se v seriálu v krátkém časovém úseku odehraje děj, jenž se ve skutečnosti udál v několika desetiletích. Dle našeho názoru toto na škodu není. Tvůrci nikdy nechtěli vytvořit datově přesné dílo, jelikož by bylo příliš dlouhé a nepřilákalo by tolik důležité diváky. Z našeho pohledu je zásadní, že Michael Hirst nemění pořadí historických dějů, příběh tak na sebe navazuje jak chronologicky, tak i událostmi.

V poslední kapitole jsme charakterizovali dvě význačné postavy seriálu. Vyložili jsme jejich příběhy a zaměřili se na některé aspekty staroseverské kultury.

Z kritické analýzy pramenů a seriálového díla jsme došli k závěru, že seriál *Vikingové* je ze značné části založen na historické skutečnosti a je tak vhodný pro pomocné využití při didaktické práci, avšak pouze za předpokladu pečlivého výběru ukázky a následné reflexe. To jsme prokázali v průběhu práce.

„Po pravdě, nedávno jsem se zúčastnil úžasného rádiového interview. Už byly odvysílány první tři díly seriálu a já jsem měl v rádiu mluvit o Vikinzích se švédským profesorem. Předpokládal jsem, že budu „sněžen zaživa“ [kvůli nejrůznějším chybám]. Ale on řekl, že se poprvé setkal s dílem, které s jeho kulturou pracuje s vážností a důvtipem. To mě velmi potěšilo.“ Hirst dále zmiňuje, že seriál *Vikingové* probudil v divácích touhu po poznání: „Navštívil jsem Muzeum vikinských lodí v Oslu (...) a kurátor mi řekl, že v současné době navštěvuje muzeum dvakrát tolik lidí než kdy předtím.“ Probíhá i více archeologických prací. „Šou obnovila jejich zájem o vlastní kulturu.“²⁶³

Spolu s Michaelem Hirstem doufáme, že seriál *Vikingové* pomůže modernímu člověku hlouběji proniknout do tehdejšího světa. Snad se z něho divák něco naučí, bude na staroseverskou kulturu nahlížet více pozitivně a přehodnotí zažitá stereotypy, které pokládají Staroseveřany za barbarské společenství. Podobně smýšlí naše práce, která snad čtenáře pobídne ke kritickému přístupu a ověřování si informací z médií.

²⁶³ „In fact, I had a great radio interview after the first season. We had sent the first three episodes to the head of Scandinavian studies at Harvard: he's a Swedish professor. I went on a radio program to discuss Vikings with him, and I expected to be chewed up or eaten alive, but he said this was the first time that his culture had been taken seriously and intelligently. I was thrilled to hear that. I also recently went to the Viking Ship Museum in Oslo. (...) The curator said that twice as many people now visit the museum. The show had rejuvenated their own interest in their culture.“ SWINSON, Brock: c. d.

Seznam pramenů, literatury, článků, internetových a jiných zdrojů

Prameny

- [1] *Anglo-Saxon Chronicle*. Přeložil James H. INGRAM. Projekt Gutenberg. In: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/657/pg657-images.html> [cit. 2019-05-04].
- [2] *Annales de Saint-Bertin*. In: <http://remacle.org/bloodwolf/historiens/anonyme/Annales.htm> [cit. 2019-06-04].
- [3] *Annales Xantenenses*. Edice Monumenta Germaniae Historica. In: https://www.dmgh.de/de/fs1/object/display/bsb00000764_00017.html?zoom=0.75&sortIndex=010:070:0012:010:00:00&leftTab=toc [cit. 2019-05-04].
- [4] ASSER: *Annals of the Reign of Alfred the Great*. Přeložil John A. GILES. Cambridge: Ontario, 2000. Medieval Latin Series. Projekt Gutenberg. In: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/657/pg657-images.html> [cit. 2019-07-04].
- [5] BRÉMSKÝ, Adam: *Činy biskupů hamburského kostela: velká kronika evropského Severu*. Přeložila HRABOVÁ, Libuše a Jana ENGELBRECHTOVÁ. Praha: Argo, 2009. Memoria medii aevi.
- [6] DUDO OF SAINT-QUENTIN: *Gesta Normannorum*. In: https://the-orb.arlima.net/orb_done/dudo/dudindex.html [cit. 2019-06-04].
- [7] *Edda*. Přeložil Ladislav HEGER. Argo, Praha, 2013.
- [8] *Eiríks saga rauða*. Přeložil John SEPHTON. Liverpool: Marples, 1880. In: https://sagadb.org/files/pdf/eiriks_saga_rauda.en.pdf [cit. 2019-09-04].
- [9] FADLĀN, Ahmād ibn: *Risale*. Přeložil James E. MONTGOMERY. In: Journal of Arabic and Islamic Studies. Cambridge, 2000, s. 5–25. In: <https://www.journals.uio.no/index.php/JAIS/article/view/4553/4006> [cit. 2019-21-03].
- [10] FINCH, Ronald G.: *The Saga of the Volsungs*. London: Nelson, 1965.
- [11] *Fragmentary Annals of Ireland*. Projekt CELT: Corpus of Electronic Texts: University College Cork. In: <https://celt.ucc.ie/published/T100017/index.html> [cit. 2019-07-04].

- [12] GRAMMATICUS, Saxo: *The Danish History. Books I-IX*. Projekt Gutenberg. In: http://www.gutenberg.org/files/1150/1150-h/1150-h.htm#link2H_4_0027 [cit. 2019-05-04].
- [13] *Grettis Saga*. Přeložil MORRIS William a Eiríkr MAGNUSSON. University of California Libraries, 1869. In: https://sagadb.org/files/pdf/grettis_saga.en.pdf [cit. 2019-28-03].
- [14] HELMOLD Z BOSAU: *Vyhubení Slovanů pobaltských. Slovanská kronika bošovského kněze Helmholda*. Praha: Šolc a Šimáček, nakladatelská společnost s r. o., 1925.
- [15] *Íslendingabók. The Book of Icelanders*. Přeložil Siân GRØNLIE. London, 2006. Viking Society for Northern Research. In: <http://www.vsnrweb-publications.org.uk/Text%20Series/IsIKr.pdf> [cit. 2019-09-04].
- [16] NESTOR: *Nestorův letopis ruský*. Přeložil Karel J. ERBEN. Praha: Řivnáč, 1867. In: <http://numistika.com/books/Erben%201867%20Prague%20-%20Nester%20Chronicle.pdf> [cit. 2019-16-04].
- [17] RIMBERT: *Life of Anskar*. Přeložil Charles H. ROBINSON. London: SPCK, 1921, In: <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/anskar.asp> [cit. 2019-16-04].
- [18] STURLUSON, Snorri: *Heimskringla. The Chronicle of the Kings of Norway*. Přeložil KILLINGS Douglas B. a David WIDGER. Projekt Gutenberg. In: https://www.gutenberg.org/files/598/598-h/598-h.htm#link2H_PREF [cit. 2019-12-04].
- [19] *The Annals of Ulster*. Projekt CELT: Corpus of Electronic Texts: University College Cork. In: <https://celt.ucc.ie/published/T100001A/> [cit. 2019-05-04].
- [20] *The Life of Gudmund the Good, Bishop of Holar*. Přeložil Gabrielle TURVILLE-PETRE. Coventry, 1942. Viking Society for Northern Research. In: <http://vsnrweb-publications.org.uk/The%20Life%20of%20Gudmund%20the%20Good.pdf> [cit. 2019-10-04].
- [21] *The Saga of Ingvar the Traveller*. In: <https://web.archive.org/web/20050221004606/http://www.northvegr.org/lore/old/heathen/054.php> [cit. 2019-09-04].
- [22] *The Sagas of Icelanders. A selection*. Předmluva Jane SMILEY. Úvod Robert KELLOGG. New York: Penguin Books, 2001. Penguin Classics.

- [23] *The Story of Burnt Njal*. Přeložil George W. DASENT. 1861. In: https://sagadb.org/brennu-njals_saga.en [cit. 2019–19–04].
- [24] *The Story of Raud and his Sons*. Přeložila Joan TUREVILLE-PETRE. Titus Wilson, 1947. Viking Society for Northern Research. In: <http://vsnrweb-publications.org.uk/The%20Story%20Of%20Raud%20And%20His%20Sons.pdf> [cit. 2019–10–04].
- [25] THEODORICUS MONACHUS: *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium. An Account of the Ancient History of the Norwegian Kings*. Přeložil MCDOUGALL David a Ian MCDOUGALL. London, 1998. Viking Society for Northern Research. In: <http://www.vsnrweb-publications.org.uk/Text%20Series/Theodoricus.pdf> [cit. 2019–09–04].
- [26] ÞORGILSSON, Ari: *The Book of the Settlement*. Přeložil Thomas ELLWOOD. Kendal: T. Wilson, 1898. In: <https://ia800904.us.archive.org/20/items/booksettlementi00ellwgoog/booksettlementi00ellwgoog.pdf> [cit. 2019–09–04].
- [27] WAGGONER, Ben: *The Sagas of Ragnar Lodbrok*. Connecticut: Troth Publications, 2009.

Literatura

- [1] BENEŠ, Zdeněk: *Minulost v médiích či mediální minulost?* In: JIRÁK, Jan a Radim WOLÁK: *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007, s. 35–47. In: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/files/mvp-1-version1-jirak-wolak-medialni-gramotnost-novy-rozmer-vzdelavani.pdf> [cit. 2019–11–04].
- [2] BINKOVÁ, Simona: *Čas zámořských objevů*. Praha: Triton, 2008. Dějiny do kapsy.
- [3] BRØGGER, Anton W.: *The Oseberg Ship. Curtis and Beamish, Coventry, 1928–1929. Vol X. (1919–1927)*. Viking Society for Northern Research. In: <http://www.vsnrweb-publications.org.uk/Saga-Book%20X.pdf> [cit. 2019–20–04].
- [4] BURYÁNEK, Jan (ed.): *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha, 2002. Člověk v tísni - společnost při ČT, o.p.s. In: https://www.varianty.cz/download/docs/128_interkulturni-vzde-la-va-ni-i.pdf [cit. 2019–21–04].

- [5] COLLINS, Frank: *The terms cortois, cortoise and cortisie in the works of Chrétien de Troyes*. In: *Vox Romanica*, roč. 36, 1977, s. 84–92. In: <https://www.e-periodica.ch/cntmng?pid=vxr-001:1977:36::422> [cit. 2019–15–03].
- [6] COROBAN, Costel: *Ideology and Power in Norway and Iceland, 1150-1250*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2018. In: https://books.google.cz/books?id=Vp9fDwAAQBAJ&dq=Ideology+and+Power+in+Norway+and+Iceland,+1150-1250&hl=cs&source=gbs_navlinks_s [cit. 2019–15–03].
- [7] ČINÁTL Kamil a Jaroslav PINKAS a kol.: *Dějiny ve filmu. Film ve výuce dějepisu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. In: <http://www.dejepis21.cz/userfiles/pagefiles/book-dejiny-ve-filmu-web-digi.pdf> [cit. 2019–09–04].
- [8] ČORNEJ, Petr a kol.: *Dějepis pro gymnázia a SŠ 2. Středověk a raný novověk*. Praha: SPN – Státní pedagogické nakladatelství, 2010.
- [9] DOOVÁ, Lenka: *Srovnání islandského práva před zánikem a po zániku islandského svobodného státu 1262/1264. Grágás – Járnsíða – Jónsbók*. Olomouc, 2012. (Publikovaná disertační práce.) In: https://theses.cz/id/sdfsyn/DIZERTACE_Lenka_Doov_2012.pdf [cit. 2019–18–03].
- [10] ELLIS, Hilda R.: *The Road to Hel, A Study of the Conception of the Dead in Old Norse Literature*. Greenwood Press, New York, 1968. In: http://www.germanicmythology.com/scholarship/road_to_hel.pdf [cit. 2019–21–04].
- [11] HOŠEK, Tomáš: *Vikingové – Běžný život na severu Evropy od 8. – 11. století*. Plzeň, 2016. (Publikovaná bakalářská práce.) In: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/24532/1/Hosek%2c%20Tomas_BP_Vikingove-Bezny%20zivot%20na%20severu%20Evropy%20v%208.-11.%20stoleti_2016.pdf [cit. 2019–18–03].
- [12] KORDA, Jakub: *Úvod do studia televize 1*. Olomouc, 2014. In: <https://kdfs.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/kdu/dokumenty/Korda-Uvod-do-studia-tel.1.pdf> [cit. 2019–17–04].
- [13] KRISTINSSON, Axel: *Lords and Literature: The Icelandic Sagas as Political and Social Instruments*. In: *Scandinavian Journal of History*, roč. 28, 2003, č. 1,

- s. 1–17. In: https://www.researchgate.net/publication/232894434_Lords_and_Literature_The_Icelandic_Sagas_as_Political_and_Social_Instruments [cit. 2019–09–03].
- [14] LECOUTEUX, Claude: *A Lapidary of Sacred Stones: Their Magical and Medicinal Powers Based on the Earliest Sources*. Inner Traditions, 2012. In: https://books.google.cz/books/about/A_Lapidary_of_Sacred_Stones.html?id=ZEmMtgAACAAJ&redir_esc=y [cit. 2019–09–04].
- [15] LICHTENBERGOVÁ, Anna-Marie: *Film jako edukativní nástroj v hodinách dějepisu na českých středních školách*. Praha, 2019. (Publikovaná diplomová práce.)
- [16] LINDOW, John: *Norse Mythology: A Guide to the Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs*. New York: Oxford University Press, 2001. In: <http://www.othroerirkindred.com/resources/Lindow,%20John%20-%20Norse%20Mythology%20-%20A%20Guide%20to%20the%20Gods,%20Heroes,%20Rituals%20and%20Beliefs.pdf> [cit. 2019–20–04].
- [17] MIČIENKA, Marek, JIRÁK, Jan: *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál, 2007, s. 9. In: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/104888/120322073.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [cit. 2019–18–03].
- [18] *Ottova všeobecná encyklopedie. Ve dvou svazcích M–Ž. Nové aktualizované vydání*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010.
- [19] PETRÁŇ, Josef: *Dějiny hmotné kultury I. 1. díl*. Praha: SPN – Státní pedagogické nakladatelství, 1985.
- [20] PICKOVÁ, Dana: *Were the Varangians Really the Founders of the Rus'ian State?* In: SKŘIVAN, Aleš a Arnold SUPPAN: *Prague Papers on the History International Relations*. Praha: Ústav světových dějin, 2008, s. 17–28. In: <http://usd2.ff.cuni.cz/novov/prague-phir-2008.pdf> [cit. 2019–16–04].
- [21] POLLARD, Justin: *The Wold of Vikings*. San Francisco, Chronicle Books, 2015. Kindle verze.
- [22] PRŮCHOVÁ, Andrea: *Figury a stopy paměti. Proměny dynamiky kulturní paměti ve vztahu k vizuální kultuře*. Praha: 2018. (Publikovaná disertační práce). In:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/96094/140064462.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [cit. 2019–13–04].

- [23] PUCHALSKA, Joanna K.: *Vikings Television Series: When History and Myth Intermingle*. The Polish Journal of the Arts and Culture, roč. 4, 2015, č. 15, s. 90-105. In: [http://www.pjac.uj.edu.pl/documents/30601109/116471539/6_Puchalska_89_\(106\).pdf](http://www.pjac.uj.edu.pl/documents/30601109/116471539/6_Puchalska_89_(106).pdf) [cit. 2019–21–03].
- [24] Ragnar Lothbrok. *The Extraordinary Viking*. Biographies, University Press, 2018.
- [25] VAN HOUTS, Elisabeth: *Memory and Gender in Medieval Europe, 900–1200*. Toronto: University of Toronto Press, 1999. In: https://books.google.cz/books?id=9EbBY7nZtDcC&pg=PA19&hl=cs&source=gbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false [cit. 2019–12–04].

Internetové zdroje

- [1] *Aeroškola. Film aktivně*. In: <http://www.aeroskola.cz/pro-skoly/film-aktivne/> [cit. 2019–13–04].
- [2] *Crucifixion. Capital punishment*. In: <https://www.britannica.com/topic/crucifixion-capital-punishment> [cit. 2019–09–04].
- [3] ČIHÁK, Martin: *Filmová výchova*. In: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/1652/FILMOVA-VYCHOVA.html/> [cit. 2019–11–04].
- [4] *Čínská přísloví*. In: <http://chi.cz/prislovi/cinska-prislovi> [cit. 2019–12–04].
- [5] *Dějepis 21. století. O projektu*. In: <http://www.dejepis21.cz/o-projektu> [cit. 2019–13–04].
- [6] FIENBER, Daniel: *Interview: Vikings creator Michael Hirst talks Blood Eagle and targeting Paris*. In: <https://uproxx.com/hitfix/interview-vikings-creator-michael-hirst-talks-blood-eagle-and-targeting-paris/> [cit. 2019–09–04].
- [7] *Film Education*. In: <http://filmeducation.org/> [cit. 2019–13–04].
- [8] FRANICH, Darren: *Vikings' shocker: Creator Michael Hirst talks the death of [spoiler]*. In: <https://ew.com/article/2015/03/26/vikings-shocker-michael-hirst-talks-death-spoiler/> [cit. 2019–12–04].

- [9] HIORTHØY, Finn: *Scandinavian law*. In: <https://www.britannica.com/topic/Scandinavian-law> [cit. 2019–12–04].
- [10] HUDECOVÁ, Dagmar: *Jak učitelé využívají a hodnotí učebnice dějepisu*. In: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=2194&edmc=2194 [cit. 2019–14–04].
- [11] JIRÁK, Jan: *Komercializace médií a tradic*. In: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/P/281/KOMERCIONALIZACE-MEDII-A-TRADIC.html/> [cit. 2019–10–04].
- [12] Klinker. In: <http://www.jachting.info/viewtopic.php?t=4728> [cit. 2019–21–04].
- [13] Klinkerová obšívka – Knorr. In: <http://www.jachting.info/viewtopic.php?t=10474> [cit. 2019–21–04].
- [14] KUŠOVÁ, Tereza: *Seriál o seriálech: Co jsou to seriály?* In: <http://www.webmagazin.cz/index.php?stype=all&id=8061> [cit. 2019–17–04].
- [15] LEWIS, Evan: *Vikings Attack Paris: How Closely Did the TV Show Follow History?* In: <https://www.tvinsider.com/1555/vikings-history-raiding-paris/> [cit. 2019–07–04].
- [16] Mediální a filmová výchova. In: <https://www.mkcr.cz/medialni-a-filmova-vychova-41.html> [cit. 2019–11–04].
- [17] MORRISON, Jim: *Kdo ovládá média, ovládá mysl*. In: <https://citaty.net/citaty/270601-jim-morrison-kdo-ovlada-media-ovlada-mysl/> [cit. 2019–21–03].
- [18] NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁNÍ: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. In: <http://www.nuv.cz/file/159> [cit. 2019–21–03].
- [19] NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁNÍ: *Rámcový vzdělávací program základní školy*. In: <http://www.nuv.cz/file/133/> [cit. 2019–15–04].
- [20] *Otázky a odpovědi k aplikaci autorského zákona ve školách*. In: http://www.msmt.cz/file/10229_1_1/download/ [cit. 2019–13–04].
- [21] PALÁN, Zdeněk: *Hromadné sdělovací prostředky (masmédia)*. In: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/hromadne-sdelovaci-prostredky-masmedia> [cit. 2019–21–03].
- [22] *Proč se říká, že tisk je čtvrtá velmoc?* In: <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/proc-se-rika-ze-tisk-je-ctvrta-velmoc> [cit. 2019–21–03].

- [23] *Průřezová témata*. In: <http://www.nuov.cz/kurikulum/prurezova-temata> [cit. 2019–14–04].
- [24] *Původ slova viking*. In: <http://vikingove.mysteria.cz/puvod-slova-viking.html> [cit. 2019–21–03].
- [25] RADISH, Christina: *Show Creator Michael Hirst Talks VIKINGS, Compelling Stories, Finding the Hero, Writing Every Episode, and the Outcome of the Episode Blood Eagle*. In: <http://collider.com/michael-hirst-vikings-interview/> [cit. 2019–07–04].
- [26] *Real Floki (Vikings), Raven/Hrafn-Flóki Vilgerðarson*. In: <http://mythologian.net/real-floki-vikings-ravenhrafn-floki-vilgerdaron/> [cit. 2019–08–04].
- [27] SATTER, Raphael: *Researchers: We may have found a fabled sunstone*. In: <https://phys.org/news/2013-03-fabled-sunstone.html> [cit. 2019–11–04].
- [28] *Secrets of the Vikings – Shield Maiden*. In: YouTube [online] 12. 2. 2015. Kanál uživatelé HISTORY Canada. In: <https://www.youtube.com/watch?v=eUrq3aYuGOW> [cit. 2019–18–03].
- [29] *Secrets of the Vikings - The Saga of Ragnar*. In: YouTube [online] 12. 2. 2015. Kanál uživatelé HISTORY Canada. In: <https://www.youtube.com/watch?v=4VOZEI7ygsA> [cit. 2019–18–03].
- [30] *Secrets of the Vikings. HISTORY Canada*. In: YouTube [online] 12. 2. 2015. Kanál uživatelé HISTORY Canada. In: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLQsJnhFlAanBNqBSILW4H3a8ZAsp1bmyi> [cit. 2019–18–03].
- [31] *Secrets of the Vikings: The Great Halls*. In: YouTube [online] 10. 2. 2015. Kanál uživatelé HISTORY Canada. In: <https://www.youtube.com/watch?v=AmMfuS8kGtU> [cit. 2019–18–03].
- [32] SHORT, Willian R.: *Viking-Age Laws and Legal Procedures*. In: <http://www.hurstwic.org/history/articles/society/text/laws.htm> [cit. 2019–19–04].
- [33] SWINSON, Brock: *I could hear their voices. Michael Hirst on Vikings*. In: <https://creativescreenwriting.com/vikings/> [cit. 2019–12–04].
- [34] ŠUBRT, Jiří a Jiří VINOPAL: *K otázce historického vědomí obyvatel České republiky*. In: http://dlib.lib.cas.cz/6276/1/K_otazce_historickeho....pdf, [cit. 2019–12–04].

- [35] *The Idea Book for Educators*. In: http://cdn.history.com/sites/2/2015/02/Vikings_EducationGuide.pdf [cit. 2019–06–03].
- [36] *The Story Begins*. In: <http://www.khm.uio.no/english/visit-us/viking-ship-museum/exhibitions/oseberg/1-osebergfound.html> [cit. 2019–20–04].
- [37] *The Women in the Oseberg Burial*. In: <http://www.khm.uio.no/english/visit-us/viking-ship-museum/exhibitions/oseberg/3-osebergwomen.html> [cit. 2019–20–04].
- [38] *Two Wealthy Women*. In: <http://www.khm.uio.no/english/visit-us/viking-ship-museum/exhibitions/oseberg/skeletons.html> [cit. 2019–20–04].
- [39] *Vikings. Goofs*. In: https://www.imdb.com/title/tt2306299/goofs/?tab=gf&ref=tt_trv_gf [cit. 2019–18–04].
- [40] *Vikings*. In: <https://www.imdb.com/title/tt2306299/> [cit. 2019–18–04].
- [41] VLASATÝ, Tomáš: *Hlazení a žehlení oděvu*. Projekt Forlog. In: <http://sagy.vikingove.cz/hlazení-a-zehlení-odevu/> [cit. 2019–18–04].
- [42] VLASATÝ, Tomáš: *Jak se spalo v minulosti*. Projekt Forlog. In: <http://sagy.vikingove.cz/jak-se-spalo-v-minulosti/> [cit. 2019–18–04].
- [43] VLASATÝ, Tomáš: *O použití slov „viking“, „vikinský“*. Projekt Forlog. In: <http://sagy.vikingove.cz/o-pouziti-slov-viking-vikinsky/> [cit. 2019–21–03].
- [44] VLASATÝ, Tomáš: *Osvětlení v době vikinské*. Projekt Forlog. In: <http://sagy.vikingove.cz/osvetleni-v-dobe-vikinske/> [cit. 2019–18–04].
- [45] VLASATÝ, Tomáš: *Plavba na lodi: historie a současnost*. Projekt Forlog. In: <http://sagy.vikingove.cz/plavba-na-lodi-historie-a-soucasnost/> [cit. 2019–04–04].
- [46] VLASATÝ, Tomáš: *Stříhat a česat*. Projekt Forlog. In: <http://sagy.vikingove.cz/strihat-a-cesat/> [cit. 2019–21–03].
- [47] *Völsunga saga*. In: <https://www.britannica.com/topic/Volsunga-saga> [cit. 2019–19–04].
- [48] VOPRŠÁLEK, Radek: *Virtuální Vikingové*. In: <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/18883/VIRTUALNI-VIKINGOVE.html> [cit. 2019–13–04].
- [49] *Výběr oboru vzdělání*. In: <https://www.infoabsolvent.cz/Obory/1#filtr-main> [cit. 2019–14–04].

- [50] *Zákon č. 121/2000 Sb. Zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)*. In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121> [cit. 2019–13–04].
- [51] *Zákon č. 40/1995 Sb. Zákon o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů*. In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-40> [cit. 2019–21–03].
- [52] *Západofranská říše*. In: http://cojeco.cz/index.php?s_term=&s_lang=2&detail=1&id_desc=107773 [cit. 2019–06–04].
- [53] ZYGA, Lisa: *Errors on Viking sun compass hint at alternative purpose*. In: <https://phys.org/news/2013-04-errors-viking-sun-compass-hint.html> [cit. 2019–09–04].
- [54] ŽÁK, Michal: *Veřejnoprávní média v 21. století? Nerezignovat na hledání pravdy, zaznělo na konferenci BBC a ČRo*. In: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/konference-truth-and-power-bbc-cesky-rozhlas_1806192112_miz [cit. 2019–21–03].

Jiné zdroje

- [1] E-mailová korespondence s Justinem Pollardem [online], 13. 3. 2019.

Resumé

Ještě v relativně nedávné době byla vikinská kultura běžné populaci téměř neznámá, nebo je svázána s obdobím krutosti a barbarství. Archetyp vikinga byl do současné doby předsudečně spojován s okrajovými skupinami ve společnosti. To se však pomalu mění s příchodem díla Michaela Hirsta, seriálem *Vikingové*, který byl na obrazovky české televize uveden v roce 2013. Díky seriálu vešla staroseverská kultura více do povědomí diváků. Stále však chybí v učebních osnovách. Což je škoda, neboť staroseverská kultura je v mnoha ohledech přínosná a žáci by o ní měli mít základní přehled. Nově vzniklý seriál *Vikingové* by mohl být vhodnou pomůckou pro uvedení tématu do učiva dějepisu, neboť moderní zpracování žáky a studenty lépe zaujme, než výklad pedagoga. Na vhodnost a využití seriálu *Vikingové* ve vzdělávacím programu je zaměřena tato bakalářská práce.

Resume

For a long time, Viking culture has been almost unknown to the general population, or it has been tied with an era of cruelty and barbarism. Until today the viking archetype has been biased and connected with marginal groups in society. However, the general view is being changed with the arrival of the TV series, *The Vikings*, of Michael Hirst on the screens of Czechs. The show has been aired since 2013. Thanks to the show viking culture is being reintroduced to the modern audience, but it is still missing in the curriculum. Which is a shame, because the culture is beneficial in many ways and students should have a basic overview. The newly emerging show *The Vikings* could be used as a tool for education to introduce students into History, because the modern format of Hirst's work is far more interesting to them than a lecture from a teacher. The bachelor thesis is focusing on the appropriateness and the use of the show *The Vikings* in the curriculum.

Anotace

Příjmení a jméno: Průšová Tereza

Fakulta: Filozofická

Katedra: Historie

Název bakalářské práce: Vikingové: reflexe vikinské kultury v moderním pojetí

Vedoucí bakalářské práce: doc. Mgr. Jan Stejskal, M.A., Ph.D

Počet znaků: 157 561

Počet příloh: 4 (3 obrazové, 1 textová)

Počet titulů použité literatury: 107

Klíčová slova: vikingové, staroseverská kultura, vikinské nájezdy, seriál Vikingové, elektronická média, mediální výchova, filmová výchova

Charakteristika práce: Bakalářská práce se zabývá komparací seriálu Vikingové se skutečnými historickými prameny vikinské doby a vhodností implementace audiovizuálního díla do výuky dějepisu. Blíže specifikuje jednotlivé primární prameny této doby a zjišťuje, zda aspekty korespondují s obsahem seriálu. V návaznosti na zjištěné skutečnosti hodnotí využití seriálu jako učební pomůcky v didaktice. Okrajově se věnuje problematice absence staroseverské kultury v učebních osnovách. Závěr práce charakterizuje významné legendy Staroseveřanů a zároveň protagonisty seriálu Vikingové.

Seznam použitých symbolů a zkratek

a podobně – apod.

a tad dále – atd.

citované dílo – *c. d. (kurzivou)*

citováno – cit.

číslo – č.

Národní ústav pro vzdělávání – NÚV

Rámcový vzdělávací program – RVP

respektive – resp.

strana – s.

Školní vzdělávací program – ŠVP

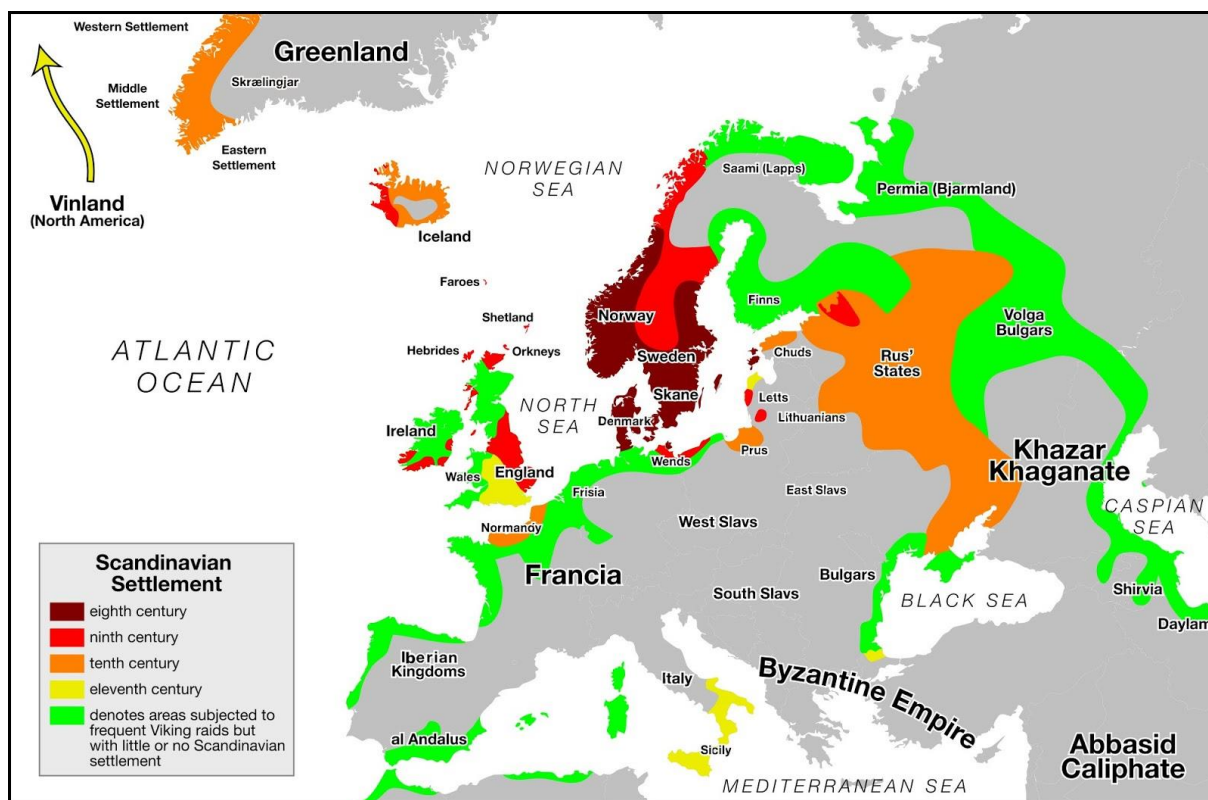
to je – tj.

to znamená – tzn.

Seznam příloh

1.	Mapa zobrazují rozsah severského osídlení v 8.–11. století.....	I
2.	Rekonstrukce ženského oděvu.....	II
3.	Ragnarova rodina v pramenech	III
4.	Emailová konverzace s Justinem Pollardem.....	IV

1. Mapa zobrazují rozsah severského osídlení v 8.–11. století²⁶⁴

²⁶⁴ NAYLOR, Max: Viking Expansion. In: <https://www.vividmaps.com/2016/04/scandinavian-settlements-in-8th-11.html> [cit. 2019–09–04].

2. Rekonstrukce ženského oděvu²⁶⁵

Jedná se o rekonstrukci ženského oděvu ženy z Birky ze druhé poloviny 10. století. Jednotlivé části jsou: bílé spodní lněné šaty, zástěra v barvě rybí kosti, svrchní šaty v barvě rybí kosti, červený vlněný kaftan, kožená obuv (rekonstrukce dle nálezu z Haithabu), náhrdelník. Součástí spodních šatů jsou repliky dvou kusů penízkových broží zhotovených dle nálezu v hrobu Bj 967, zástěry jsou sepnuté replikami oválných broží typu P 51 z hrobu Bj 961 v Birce. Rekonstrukce je dílem Natálie Barboriakové.

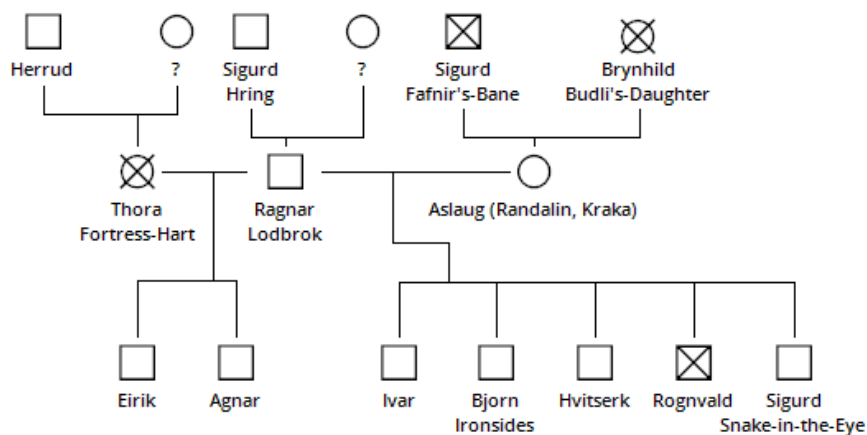

²⁶⁵ TABÁKOVÁ, Veronika: <http://sagy.vikingove.cz/wp-content/uploads/2015/11/5-678x1024.jpg> [cit. 2019-09-04].

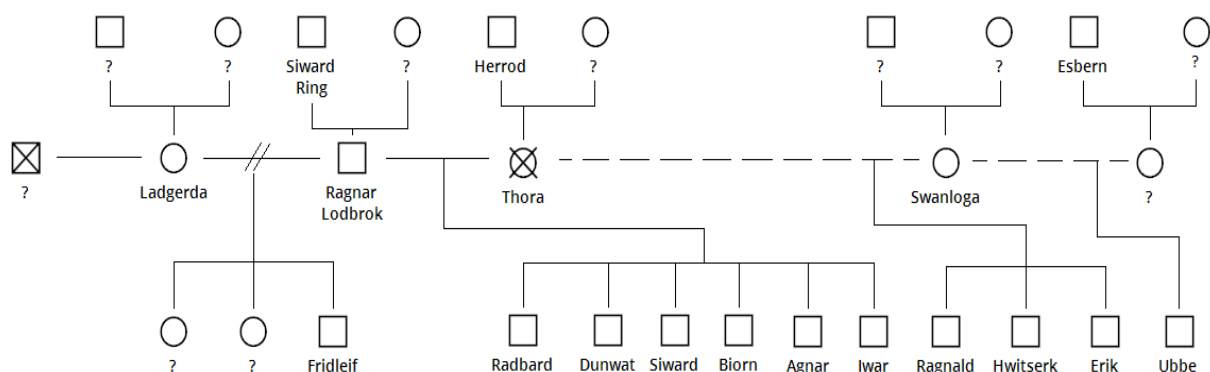
3. Ragnarova rodina v pramenech

Přikládáme také tři přehledy rodinných vazeb. Mohou být využity nejen jako tahák pro rychlé uvedení do děje, ale též jako pomůcka při výuce či pro porovnání.

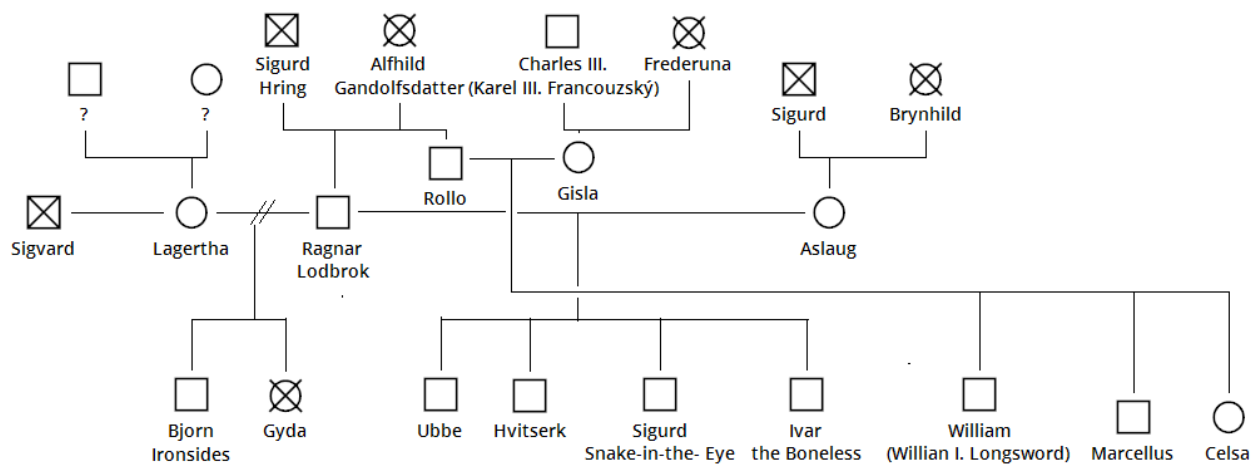
1. Sága o Ragnarůvi Huňaté nohavici

2. Gesta Danorum (Saxo Grammaticus)

3. Seriál Vikingové

4. Emailová konverzace s Justinem Pollardem

Emailová konverzace ze dne 13. 3. 2019

1. What is the main purpose of the show? (To entertain? To educate?)

Both. Shows like Vikings are expensive (around \$7m an hour) so they have to be commercial successes around the world (Vikings is currently the no.4 show on earth) otherwise the studios behind them (MGM in our case) won't pay for them. However Michael and I believe that there is nothing to say that a popular show can't also be an educational show. The truth is nearly always stranger and more wonderful than fiction so wherever possible we use historical data to build our characters and stories.

2. Have you (the creators) ever thought that the show might serve as educational material?

Absolutely. We set out to update the general view of Vikings. I studied the 9th century at Cambridge and wanted to bring up to date people's views of Vikings which were still largely based on films from the 1960s. So I wanted a greater role for women, more on trade rather than just war and a wider geographical sweep. And I think we've been successful. There are now many academic papers on the series and Professor [Paul] Hardwick is bringing out an entire academic anthology of papers on the show later this year published by McFarlane.

3. If you should pick some less obvious actions (facts, things, etc.) that were made up (or at least no mention of it is found in primary sources), but were created for the sake of continuity of the show, which would you pick?

We start from the perspective of trying to be as accurate as possible but we are obviously constrained by the cost, the timing of the show, the availability and age of actors, the needs of the drama and, not least, the paucity of ninth century primary material. The greatest area of change I think is time. We compress and stretch time to fit in with our narratives. So we might use details of a later historical event to inform our earlier event. As an example we showed Ragnar besieging Paris. Now we know a character (possibly Ragnar) attacked the city in 845 but we have little more information than that. However there was another siege in 884/5 for which we have an eyewitness account from Abbo Cernuus. So I took the details from the 884 account and transposed it back onto the 845 event. As there was little technological or architectural change over that time span we thought it a reasonable action and it gave us much more real 9th century material to work into the script.